

KODIN PALVELUT: kunnallisesti, yksityisesti ja yhteistyössä

Suomen maaraportti

T. Härkki, University of Helsinki, K. Kauppinen, Institute of Occupational Health, A. Raijas, University of Helsinki

Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuksen tavoite ja kotityöpalvelun sisältö

Kotityöpalvelun kehityshistoria

Kotityöpalvelujen nykytila

Kotityöpalvelujen käyttöä tukevat järjestelmät

ESPOO - nuorten ja naisten kaupunki

TAMPERE

Kotityöpalvelu ammattina

Kotityöpalvelu ammattina, alalla työskentelevien haastattelut

Yhteenveto ja toimenpide - ehdotuksia

Lähteet

Liite 1

Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö on itsenäinen Euroopan unionin elin, joka on perustettu tukemaan tulevien toimintaperiaatteiden muotoilemista sosiaalisissa ja työhön liittyvissä kysymyksissä. Lisätietoja saa säätiön www-sivustolta osoitteessa <http://www.eurofound.ie>.

Raportti on saatavissa ainoastaan sähköisessä muodossa ja siihen ei ole sovellettu säätiön tavanomaisia julkaisumenettelyjä.

Euroopan elin- ja työolojen
kehittämissäätiö

I Tutkimuksen lähtökohdat

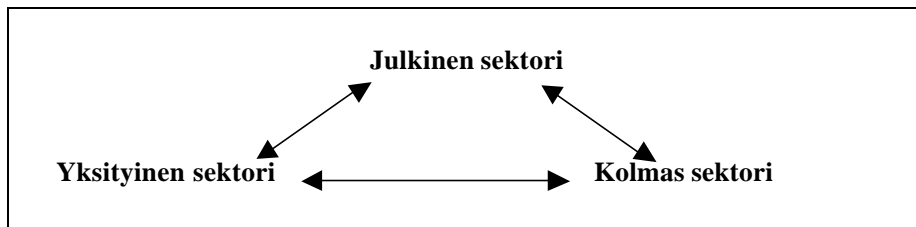
1. Tutkimuksen lähtökohdat

Suomen tutkimuksen lähtökohdat olivat seuraavat:

- a) **Naisten työssäkäynti** kodin ulkopuolella on runsasta ja suurin osa tekee kokopäivätyötä, osa-aikatyö on harvinaista, noin 10 % naisista on osa-aikatyössä.
- b) **Suomen hyvinvointijärjestelmä** on tarjonnut **julkisia palveluja**, joilla on tuettu naisten ansiotyössäkäyntiä (lasten päivähoitopalvelut, vanhusten hoito). Koulut tarjoavat kouluruokailun. Kouluruokailu on nähty tärkeänä sosiaalisena innovaationa, koska äitien ei ole tarvinnut olla kotona keskellä päivää tarjoamassa perheelle lounasta. Tämä innovaatio on ollut lakisääteinen v. 1943 asti.
- c) **Julkinen sektori on muutospainissa**. Monia palveluja on lopetettu, vähennetty ja suunnattu eniten tarvitseville. Uudentyyppisten palvelusten tarve on kasvanut ja kasvaa tulevaisuudessakin. Kunnallisia palveluja voidaan monimuotoistaa, niiden ei tarvitse olla kunnallisessa monopolissa.

Tutkimuksen rajaus liikkuu kolmiossa julkiset, yksityiset ja kolmannen sektorin koti-työpalvelut. Näiden toiminnot ovat vielä vuonna 1999 melko eriytyneet, mutta tulevaisuus näyttäisi vaativan toistensa palvelujen täydentävyyttä ja laajaa yhteistyötä sekä niiden toimintojen vahvaa synergiaa. Seuraavassa kuviossa 1. tutkimuksen kenttä.

Kuvio 1: Tutkimuksen käsittekolmio ja sen rajaus

Suomalaiset ikääntyvät nopeassa tahdissa. Suuret ikäluokat saavuttavat v. 2010 eläkeiän. Sen jälkeen vanhusten määrä lisääntyy ja hoivattavia on yhä enemmän. Aktiivi-ikäisiä on entistä vähemmän.

Naisista ja heidän innovatiivisuudestaan paljon riippuu, minkälaiseksi kokonaisuus, suomalainen ns. "welfaremix" muodostuu. Ovathan naiset tällä saralla kokeneita asiantuntijoita ja aktiivisia toimijoita sekä palvelujen pääasiallisia tuottajia ja kuluttajia, koska he vastaavat perheessä käytännössä lasten huollosta sekä usein omien vanhempien ja aviomiehensä vanhempien avun organisoinnista.

Palvelukonseptin kehittämisessä meilläkin on noussut keskusteluun ns. kolmas sektori, sen rooli palvelutyössä, ihmissuhteiden ylläpitämisessä ja syrjäytymisen ehkäisemisessä.

1.1 Yhteiskunnallinen tausta

Pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta on tarjonnut kansalaisilleen erinomaiset sosiaalipalvelut. Suomi on nyt velkaantunut. Verotus on jo korkea, samoin työttömyys. Yhä harvemmat elättävät yhä useammat. Julkiset varat eivät jatkossa riitä yhteiskunnan tarjoamien sosiaalipalvelujen entisenkaltaiseen tuottamiseen, varsinkin kun selkeästi on havaittavissa esimerkiksi kotityöpalvelujen kysynnän kasvua kansalaisryhmien tarpeiden muuttumisen myötä.

Perheissä sekä miehet että naiset etsiytyvät koulutuksen ja työn perään. Työn rytmi on kiivas ja vaativa, molemmilla sukupuolilla. Kanssaihminen hoitoon, hoivaamiseen tai ylipäätään kotitöiden tekemiseen jää työssäkäyvällä väestöllä niukasti aikaa ja voimia.

Suomessa lastenhoito on järjestyksessä eikä sieltä ole juurikaan löydettävissä selkeitä lisätyöllistymismahdollisuuksia eikä työllistävästi vaikuttavaa määrällistä kasvua. Kaikille alle kouluikäisille on vuonna 1996 lailla taattu oikeus kunnalliseen päivähoitoon. Yleisimpiä hoitomuotoja ovat kotihoito (46 %) ja kunnallinen päivähoito (46 %). Kotihoidon yleisyys selittyy vanhempainlomalla ja hoitovapaalla. Julkisen päivähoiton peitto on liki 60 prosenttia 3-5 -vuotiaiden ikäluokista ja saavuttaa huippunsa (69 %) lasten ollessa 6-vuotiaita. Kotihoidossa katkoskohta on kolmen vuoden ikä: kun 1-2 vuotiaista vielä 64 prosenttia hoidetaan kotona, putoaa tämä osuus 3-5 -vuotiailla 36 prosenttiin. Heikkilä ja Takala (1999) katsovat, että Suomea voi edelleen pitää verrattain vahvasti kotihoidon yhteiskuntana. Yksityisen päivähoiton osuus suomalaisesta lastenhoitojärjestelmästä on merkitykseltään marginaalista, ollen 4-5 prosenttia.

Vanhuspalvelut sen sijaan edellyttävät nopeita ratkaisuja. Suomen väestö vanhenee vuoteen 2030 mennessä EU:n ennätysvauhtia. Vielä nyt yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä on noin 15 prosenttia ja pienempi kuin EU:ssa keskimäärin. Vuonna 2030 se on yli 25 prosenttia ja Italian jälkeen toiseksi korkein. Eläkeläisten joukossa nopeimmin kasvaa kaikkein vanhimpien ikäluokkien osuus. (Valtioneuvoston kanslia, 1998) Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan vuonna 2020 voidaan olla jo tilanteessa, jossa kolmasosa suomalaisista on valmistautumassa työelämään, kolmasosa on työssä ja kolmannes eläkkeellä.

Ikääntyvien pitää tulla toimeen kotioloissa entistä vanhemmaksi. Yhä harvempi mahtuu vanhainkotiin tai palvelutaloon, kun suuret ikäluokat harmaantuvat. Toisaalta yhteiskunnassa määritelty toimintapolitiikka keskittyy laitoksissa hoidettujen ihmisten kotiuttamiseen ja avohoitoon. Vuosina 1991-1995 vanhainkotien määrä onkin lisääntynyt enää yhdellä ja niissä hoidettavien vanhusten määrä on vähentynyt vajaalla kolmella tuhannella.

Suomi on harvaan asuttu, pohjoinen maa, asukkaita neliökilometriä kohti on vain 17. Maantieteelliset etäisyydet ja ilmasto-olosuhteet määräävät keskeisesti arjen toimintoja. Tältä pohjalta tarkasteltuna on ymmärrettävää, että työssäkäynti ja vanhusten sekä vammaisten hoito edellyttävät toisenlaisia toimintaratkaisuja kuin

tiheään asutuilla alueilla. Työ- ja koulumatkat ovat pitkät, ihmiset ovat etäällä toisistaan, kuntakeskukset ja hoitopaikat ovat pitkienkin matkojen päässä kodeista.

Suomessa kotitalouksien on jokapäiväisessä elämässään hoidettava monia luonnon olosuhteista ja niiden muutoksista aiheutuvia tehtäviä kuten kulkuväylien pitäminen lumesta puhtaana viiden tai kuuden kuukauden ajan. Tämä kotitaloustyö on vanhus- ja

vammaistalouksille ongelmallinen, koska se saattaa toistua päivittäin ja toisaalta hoitamattomana estää kokonaan kontaktit ulkopuoliseen maailmaan. Samoin ulkopuolisen työvoiman tarvetta on polttopuiden tekemisessä saunan lämmittämiseen kuten myös muuta lämmitystarvetta varten.

Kulttuurimme on ollut elämän jakautumista yhä uusiksi osa- ja erikoisalueiksi. Suunta on nyt muuttumassa. Olemme etsimässä toisenlaista kulttuuria elämän uudelleen koostamiseksi. Kotityöpalvelua ajateltaessa tämä saattaisi tarkoittaa "ihmisen muotoisuutta", "ihmisen mittaisuutta" ja "ihmiskeskeisyyttä". Tällaiset ominaisuudet merkitsevät suurten järjestelmien purkautumista ja paikallisten sekä yksilöllisten ratkaisujen korostumista (ihmisen muotoisuus), epäluottamusta yleispäteviksi väitettyihin ratkaisumalleihin (ihmisen mittaisuus) sekä pyrkimystä nähdä ja hyväksyä erilaisuutta (ihmiskeskeisyys). (Gilbert 1989).

Kotityöpalvelu ei ole vielä löytänyt muutoksessa toimintakäytäntöjään. Ihmiset ovat kautta aikojen auttaneet toisiaan arjen askareissa. Siitä on annettu kiitokseksi leipä, marjoja, vihta tai ehkäpä matkarahat. Kotityöpalveluun ei osata suhtautua työnä, josta maksettava korvaus pitäisi virallistaa maksaen siitä verot ja sosiaaliturvamaksut. Väitetään, että Suomen kotityöpalvelusta jopa kaksi kolmasosaa tehdään nykyisinkin harmaana työnä. (Ilta-Sanomat, 1999). Pimeässä työssä on kuitenkin tiedostetut riskinsä. Kuka korvaa, jos sattuu onnettomuus? Se on peruste, jonka vuoksi monet ovat viime aikoina kotitalotyön tuen turvin siirtyneet laillisen kotityöpalvelun ostajiksi.

1.2 Naisten ansiotyössäkäynti runsasta

Suomessa naisten osuus työvoimasta on suurempi kuin muissa EU-maissa; aikuis-ikäisistä naisista jopa 70 % osallistuu työelämään. Suomalaiset naiset, toisin kuin pohjoismaiset tai EU-maiden kanssasisarensa, työskentelevät pääsääntöisesti kokopäivätyössä. Usein naisten on vaikeaa yhdistää kokopäivätyö, ura ja perhe. Kuitenkin myös Suomessa epätyypilliset työt ja pätkätyöt ovat naisilla lisääntyneet. Monen nuoren naisen työura on katkonainen ja työhön kiinnittyminen epävarmaa. (Kauppinen ja Kandolin, 1998).

Suomessa, kuten muissakin pohjoismaissa, naisten pääasiallinen työelämään sitoutuminen tapahtuu palkansaaja-asemassa. Harva toimii itsenäisenä yrittäjänä tai ammatinharjoittajana, vuonna 1996 vain 10 % työssäkävivistä naisista oli yrittäjiä. Verrattuna eteläisen Euroopan maihin naisten yrittäjäyys on todella vähäistä Suomessa, ja pohjoismaissa yleensä. Naisten yrittäjäyys tapahtuu pienissä yksiköissä: pääosin naiset työllistävät vain itsensä tai muutaman muun naisen. Vaikka yrittäjäydestä uutena työhön kiinnittymisen muotona on paljon puhuttu koko 1990-luvun ajan, kun Suomea on koetellut lama ja korkea työttömyys, ei yrittäjäyys ole juurikaan lisääntynyt. Kaikista yrittäjistä naisia on noin kolmannes. Toisaalta muutoksen merkkejä on hienoisesti havaittavissa. Esimerkiksi Hämeenkyrön työvoimatoimisto järjesti elokuussa 1999 koulutustilaisuuden alueen alkaville yrittäjille. Paikalle saapui 30 henkilöä. Kaikki naisia!

1.3 Naisilla yhä vastuu perheen hyvinvoinnista

Vaikka suomalaiset naiset ovat kokopäivätyössä, tasa-arvobarometrin 1998 mukaan naiset yhä kantavat päävastuun kotitöistä. Tasa-arvobarometri kartoittaa naisten ja miesten keskinäisuuhteissa tapahtuvaa kehitystä Suomessa (Melkas, 1998). Vaikeus tai helppous sovittaa yhteen työn ja perheen asettamia vaatimuksia vaihtelee voimakkaasti perhetilanteesta toiseen.

Perhesyyt rajoittavat enemmän naisten kuin miesten työuran rakentamista. Alle kouluikäisten lasten äideillä ja isillä on paljon järjestelemistä, jos he pyrkivät edistämään työuraansa normaalin työpäivän ulkopuolella. Suurella enemmistöllä isiä ja äitejä on vähintään jonkin verran vaikeuksia olla myöhään tai viikonloppuisin töissä, mutta äitien on selvästi vaikeampaa lähteä yöpymistä edellyttämälle työmatkalle kuin isien.

Ei ole yllättävää, että naiset kokevat puolison (miehen) olevan liikaa poissa kotoa, mikä myös vaihtelee merkitsevästi perhevaiheen mukaan: mitä pienemmät lapset, sen voimakkaampi tämä tuntemus on. On hyvin harvinaista, että miehet kokisivat vaimon olevan liikaa poissa kotoa.

Tasa-arvobarometrin mukaan lapsettomille pareille perhe-elämän ja työn yhteensovittaminen on aika helppoa. Sama koskee kotitöitä. Niiden tekeminen riippuu siitä, millaisia vaatimuksia yhteiselämälle asetetaan, se on elämänlaatukysymys. Lapsiperheissä tilanne on toinen: äidit kokevat enemmän vastuuta kotitöistä kuin isät.

1.4 Kotitöiden vastuunjako

Vaatehuoltoon liittyvät tehtävät (pyykinpesu, silitys) ovat kotitöistä selkeimmin äidin vastuulla. Voittopuolisesti äidin vastuulla ovat myös ruuanlaitto, astianpesu ja siivous. Sellaisia kotitöitä, joissa vastuu on useimmiten jaettu tai äidillä, on monenlaisia: pikkulasten hoito (peseminen, pukeminen, syöttäminen), vanhempainiltoihin osallistuminen päiväkodissa tai koulussa, seurustelu lasten kanssa (leikkiminen, iltasatujen lukeminen tms.) ja lemmikkieläinten hoito (vastuuta on joissain perheissä jaettu myös lapsille).

Lasten kuljettaminen harrastuksin on useimmiten jaettu tai isällä. Voittopuolisesti isän vastuulla on ”muu” huolto, korjaus ja rakentaminen ja lähes kokonaan hänen vastuullaan on kulkuneuvojen huolto.

Haastattelussa kysyttiin myös, onko mielestään liikaa vastuussa kotitöistä. Liiallisen vastuun kokeminen vaihteli naisilla selvästi lasten iän suhteen: 45 % alle kouluikäisten lasten äideistä, ja 37 % vähintään 7-vuotiaiden lasten äideistä, mutta vain 17 % vähintään 18-vuotiaiden lasten äideistä ajattelee näin. (Melkas, 1998).

Pienten lasten perheissä on näin ollen paljon potentiaalista syytä ulkoistaa kotitöitä ja jakaa vastuuta myös palkatulle henkilöstölle. Tällä voidaan helpottaa työssäkäyvien äitien usein kaksoistyön taakkaa.

1.5 Lastenhoito ja työ

Päivähoitoa järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja leikkitoimintana. (Heikkilä ja Takala, 1999). Taulukko 1.

Taulukko 1: *Alle kouluikäisten lasten hoitomuoto prosentteina. (Heikkilä ja Takala, 1999)*

Lasten hoitomuoto	%
Isä tai äiti hoitaa kotona	46
Muu omainen hoitaa kotona	2
Palkattu hoitaja hoitaa kotona	1
Kunnallinen päiväkot	29
Kunnallinen perhepäivähoito	17
Yksityinen päiväkot	3
Yksityinen perhepäivähoito	1
Muu yksityinen hoitomuoto	1

Lasten hoidon vuoksi vanhemmat ovat tehneet suhteellisen vähän järjestelyjä työaikoihinsa. Eriyisen vähäistä näyttää olevan siirtyminen lyhennettyyn työaikaan. Pienten lasten vanhempien työtilanne on pääsääntöisesti vakinainen kokopäivätyö. Alle 2-vuotiaiden lasten äideistä lähes kolmannes on jäänyt kotiin ja kaikista alle kouluikäisten lasten äideistä runsas kymmenen prosenttia on kotona. Muita työaikajärjestelyitä ja lyhennettyä työaika ovat käyttäneet enemmän vanhempien lasten äidit. Pienten lasten isät ovat suhteellisen harvoin järjestelleet työaikojaan lasten hoidon tähden. Vain muutama prosentti isistä on jäänyt kotiin lastaan hoitamaan. (Heikkilä ja Takala, 1999).

Perheet voivat pitää vanhempainlomia, jolloin ansiomenetyksen kompensointi on turvattu lailla, kun taas työsopimuslakiin perustuva hoitovapaa turvaa työsuhteen jatkumisen vapaan jälkeen, mutta ei sisällä automaattisesti toimeentulon turvaa. Alle kouluikäisten lasten äideistä noin 15 prosenttia on vanhempainlomalla ja toiset 15 prosenttia pitää hoitovapaata. Koulututetummat äidit jäävät harvemmin hoito-vapaalle, kun taas vanhempainloman pitämiseen ei koulutus näyttäisi vaikuttavan. Tulotason noustessa sekä vanhempainloman että hoitovapaan pitäminen on harvinaisempaa. Joka neljäs äiti oli hoitovapaalla enintään vuoden ja yhtä moni 1–2 vuotta. Kolmannelle vuodelle äidin hoitovapaa jatkui 40 prosentilla, mutta vain muutama prosentti piti tätä pidemmän hoitovapaan. Isän hoitovapaa oli yleensä alle vuoden mittainen. (Heikkilä ja Takala, 1999).

1.6 Ruokaan liittyvää kotityötä ulkoistettu

Joukkoruokailu alkoi 1970-luvulla. Perinteisesti kodeissa tuotettua ruokaa on aina enenevässä määrin ostettu kotitaloutta ympäröiviltä markkinoilta. Ruokaan liittyvien kotityöpalvelujen ulkoistamisprosessi vaati melkein parikymmentä vuotta.

Päivittäin joukkoruokailupalveluita käyttää noin 30 prosenttia suomalaisista pääasiassa työpaikoilla ja kouluissa. Vuonna 1998 suurkeittiöiden valmistamien aterioiden määrä oli kaikkiaan 697 miljoonaa ateriaa. Suomessa syötiin keskimäärin 135 suurkeittiöiden valmistamaa ateriaa henkilöä kohti. Pakasteruokien myynti tuplaantui vuonna 1998. Pakasteita käytetään 17 kiloa henkeä kohti vuodessa. (Nielsen, 1999) Kysynnän kasvu on aikaansaanut valikoimien laajenemisen ja monipuolistumisen.

1.7 Palkaton kotityö ei houkuttele - palkallisenakaan

Naisten siirtyminen työmarkkinoille yleistyi 1960- ja 70-luvuilla. Jo vuonna 1987 Suomessa palkansaajista puolet oli naisia. Vaativan työelämän ja pienten lasten aiheuttaman runsaan kotityömäärän rinnakkainen hoitaminen on aiheuttanut suomalaisissa kotitalouksissa ja yhteiskunnassa ongelman, jota ei vielä ole pystytty kokonaisuudessaan ratkaisemaan. Varsinkin kodin siivoustyöhön on vaikea saada työntekijöitä.

Kotityöpalvelujen ongelman helpottamiseksi ja työn esiin saamiseksi Suomessa astui voimaan lokakuun 1997 alusta laki kotitaloustyön väliaikaisesta tukijärjestelmästä.

Kotituotannon korvaaminen ostotuotteilla on edennyt vaiheittain. Ensin siirryttiin ostamaan maitoa, vihanneksia ja jauhoja sensijaan, että olisi kasvatettu ja tuotettu niitä itse. Tätä 1) ostoraaka-ainevaihetta seurasi 2) puolivalmisteiden aika, jolloin kotona raaka-aineita ja puolivalmisteita yhdistellen tuotettiin ruokaa ja muita tarpeiden tyydytykseen tarvittavia hyödykkeitä. Kotitalous oli edelleen selkeästi tuottava yksikkö. Kuluvalla 90-luvulla on siirrytty 3) kulutusvalmiiden tavaroiden ostamiseen.

Nyt kun tarve 4) kodin sisällä tuotettaviin arjen ostopalveluihin alkaa olla niin suuri, että asian välttäminen on vaikeaa, on korostettu kotityöpalveluihmisten luotettavuusvaatimusta Miksi 70-luvulla lastenhoitotyötä ulkoistettaessa vieraille ihmisille, ei niinkään keskusteltu luotettavuudesta? Eikö lapsi sentään ole vähintään yhtä tärkeä perheelle kuin kodin taloudellinen omaisuus?

Koti on hyvin henkilökohtainen asia. Vieraan ihmisen päästäminen omaan kotiin toimittamaan palveluita on vaikeaa. Ei ole kyse pelkästään omaisuuden suojelemisesta. Kodin kautta paljastuu osa meistä itsestämme. Se osa jonka kodin ulkopuolisessa kanssakäymisessä voimme sukkelasti salata. Tavaratuotannon ulkoistaminen on ollut jotenkin luonnollisempaa ja helpompaa kuin työn eli palveluiden ostaminen.

Kotityöpalvelujen ulkoistamisen jälkeen siivoton koti tai pesemätön pyykki ei olisi perheen naisen velvollisuuksien laiminlyöntiä ja häpeää, vaan perheen yhteinen asia, joka hoidetaan talouden käytettävissä olevilla resursseilla, joko perheenjäsenten ajalla, taidoilla ja voimilla tai sitten rahalla. Kodin huoltamisesta olisi silloin tullut yhteisvastuullinen ja tasa-arvoinen asia.

1.8 Sosiaalimenojen suuruus ongelma – vanhusten ja vammaisten palveluista leikataan

Suomen sosiaalimenot, yhteensä 194 100 miljoonaa markkaa, ovat 36 prosenttia bruttokansantuotteestamme, joka on 545 700 miljoonaa markkaa. Sosiaalimenot käyvin hinnoin vuonna 1995 jakaantuvat seuraavasti:

Vanhukset ja vammaiset	86 800 milj mk
Sairaus ja terveys	44 800 milj mk
Perhe ja lapset	27 400 milj mk
Työttömyys	26 100 milj mk
Hallinto	5 700 milj mk
Muut	3 300 milj mk
Sosiaalimenot yhteensä	194 100 milj mk

Sosiaalimenoista toimeentuloturvan osuus on koko 90-luvun noussut ollen nyt noin 70 % ja vastaavasti sosiaalipalveluihin on jäänyt entistä vähemmän. (Ohtonen, 1999).

Sosiaalimenojen päämaksajina ovat työntajat, valtio ja kunnat. Rahoitus jakaantuu seuraavasti:

työntajat	36 %
valtio	30 %
kunnat	17 %
vakuutetut	13 %
käyttäjät	4 %
yhteensä	100 %

Laitoshoidossa on yli 75-vuotiaista noin 20 000 vanhusta eli noin 8 prosenttia. Alan asiantuntijoiden laatima suositus ja tavoite on 10 prosenttia. Tavoite on koko maan tasolla saavutettu, mutta toisaalta varsinkin maaseudulla on kuntia, joissa yli 75-vuotiaista vanhuksista jopa neljännes asuu laitoksissa. Avohoito merkitsisi kotityöpalveluun työpaikkoja.. Vanhuksen laitoshoidon käytettävällä rahamäärällä häntä voidaan käydä auttamassa kotona 60 kertaa kuukaudessa eli lähes joka päivä kaksi kertaa päivässä. (Nurmi, 1998).

Vanhuksen hoidon vuotuiset kustannukset	
Vanhainkoti	121 545 markkaa
Terveyskeskuksen vuodeosasto	162 060 markkaa
Palvelutalo	34 675 markkaa
Kotipalvelu	13 000 markkaa

Lähde: Nurmi, 1998

Lapsen hoidon julkinen tuki

Alle kouluikäisten lasten vanhemmilla on mahdollisuus valita kunnallisen päivähoito-paikan sijaan lasten kotihoidon tuki, jolloin lasta hoitaa kotona jompi kumpi vanhemmista tai muu huoltaja esimerkiksi sukulainen. Toisena vaihtoehtona vanhemmilla on yksityisen hoidon tuki, jolloin lapsen hoitajana on kunnan hyväksymä yksityisen hoidon tuottaja. Se voi olla yksityinen päiväkotito, yksityinen perhepäivähoitaja tai perheeseen työsuhteessa oleva hoitaja.

Kunnallinen päivähoito on selvästi yleisin perheiden saama tuki; joka toinen alle kouluikäisen lapsen perhe saa tätä tukea ainakin yhdestä lapsesta. Kotihoidon tukea maksetaan joka neljännelle pikkulapsiperheelle. Joka seitsemäs perhe saa vanhempainrahaa. Saman verran on niitä perheitä, jotka eivät saa mitään julkista lapsen hoidon tukea. Esimerkiksi kotihoidon

tukea ei enää käytännössä saa, jos perheessä toinen vanhemmista saa työttömyysetuutta. Yksityisen hoidon tukea maksetaan vain 3 prosentille alle kouluikäisten lasten perheistä.

Taulukko 2: *Alle kouluikäisen lapsen perheen saama lapsenpäivähoidon julkinen tuki. (Heikkilä ja Takala, 1999)*

Lapsen päivähoidon tukimuoto	%
Kunnallinen päivähoito	52
Kotihoidon tuki	25
Vanhempainpäiväraha	14
Yksityisen hoidon tuki	3
Osittainen hoitoraha	1
Ei mitään	15

Yksityisen päivähoiton käyttäminen näyttäisi tulevan kalliimmaksi kuin julkinen päivähoito. Kolmannes kunnallista päivähoitoa käyttävistä perheistä maksaa 1000 markasta 1500 markkaan kuukaudessa, kun yksityistä päivähoitoa käyttävistä tähän maksuluokkaan kuuluu vain viidennes. (Rytönen, 1994).

Yhteiskunnan tarjoamia palveluja on totuttu pitämään ilmaisina. Ilmaisia palveluja ei ole, on vain käyttäjälleen käyttöhetkellä ilmaisia palveluja. Sosiaalipalvelujen tuottamiskustannuksista kerätään 97 prosenttia verovaroin. Loppu rahoitetaan sosiaali- ja yksityisten vakuutusten kautta. Sosiaalipalvelujen verorasittavuutta ei kyetä nostamaan, koska nykyiselläänkin nelihenkinen perhe maksaa veroissa noin 40 000 markkaa sosiaali- ja terveyspalveluista.

Yleisesti on todettu, että julkisia menoja on supistettava. Mutta mistä? Arvot ovat joutuneet yhteiskunnassamme punnittaviksi. Viime vuonna useat kunnat aloittivat vanhusten ja vammaisten palvelujen leikkaamisen, joka nyt voimistuu ja joistakin palveluista kuten esimerkiksi siivouspalvelu ollaan luopumassa kokonaan.

1.9 Hyvinvoinnin tuottajien merkitys tulevaisuudessa

Toteutunut naapuriapu merkityksellistä

Tasa-arvobarometrissa selvitettiin toteutunutta käytännöllisen avun saamista ja antamista eri kotitalouksiin kuuluvien kesken, ns. naapuriavun tai epävirallisen ystäväävun esiintymistä. Sitä kysyttiin mm. seuraavissa asioissa: kauppa- tai muu asiointi, autokyyti tai muu kuljetusapu, korjaus-, rakennus- tai pihatyöt, lastenhoito tms. (Melkas, 1998).

Myös ystävä- ja naapuriavun suhteen sukupuolten välinen työnjako oli selkeä, mutta apua saavat ja antavat yhtä lailla miehet kuin naiset.

Naiset auttavat miehiä useammin muihin kotitalouksiin kuuluvia sairauteen tai huonokuntoisuuteen liittyvissä asioissa ja lasten hoidossa, miehet taas naisia useammin autokyydissä ja korjaus- ja pihatöissä.

Naapuri- ja ystäväävun runsaus osoittaa, että naapuruus toimii melko hyvin suomalaisissa yhteisöissä; se on eräänlainen osoitus yhteisön koheesiosta eli sopuisuudesta tai me-hengestä. Tämän avun varaan ei kuitenkaan voi rakentaa kuin satunnaista avuntarvetta.

Itseapu, omaishoito ja kotipalveluyrittäjäyys merkityksellisiä tulevaisuudessa

Huomattavimmat odotukset kohdistuvat organisoimattomaan tukeen kuten itseapuun ja omaishoitoon. Järjestöjen palvelu- ja vapaaehtoistoimintaan sekä ihmisten keskinäiseen tukeen kohdistuu lähes yhtä suuria tulevaisuuden odotuksia kuin itseapuun ja omaishoitoon. Seurakuntien merkitys hyvinvoinnin tuottajana on tällä hetkellä vain hiukan suurempi kuin järjestöllisen vapaaehtois- ja palvelutoiminnan, mutta sen ei odoteta kasvattavan merkitystään tulevaisuudessa samassa määrin kuin järjestötoiminnan. (Sosiaaliturvan Keskusliitto, 1996).

Ikääntyneistä vain viidesosa kohdistaisi hoitovastuun omaisilleen. Vanhukset eivät usko omaisten haluun tai mahdollisuuksiin vastata huolenpidosta. (Helsingin Sanomat, 1997) Gothoni(1991) toteaa, että tulevaisuudessa potentiaalisten hoitajien määrä suhteessa apua tarvitseviin pienenee. Ei ole mitään näyttöä siitä, että epäviralliseen hoitoon osallistuvien määrää voitaisiin pysyvästi lisätä.

Melkoisen vähämerkitykselliseksi nykyisin arvioitu yksityinen palvelutuotanto saa osakseen kaikilta arvioijilta suuria odotuksia tulevan merkityksensä kasvun suhteen. Kunnan kotipalvelun ei uskota enää kasvattavan merkitystään. Kuntien yhteistoiminnalle palvelujen tulevassa tuottamisessa asetetaan enemmän odotuksia kuin valtion ja kunnan yhteispalveluille. Näin arvioivat kuntien sosiaalihoitajat, kansaneläkelaitoksen paikallisjohtajat ja työvoimatoimistojen johtajat hyvinvoinnin tuottajien merkitystä tulevaisuudessa. (Sosiaaliturvan Keskusliitto, 1996).

2. Tutkimuksen tavoite ja kotityöpalvelun sisältö

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata mahdollisuuksia työllistyä kotityöpalveluun ja esittää toimenpide-ehdotuksia kotitalouksissa mahdollisesti olevan tekemättömän työn saamiseksi ansiotyöksi. Tässä tutkimuksessa tämä toteutetaan tarkastelemalla

- koko valtakunnan tasolla kotityöpalvelun kysyntää ja siihen vaikuttavia tekijöitä sekä alan tarjontaa ja sen kehittymistä
- paikallisesti lähinnä kahden esimerkkialueen Tampereen ja Espoon kotityöpalvelun tämänhetkistä tilannetta; kysyntää, tarjontaa ja palvelun kehittämistoimenpiteitä ja tulevaisuuden suunnitelmia
- alan ammattilaisten kokemana kotityöpalvelua työnä ja ammattina sekä vierasta kotia ansiotyöympäristönä
- tasa-arvokehitystä työntekijöiden ja perheiden kannalta

Tarkasteltava alue on varsin laaja ja tässä tutkimuksessa on rajauduttava tarkastelemaan asiaa esimerkkitapausten kautta. Tämä kuitenkin konkretisoi asiaa ja tutkimuksesta tehtävälle raportille asetetaan tavoitteeksi paitsi palvella tilaajaa Euro-pean Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, toimia myös Suomessa innovoivana työvälineenä alalta työmahdollisuuksia etsiville ihmisille joko oppilaitoksissa tai itseohjautuvina työllistymisprosesseina.

Kotitaloustyö-, koti- ja kotityöpalvelu ovat sisällöltään läheisiä käsitteitä, mutta synonyymeinä niitä ei voitane pitää. Seuraavassa tarkastellaan tutkimuksen keskeistä käsitettä kotityötä ja sen läheistä ilmiökenttää.

Kotitaloustyö on usein määritelty toissijaiseksi taloudeksi. Rahatalous on sen rinnalla säänneltyä taloutta. Gershuny ja Pahl (1980) jakoivat toissijaisen talouden edelleen kotitalouteen ja yhteisölliseen talouteen. Ne eroavat toisistaan sikäli, että kotitaloudessa tavaroiden ja palveluiden tuotanto tyydyttää vain sen jäsenten tarpeita, sitä vastoin yhteisöllisessä taloudessa tavaroiden ja palvelujen tuottajat eivät ole niiden ainoita kuluttajia.

Kotitaloustyö on jätetty kokonaan kansantaloudessa taloudellista merkitystä vailla olevaksi toiminnaksi. Kotityö on osin siitä syystä pysynyt huonosti arvostettuna tehtävänä. Kansantalouden tilinpidossa tuotannon ulkopuolelle jäävät esimerkiksi

1. Asuntojen siivous, pienet korjaustyöt ja sisustus
2. Kotitalouskoneiden, autojen ja muiden kulkuvälineiden pienet korjaus- ja huoltotyöt
3. Lastenhoito ja kasvatus
4. Aterioiden valmistus
5. Sairaiden ja vanhusten hoito

Kotipalvelua voidaan tarkastella jakamalla käsitettä sisällön laajuuden perusteella. Peruskotityöpalvelu on ammatillista perustyötä: jokapäiväinen kodinhoito sekä henkilökohtainen huolenpito ja tukeminen. Kotipalvelutoimintaa ohjaavana ajatuksena on asukkaan fyysisen, psyykkisen, emotionaalisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin palauttaminen, ylläpitäminen ja edistäminen. Laajennettu kotipalvelu sisältää myös tukipalvelua: kuljetus-, aterioita-, sauna-, hygienia-, saattaja-, turva- ja siivouspalvelu sekä lumi-, ruohonleikkuu ja muut pihapalvelut sekä pukeutumisessa auttaminen. Kokonaisvaltaiseen kotityöpalveluun voidaan

lisätä vielä erilaisia täydentäviä palveluja kuten esimerkiksi ympärivuorokautinen hoito ja huolenpito sekä ilta- ja yöpartiointi. Kotipalvelun sisällöksi yleisesti nähdään hoivan ja hoidon korostuminen.

Kotipalvelu käsitteen sisällön vaikeasti määriteltävyyttä kuvaa myös se, että kotipalvelua koordinoiva neuvottelukunta, jossa oli mukana kymmenen alan järjestöä, ei päässyt yhteiseen määrittelyyn siitä, mitä kotipalvelut sisältävät (Viljaranta 1994, s.26). Tilastokeskuksen käyttämä toimialaluokitus sisällyttää kotipalveluun kuuluvaksi varsinaisen kotipalvelun sekä vanhusten ja vammaisten palvelukeskus-toiminnan.

Kotitaloustyö, kotipalvelu ja kotityö ovat toisilleen läheisiä käsitteitä. Kotitaloustyö rajataan usein kapea-alaisesti kotitalouden ruokapalveluihin ja puhtaanapitoon. Tässä tutkimuksessa kattavimmaksi ja käyttökelpoisimmaksi käsitteeksi nousee kotityöpalvelu, joka on riittävän laaja-alainen sisältäen eri ikäisten, erilaisissa elämäntilanteissa ja ympäristöissä elävien ihmisten arkipäivän auttamisen. Kotityöpalvelussa korostuu tehtävien monialaisuus ja toisaalta se sulkee pois terveyden- ja sairaanhoitoalan koulutustarpeen alueen ammattitehtävien suorittami-seksi. Kotityöpalvelun ammattitaito nousee kotitalouden tehtäväalueiden hallitsemi-sesta.

Kotityöpalvelun laajaa sisältöä ja töiden monialaisuutta voidaan yhä paremmin ymmärtää, kun jaotellaan ilmiö neljään kategoriaan (vrt. Virta, 1993, s. 153).

- 1) henkilön ruumiiseen kohdistuva hoito (peseminen, kylvytys, pukeminen, syöttäminen, ja WC:ssä käynti).
- 2) kodinhoito (ruoanlaitto, siivous, pyykinpesu)
- 3) avustava hoito (satunnaiset työt ja puutarhanhoito)
- 4) sosiaalinen tuki (vierailut ja seurustelu)

Ehkä vaikea määriteltävyys tulee nähdä positiivisena. Ala tarjoaa paljon erilaisia töitä, jotka edellyttävät erilaisia ja eritasoisia tietoja ja taitoja ja siten työt soveltuvat varsin erilaisten ihmisten tehtäväksi. Voidaan perustellusti olettaa, että nykyisessä nopeasti muuttuvassa maailmassa kotityöpalvelussa on vielä kosolti oleellisia ja tärkeitä tehtäviä, jotka eivät vielä ole kenenkään hoidossa.

Kotityöpalvelulla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kotona selviytymistä tukevien palvelujen tarjoamista; vanhusten, vammaisten, keski-ikäisten ja lasten arkipäivään liittyvien tehtävien tekemistä.

3. Kotityöpalvelun kehityshistoria

Kotipalvelutyön historia on jaettavissa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on järjestöjen tuottamien palveluiden kausi vuosina 1930-1950. Kaudelle oli ominaista työprosessin yksilöllisyys: kodinhoitaja huolehti kaikista tehtävistä itsenäisesti. Työtä ohjannut tieto oli lähinnä kokemuksellista tietoa. Kodinhoitajakoulutus oli käytäntöpainotteista. Keskityttiin ainoastaan lapsiperheiden tarpeisiin. Työntekijältä edellytettiin paitsi kodinhoidollisia taitoja myös hyväsydämyyttä. Ammatillisen ja eriytyneen kodinhoitotyön kausi alkoi vuonna 1966, kun laki kunnallisesta kodinhoitoavusta astui voimaan. Työnjako eriytyi: kodinhoitajat huolehtivat lapsiperheistä, kotiaavustajat vanhuksista ja johtavat kodinhoitajat johtivat toimintaa. Koko sosiaalihuollon kenttä eriytyi ja sektoroitui. Apuatarvitsevaa saattoivat auttaa yhtäaikaaisesti monet eri sosiaali- ja terveydenhuollon ammattikunnat. Näillä eri työntekijäryhmillä ei ollut yleensä keskinäistä yhteistyötä, vaan jokainen hoiti omaa erityisaluettaan. Laissa esitettiin yksityiskohtainen luettelo kodinhoitajille ja kotiaavustajille kuuluvista tehtävistä. Johtava kodinhoitaja määritteli asiakkaiden luona käytettävän ajan. Vähitellen ammatilliset intressit korostuivat kuvaavina mm työaikalaki, yötyön välttäminen ja työtehtävien karsiminen. Palvelu muuttui osittain maksulliseksi.

Vuodesta 1981 alkoi kolmas, kokonaisvaltaista tuotetta etsivä kotipalvelun kausi. Siinä työprosessi pyrittiin muuttamaan luonteeltaan yhteistoiminnalliseksi. Kotipalvelun työntekijä vastasi koko työprosessista saaden apua mm kotisairaanhoidosta ja sosiaalityöntekijöiltä. Palveluja alueellistettiin ja ryhdyttiin kehittämään ryhmätyötä. Palvelujärjestelmä pyritäänkin nyt muodostamaan yhdeksi kokonaisuudeksi, jonka osista kootaan yksittäisten asiakkaiden elämäntilanteisiin parhaiten sopivat palvelujen yhdistelmät. (Viitala, 1990).

Lasten velvollisuus huolehtia vanhemmistaan poistettiin laista vuonna 1970 ja aviopuolisoiden keskinäinen huolehtimisvelvollisuus 1977. Huolehtimisvelvoite siirrettiin kunnille. Kunnanjohtaja Niiniharjun (1999) mukaan ihmiset ovat vahvasti sisäistäneet ajatuksen, että jos omainen on lapsi, sairas tai vanhus hänet sysätään portille ja sanotaan: kunta hoitakoon.

4. Kotityöpalvelujen nykytila

4.1 Kuluttajien käyttäytyminen ja kotityöpalvelut

Kuluttajapalveluja voidaan tarkastella kodin taloustieteen teoriakehikolla. (Becker, 1991). Kodin taloustieteen mallien avulla tarkastellaan sitä, mitkä tekijät vaikuttavat kotitalouksien päätöksiin joko ostaa palveluita markkinoilta tai tuottaa niitä itse kotona. Useilla kuluttajapalveluilla on olemassa läheinen ja veroton vastike kotitaloustuotannossa. Ainakin seuraavilla palveluilla on läheinen vastike kotitaloustuotannossa tai harmaassa taloudessa, toisin sanoen verottomassa taloudessa: korjaus- ja remontointi, ravintolapalvelut, henkilökohtaiset palvelut kuten siivous ja vaatehuolto. Näiden kohdalla markkinoilla tuotetun palvelun hinta tai sen nousu näkyy herkästi pitäytymisenä tai siirtymisenä tee-se-itse – toimintaan tai harmaaseen talouteen. Korkean työttömyyden, ankaran verotuksen ja korkeiden työntekijäin henkilösivukulujen väitetään ruokkivan pimeän työn tekoa.

Ostopäätökseen vaikuttavia tekijöitä ovat perheenjäsenten nettopalkat (”oman ajan hinta”), kotityön tuotantoteknologia, markkinapalveluiden hinnat sekä perheenjäsenten tottumukset, maut ja asenteet. Verotus vaikuttaa niin työmarkkinoilta saatavaan nettopalkkaan (tuloverotus) kuin markkinoilta ostettavien palveluiden hintoihin (arvonlisäverotus). Niin sanotun verokiilan suuruuteen vaikuttavat myös työnantajan ja vakuutetun sosiaaliturvamaksut.

Naisten ansiotason kohoaminen on merkinnyt parempaa tuottoa kodin ulkopuoliselle työssäkäynnille. Saman asian kääntopuoli on se, että vapaa-ajasta ja kotityöstä on tullut entistä kalliimpaa. Monet kokevat, että vapaa-aikaan kuuluu kulutus eikä lisäarvon tuottaminen esimerkiksi siivoamalla kotia. Osaltaan tämän kehityksen vuoksi kotityön tuottavuutta on voimakkaasti lisätty koneistamalla koteja. Niin ikään on korvattu traditionaalisesti pelkästään kotona tuotettuja hyödykkeitä markkinoilta ostetuilla tavaroilla.

Palvelusektoria koskevissa analyyseissa kuluttajapalveluiden roolia on kasvattanut myös se, että niiden kysyntään julkisen vallan toimenpiteillä on melko välitön vaikutus. Julkisen vallan politiikkavalinnoilla voidaan siis todennäköisesti muuttaa kotitalouksien toimintaedellytyksiä.

Kotityöpalvelu kuuluu kustannus- ja hintaherkkiin palveluihin. Hintajoustavuus on erityisen merkittävää niiden palveluiden kohdalla, jotka kilpailevat itsetekemisen ja harmaan talouden kanssa. Palveluiden ominaisuudet määrittävät sitä, mitä elinkeinopoliittisia toimenpiteitä kukin palvelutoimiala tarvitsee. Hinta- ja kustannusherkkien palveluiden kohdalla elinkeinopoliittikan päätavoite on potentiaalisen kysynnän vapauttaminen. Tavoitetta edistävinä toimenpiteinä mainitaan verokiilan pienentäminen ja sosiaaliturvan itseriittoisuuteen kannustavuuden parantaminen. (KTM, 1996). Tätä tarkastelua vasten nyt kokeiltavana oleva kotitaloustyön tukikokeilu on oikeanlainen toimenpide. Vielä ei ole vakuuttavaa tietoa siitä, riittääkö nyt maksettava tukimäärä avaamaan potentiaalisen kotityöpalvelujen tarpeen konkreettiseksi kysynnäksi. Tukea maksetaan 40 prosenttia kotitalouden työstä maksamasta palkkion määrästä, enintään 33 markkaa tunnilta.

Kysynnän kasvussa merkittäviä ovat myös kuluttajien preferenssit eli se, mihin lisääntyvät kulutusmahdollisuudet suunnataan. Halpenevilla tavaroilla näyttäisi olevan positiivinen tulovaikutus palveluiden kulutukseen. Siten kotityöpalvelujen hinta on erinomaisen herkkä

vaikuttaja ko. ostopalvelujen kysynnälle ja siten julkinen tuki osaltaan vaikuttaa kotityöpalvelujen käyttöön.

4.2 Kotityöpalvelujen kysyntä

Kotipalvelujen kattavuus alentui selvästi vuoteen 1997 tultaessa. Kysyntä on kasvavaa, mutta tarjonta pysyy paikallaan tai supistuu. Kunnallista apua on ollut jo pidempään erittäin vaikea - ellei mahdoton - saada tilapäisavuksi ”normaalin” perheen kotitöiden tekemiseen. Tämän vuoksi sitä ei useinkaan edes kysytä esimerkiksi lapsiperheen tilapäisavuksi.

Kotona selviytymistä tukevista palveluista jää Suomessa nykyisin tyydyttämättä jopa puolet. Lisäksi kotipalvelujen kehitys on pysähtynyt. Näin totesi tutkimuksessaan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkija Vaarama vuonna 1995. Sen jälkeen palveluja on entisestään vähennetty. Avuntarve koettiin eniten riittämättömäksi seuraavissa toiminnoissa: ulkona liikkuminen, yleisillä kulku-välineillä liikkuminen, seura tai apu eri tilaisuuksissa käymisessä, siivous sekä pukeutuminen ja riisuutuminen. Sellaisia vanhuksia, jotka tarvitsisivat apua, mutta eivät sitä saa, on Suomessa noin kymmenesosa kaikista yli 75-vuotiaista vanhuksista.

Pienipalkkainen perhepäivähoitajan työ ei houkuttele nuoria naisia. Päivähoidossa työskentelevistä 35 000 ihmisestä puolet on perhepäivähoitajia, mutta perhepäivähoitajista alkaa olla pulaa.

Järjestöjen kotipalvelutyön kysynnässä vanhusten osuus asiakaskunnasta on merkittävästi kasvanut. Vuonna 1990 vanhuksia oli alle 70 % kaikista asiakkaista, kun vuonna 1992 heidän osuutensa oli jo lähes 90 %. Lapsiperheiden tarve ei laskenut, mutta kapasiteetti ei riittänyt enää vastaamaan kysyntään. (Viljaranta, 1994)

Kysyttäessä toimivilta kotipalveluyrittäjiltä olisiko palvelujenne kysyntää laajennettavissa yrittäjistä 80 % antoi myöntävän vastauksen. Laajentamismahdollisuuksia tarjoavista asiakasryhmistä selkeästi tärkeimpiä olisivat vanhuksien ja vammaisten. Muita mainittuja olivat dementia-asiakkaat ja toipilaat. (Härkki, 1996).

Kysytäänkö kotitalouspalveluita avuksi esimerkiksi kiireisiin perheisiin? Tähän kysymykseen 28 toimivaa kotipalveluyrittäjää antoi myöntävän vastauksen ja vain kaksi yrittäjää ilmoitti, että ei kysytä. Kuusi yrittäjää ilmoitti, että heillä ei ollut tarjolla soveltuvia palveluja. Vastaukset ennakoivat mahdollisuuksia löytää lisäkysyntää kotitalouspalveluyrityksille. (Härkki, 1996).

Perhetyypit kysynnän määrittäjinä

Suomessa on noin 1.4 miljoonaa perhettä. Perheistä vuonna 1996 yksinhuoltaja-lapsiperheitä oli noin 14 prosenttia, kaksihuoltajaisia lapsiperheitä 47 prosenttia ja pariskuntia ilman lapsia 39 prosenttia. Perhe koostuu vain yhdessä asuvista henkilöistä.

Lapsettomien perheiden lukumäärä on ollut nousussa koko 90-luvun. Lapsetto-muus on voimistamassa elämäntapaa, jossa kaikki toimintatarmot kohdistetaan työ-markkinoille ja koti on vain lepo- ja virkistytymispaikka, johon ostetaan mahdollisimman paljon elämää helpottavia palveluita kuten kotityöpalveluita. Kotityöalalla toimivat ovat havainneet tämän tapaista kysynnän muutosta. Suurin osa suomalaisista perheistä on yksilapsisia, 281 245 perhettä. Kaksilapsisia perheitä on 240 137 eli 17 prosenttia perheistä, neljä tai useampi lapsi on vain kahdella prosentilla perheistä.

Vuoden 1993 lopussa 14 %:a väestöstä (721 000 henkeä) asui yksin. Naisista suurempi osa (17%) kuin miehistä (12%) asui yksin. Yksin asuminen näyttää muuttuvan eri sukupuolilla iän myötä vastakkaisesti. Miehillä yksin asuminen on yleisempää 25-50 -vuotiaana, kun taas yli 50-vuotiaista naisista suhteellisesti suurempi osa asuu yksin. Yksin asuvia, yli 20-vuotiaita miehiä on yhteensä yli 260 000 miestä. Tämä kuluttajaryhmä osoittautui kotipalvelutyöntekijöitä haastattel-taessa potentiaaliseksi kotityöpalvelujen käyttäjäryhmäksi, joka tarjonnan kasvun myötä on jo lisäämässä ostopalvelujen käyttöä. Naiset lisäävät kotityöpalvelujen käyttöä yksin asuessaan useimmiten vasta iän myötä. Yli 65-vuotiaat naiset ovat potentiaalista asiakasryhmää. Heitä on noin 190 000. (Tilastokeskus, 1999).

Kotiäidit, työäidit ja yksilölliset äidit

Nykyinen isovanhempien sukupolvi (seitsemänkymppiset) on elänyt siinä taloudellisesti tilanteessa, jossa suurimmalla osalla ei ole ollut varaa teettää kotitöitä. Toisaalta sen ajan perheenäidit olivat kotona, joten heillä oli aikaa ja voimia tehdä itse kotityöt. Äitiensä rinnalla kotona toimiessaan he olivat myös oppineet kotitöissä tarvittavan tietotaidon. Tämä kotiäiti sukupolvi kasvatti tyttärensä vastaamaan perheen kotitöistä. Mutta kansantalouden räjähdysmäinen muutos veti nykyisen keski-ikäisen sukupolven (viisikymppiset) työmarkkinoille, sekä naiset että miehet.

Keski-ikäisukupolvi onkin elänyt kodin ja työn ristiriidassa. Naiset ovat yrittäneet hoitaa mallikkaasti sekä kotityöt että ammattitehtävät kodin ulkopuolella. Miehet ovat pyrkineet keventämään naisten kaksoisroolia osallistumalla kotitöiden tekemiseen. Edelleen parinkymmenen vuodenkin jälkeen työäidit kantavat päävastuun ja kotitöiden tekemisestä tai paremminkin usein huolen niiden tekemättömyydestä. He mieltävät edelleenkin kunnan kansalaisen tehtäväksi hoitaa itse kotityöt. On kysymys lapsuudessa opituista arvoista ja asenteista. Niiden muuttuminen on hidaskäisykulku, huolimatta että realiteetit antaisivatkin perusteita käyttäytymisen muutokselle. Keski-ikäinen sukupolvi ei siis edelleenkään ole taipuvainen ostamaan ulkopuolista apua kotiin, vaikka tarve olisi suuri ja taloudelliset mahdollisuudet hyvät. Sen sijaan näyttäisi siltä, että nuorten perheiden sukupolvi on kasvanut toisenlaiseen maailmaan; elänyt vanhempiensa painiskelun kotityö-ansiotyö kaaoksessa, syntynyt parempiin taloudellisiin oloihin, sisäistänyt toisenlaisen arvomaailman, jossa pehmeät arvot kuten yksilöllinen nautiskelu saa vahvaa painoarvoa taloudellisten arvojen rinnalla.

Nuoriperhe –sukupolvi (kolmi-nelikymppiset) ostaa kotiin palveluja. Näyttäisi siltä, että he ovat löytämässä kotitöiden jakamisessa luontevan tasa-arvon. Molemmat puoliset käyvät työssä ja luovat uraa. Koti on yhteisessä vastuussa. Sinne voidaan ottaa luontevasti apua, koska avun ottaminen ei enää kohdistu naiseen ja siihen, että helpotetaan vähän äidin elämää ja otetaan siivooja. Nuorten perheiden jäsenet toteavat, että kukaan ei ehdi tehdä kotona, joten otetaan ulkopuolista apua. Kotityöpalvelujen käyttö mahdollistaa elämisen yksilöllisenä äitinä.

Kysytyimmät kotityötehtävät

Melkein puolelle kotipalvelu yrityksistä siivous on kysytyin työtehtävä, muutamille yrittäjille kysytyintä on hoitotyö, asiointi ja ruoanvalmistus. Määrällisesti toiseksi kysytyintä on ruoanvalmistus. Kolmanneksi kysytyintä on asiointi ja neljänneksi kysytyintä matkoille saattajaksi. Lisäksi mikroyrittäjiltä kysytään lasten tilapäishoitoa, ikkunanpesua, leivontaa, kodin juhlien hoitamista, pihatöitä kuten haravointia ja säännöllistä siivousta esim. kahden viikon välein. Yrittäjien vastauksista korostuu kotipalvelutyön tehtävien laaja-alaisuus.

Ostovoima

Suomalaisen kotitalouden keskimääräiset tulot vuonna 1998 olivat 145 909 markkaa ja kotitalouteen kuului 2.3 henkilöä. Kaikkien kuntien minimitulojen keskiarvo oli 111 875 markkaa ja maksimitulojen keskiarvo 314 833 markkaa. (Tilastokeskus, 1999).

Eläkeläisillä on Suomessa toiseksi suurimmat käytettävissä olevat tulot ja he ovat suurin säästäjäryhmä. He ovat taloudellisesti aiempaa paremmin toimeentulevia, koska pääosalla on kansaneläketulojen lisäksi ansioeläke. (Ohtonen, 1999). Vanhuus- eläkeläisten keskimääräinen kokonaiseläke oli 5 336 markkaa kuukaudessa vuonna 1997. (Taulukko 3). Yleensä eläkeläisiä tarkasteltaessa he kykenevät taloudellisesti osallistumaan oman kotinsa ja henkilökohtaisen hoivansa järjestämiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 1998). Nykyisin kuitenkin vielä vaaditaan yhteiskunnalta julkisia palveluita, koska veronmaksajina ne katsotaan kuuluvan etuuksiin. Vanhuuden lähestyessä ollaan yhä voimakkaammin taipuvaisia säästämään ”pahan päivän” varalle. Siten ajattelussa on tapahduttava olennainen muutos ennen kuin suomalainen eläkeläinen ryhtyy omaehtoisesti maksamaan kotityöpalveluista.

Taulukko 3: *Eläkeläisten ja heidän puolisoidensa käteenjäävät nettotulot kuukaudessa. (Forss ym. 1995, s.133)*

Eläkeläiskotitalouden	Osuus eläkeläisten nettotulot / kk määrästä
alle 5000 mk	37 %
5000 -7000 mk	28 %
yli 7000 mk	35 %

Vanhusten odotusten ja vaatimusten palvelujen laadun ja monipuolisuuden suhteen katsotaan tulevaisuudessa kasvavan, samoin heidän valmiutensa maksaa palveluista. Tulevaisuuden uhkana pidetään vanhusten erilaisten suoriutumisongelmien lisääntymistä ja palvelutarpeiden hallitsematonta kasvua, niin että niihin ei kyetä vastaamaan. (Vaarama 1995, s. 80).

Asiakkaan arvostukset

Tuotetta kehitettäessä on asiakkaiden arvostusten tunteminen ensiarvoisen tärkeää. Härkin (1996) tutkimuksen mukaan toimivat kotipalveluyrittäjät kokivat, että heidän asiakkaidensa eniten arvostama asia on sosiaalinen kanssakäyminen ja seurustelu.. Tämä saattaa kertoa siitä, että kun yhteiskunnan tarjoamassa kotipalvelussa ei ehkä ole aikaa seurusteluun. Toiseksi tärkeimmäksi nousi ajan merkitys kotipalvelutyössä. Asiakkaat pitävät erittäin tärkeänä saapumisajan ja työajan täsmällisyyttä, mutta toisaalta odottavat palvelulta ajallista joustavuutta. Kiire on asiakkaille epämiellyttävää. Kolmanneksi arvostettavin on palvelun laatu.

4.3 Kotityöpalvelujen tarjonta

Vuonna 1984 astui voimaan uusi sosiaalihuoltolaki, joka kumosi lain kunnallisesta kodinhoitoavusta. Tämän uuden lain myötä kotipalvelu sisältää kodinhoitajien ja kotiavustajien antaman henkilökohtaisen huolenpidon ja tuen sekä erilaiset tukipalvelut. Asiakaskuntana ovat kaikki kotipalvelujen tarpeessa olevat. Kotipalvelun vaihtoehtoisina tuottajatahoina voivat olla kunta (myös muu kuin oma asuinkunta), kuntayhtymä, kunnallinen yhtiö, henkilöstöyrittäjä, järjestöt, osuuskunnat, yksityinen ammatinharjoittaja, yksityinen yritys tai perhe. (Viljaranta, 1994).

Kuvio 2: Kotipalvelun tarjoajat. (vrt. Haavio-Mannila 1983, s. 211)

	Palkaton	Palkattu
Yksityinen	Omaisten huolenpito	Koti- tai laitoshoido: yrittäjät
Julkinen	Järjestöjen tai yhteiskunnan organisoima ystäväapu	Koti- tai laitoshoido: yhteiskunto

Vanhusbarometrin mukaan vuonna 1994 kunnalta sai apua 38 prosenttia ja muualla asuvalta lapselta 37 prosenttia vanhuksista, puoliso auttoi 26 prosenttia ja 17 prosenttia auttoi muu sukulainen ja ystävät auttoivat 8 prosenttia vanhuksista. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 1994). **Vanhuksen turvaverkko voidaan rakentaa lukuisista osista, mutta silloin saattaa käydä niin, että sukkuloiminen naapurien, ystävien, sukulaisten ja ammattiauttajien välillä käy ylivoimaiseksi suhteiden outouden, ennakoimattomuuden tai vaihtelevuuden takia.** (Marin, 1995).

4.3.1 Julkiset kotityöpalvelut

Kuntien tiukka taloudellinen tilanne näkyy palvelutarjonnassa. Monet kunnat **ovat eriyttäneet tukipalveluja kuten siivousta ja ateriapalveluja muusta kotipalvelusta** palvelujen tehostamiseksi ja kustannusten säästämiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 1998). Jo vuonna 1995 vähensi 24 % kunnista lapsiperheiden kotipalveluja. Nämä supistukset pahensivat tilannetta. (VATT 1996).

Suurin osa kotipalveluhenkilöstön työpanoksesta kohdistuu vanhustalouksiin. Kotipalveluja on monissa kunnissa **keskitetty huonokuntoisimmille vanhuksille**. Asiakkaiden määrä on näin pienentynyt, mutta avun määrä asiakasta kohti on kasvanut. Vaikka asiakastalouksien määrää on karsittu, aikaa asiakasta kohti on siitä huolimatta riittämättömästi. Sosiaali- ja terveysministeriö (1998) pelkää jo, että vanhusten ja heidän omaistensa luottamus palvelujen saamiseen vähenee ja syntyy turvattomuutta.

Kuntien sosiaalijohtajilta kysyttiin, käytettiinkö vuonna 1995 **yksityisiä kotityöpalveluja**. Vastaajista 78 % käytti yksityisiä kotipalveluita ja 22 % ei käyttänyt. Kuntien käyttämät yksityiset kotipalvelut jakaantuivat vuonna 1995 eri asiakas-ryhmien kesken siten, että palveluista 44 % on vammaisten hoitoa, 35 % on vanhustenhoitoa ja 21 % on lastenhoitoa. (Härkki, 1996).

Vastanneet kunnat ostivat yksityisiä kotityöpalveluja vuonna 1995 yhteensä **622 miljoonalla markalla**. Kuntien ja kaupunkien edustajat arvioivat, että vuonna 2000 käytettäisiin vastanneissa kunnissa yhteensä 702 miljoonaa markkaa. **Kasvu olisi 13 %.** (Härkki, 1996).

Julkishallinnon voimavarojen supistuminen merkitsee **kansalaisten alueellisen tasa-arvoisuuden aiempaa nopeampaa heikkenemistä**. Kehityshistoriastakin todentuu, että taloudellinen kehitys ei ole mahdollista ilman vakaata sosiaalista ja yhteisöllistä rakennetta. Patruunoittenkin oli jo aikanaan huolehdittava myös yhteisön lasten, sairaiden ja

vanhustenkin olojen turvaamisesta. Talouden kasvukykyisimmät muodot hakeutuvat alueille, joilla sosiaaliset rakenteet ovat mahdollisimman häiriöttömiä. (Eronen ja Kinnunen, 1998)

Kuntien sosiaalis-taloudellista tilannetta tutkittaessa todettiin, että pulmakunnissa oli eniten vähennetty lasten kotihoidon palveluja ja **etenijäkunnissa oli vähennetty eniten vanhusten laitospalveluja**, mikä osaltaan viittaa etenijäkuntien onnistuneeseen panostukseen vanhusten avohoito palveluihin. (Eronen ja Kinnunen, 1998)

4.3.2 Kolmas sektori kotityöpalvelussa

Kolmannella sektorilla yleisesti tarkoitetaan niitä kotityöpalvelujen tarjoajia, jotka **eivät toimi kokonaisuudessaan valtion tai kuntien rahoituksella, mutta eivät ole myöskään voittoa tavoittelevaa liiketoimintaa**. Usein puhutaan vapaaehtois-järjestöistä, mutta nyttemmin nämä järjestöt saavat oleellisen osan rahoituksestaan muusta kuin vapaaehtoistoiminnasta. Yleisin kolmannen sektorin rahoituslähde on Raha-automaattiyhdistys, joka rahoitus tulee erilaisten yhteiskunnassa tarjottavien pelien kuten Lotto, veikkaus kautta.

Seuraavassa on tarkasteltu esimerkinomaisesti muutamia kolmannen sektorin toimi-joita ja erityisesti niiden kokemuksia kotityöpalvelujen tarpeesta ja kysynnästä.

HELY ry - kotiin vietävät palvelut

Kolmatta sektoria edustaa Itä-Helsingin lähimmäistyö Hely ry, joka saa rahoitukseensa yhteiskunnan rahoituksen Raha-automaattiyhdistyksen kautta, valtioneuvoston tekemin päätöksin. Lähimmäistyö työllisti vuodenvaihteessa 1998-1999 yhteensä 75 henkeä Helsingin kaupungin itäisessä kaupunginosassa. Kotiin-vietävissä palveluissa tuotettiin kotiapua yhteensä yli 20 000 tuntia. **Palveluiden kysyntä ja tarjonta on aika-ajoin epäsuhteessa. Kotityöpalvelulle on tarvetta**. (Lampsijärvi, 1999) Kotiin vietävien palveluiden hinnat ovat 100 -130 mk / tunti.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry - lasten kotipalvelu

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on vuodesta 1920 tehnyt työtä lasten olojen parantamiseksi. Jo 1930-luvulla se käynnisti kodinhoitajakoulutuksen ja -toiminnan. Ohjattu perhepäivähoito aloitettiin Suomessa Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimesta vuonna 1960. Päivähoidon kehittäminen ja sairastuneen lapsen hoitajarekkaan käynnistäminen olivat keskeisiä 1970-luvulla. Tällä vuosikymmenellä on käynnistetty lastenhoidon kotipalvelu. **Lasten kotipalvelu käsittää lastenhoito-apua kaikkina vuorokaudenaikoina**. Palvelu kohdentuu myös erityisryhmiin kuten vammaisiin lapsiin ja muihin erityistä tukea tarvitseviin perheisiin lastenhoitona, tukena, opastuksena sekä kotisairaanhoidona.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton toiminta perustuu vapaaehtoishoitajien verkostoon. **Liitto laskee tekevänsä vuosittain noin 450 000 hoitotuntia eli noin 300 kodin-hoitajan vuotuisen työpanoksen**. Työn jakaantuminen eri osa-alueille on esitetty kuviossa 3.

Kuvio 3: Mannerheimin Lastensuojeluliiton hoitotunnit ja niiden jakaantuminen vuonna 1998

Palvelun laji	Palvelun jakautuminen	Tuntien määrä
Lapsen hoito	73 %	287 680
Sairastuneen lapsen hoito	14 %	55 253
Vammaisen lapsen hoito	3 %	11 445
Perhetyö	4 %	17 272
Tehostettu perhetyö	4 %	15 111
Kotisairaanhoido	2 %	6 880

MLL:n asiakkaat toivovat, että heillä olisi mahdollisuus saada aina sama, tuttu hoitaja lasta hoitamaan. Yksinhuoltajat pitävät **hoitotuntimaksua, 20 markkaa tunnista**, liian korkeana. Muissa tutkimuksissa Suomessa on noussut esille, että lastenhoito-työstä ei olla valmiita maksamaan paljon mitään. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 1998).

Mannerheimin Lastensuojeluliitosta **kotityöpalveluun kysytään apua jatkuvasti ja paljon** sanoo johtaja Karinsalo (1999). Uusimpana ilmiönä **yritykset ovat alkaneet kysyä omalle henkilökunnalleen kotipalveluja kuten siivousta**. Karinsalo näkee tämän valmistautumisena verottajan muutokseen, jossa kotipalveluja voitaisiin rahapalkan lisäksi myöntää henkilökunnalle. Kysytyjä tehtäviä ovat paitsi siivous myös kotieläinten ulkoilutus tai lasten kuljettaminen koulusta tai päivähoitopaikasta harrastuksiin kuten soittotunnille tai urheilemaan.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto **tarjoaa vain lasten hoitoa. Muiden tehtävien kysyntä olisi myös suurta**. Liiton käyttäjärenkaaseen kuuluu noin **20 000 lapsiperhettä**. Apua tarvitaan pääasiassa **sairaalan lapsen hoitoon**, mutta lapsenhoito-avun tarve vanhempien työmatkojen takia on lisääntynyt viime aikoina. Lastenhoitopalvelujen tarve kasvaa, mutta liitto pystyy kattamaan kysynnän eikä kysyjiltä yleensä tarvitse kieltää palveluja. Keskimäärin yksi perhe käyttää 3 päivää viikossa liiton lastenhoitopalveluja. Selvityksen mukaan eniten palveluja käyttää kahden huoltajan perhe, jolla on kaksi lasta ja joka käyttää palveluja harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Näillä perheillä ei yleensä ole mahdollista saada kunnallista kodinhoitoapua esimerkiksi lasten sairastuessa äkillisesti. Lasten ikä on 1-6 vuotta. Kotipalveluista 86 prosenttia oli perheiden tilaamaa palvelua ja 13 prosenttia kuntien tilaamaa erityispalvelua vammaisille tai muille erityisryhmille. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 1989).

4H-kotipalvelu

4H-järjestö on vuonna 1928 perustettu nuorisojärjestö, jonka periaatteisiin kuuluu nuorten neuvonta, koulutus ja työkasvatus. Nuorisojäseniä on 75 000.

Koulutetut nuoret ja aikuiset tarjoavat erilaista kotityöpalvelua. Vanhuspalveluun kuuluu kodinhoito, ulkotyöt, asiointiapu, sijaisapu omaisille ja virkistysapu. Se käsittää ulkoilu-, luku- ja juttuseuraa. **Työpalvelun hinta on 43 markkaa tunti** ja sisältö seuraavanlainen:

- Kodinhoitoa (siivoukset, ikkunanpesut, ruoanlaitto)
- Ulkotöitä (lumityöt, haravointi, istutukset, hautojen hoitaminen ja pikkukorjaukset)
- Asiointi (kauppamatkat, virastoasiat, apteekkikäynnit)
- Virkistystä (kirjeiden kirjoittaminen, lehden lukeminen, ulkoiluseura)
- Hoitotyö (lasten hoito)

Vanhustyön keskusliitto – kotipalvelua 40 vuotta

Vanhustyön keskusliitto on tuottanut jo 40 vuotta kotipalveluja. Se on suurin kolmannen sektorin kotihoidon tarjoaja pääkaupunkiseudulla. Palveluja toimitetaan kaikkina viikon päivinä kello 8–24. Ne on tarkoitettu kaikille kotihoitoapua tarvitseville. Palvelut ovat seuraavat: ruoanlaitto, henkilökohtainen puhtaus, siivous, kaupassa käynti ja muu asiointi, kotijuhlien järjestäminen sekä muuttoapu.

Vanhustyön keskusliiton tarjoamia palveluja ovat seuraavat:

- **Kotihoitopalvelut:** ruoanlaitto, asiointi, pyykinpesu, lääkkeistä huolehtiminen, siivous
- **Siivouspalvelut:** viikkosiivous, ikkunanpesu, suursiivous (koti, kellari, ullakko, kuolinpesä, muutto)
- **Ateriapalvelut:** lämmin ateria, itselämmitettävä ateria, pakasteateriat kotiin kuljetettuna, pienimuotoiset perhejuhlat, ruoan valmistaminen pakastimeen
- **Turvapalvelut:** turvapuhelin, hälytyskäynnit, ilta- ja viikonloppukäynnit, sovitut tarkistussoitot
- **Virkistys- ja vapaaehtoispalvelut:** kerhotoimintaa, retkiä, ulkoilu-, luku- ja juttuseuraa, saattoapua
- **Omaisten tukipalvelut:** sijaisapua loman, asioinnin tai muun syyn vuoksi
- **Tietoluuri:** neuvontaa, tietoja vanhusten palveluista

Vanhustyön keskusliitto saa taloudellista tukea Raha-automaattiyhdistykseltä ja asiakkaiden asuinkunnilta. Palvelujen kustannukset tulevat siten katetuksi osin tukena ja osin kuluttajilta perittävinä palvelumaksuina.

Suomen Punainen Risti - kotipalvelua

SPR tarjoaa maksullista kotipalvelua 19 paikkakunnalla. Palvelut on tarkoitettu kaikille. Palveluina ovat ateriapalvelu, siivouspalvelu, saattopalvelu, kylvetys- tai saunotusapu, asiointiapu, kuljetusapu ja kotisairaanhoido. Palvelut ja niiden hinnat vaihtelevat paikkakunnittain.

4.3.3 Yksityinen sektori ostopalvelujen tarjoajana

Julkistalouden leikkaamistarpeet ovat suorastaan pakottaneet etsimään toisenlaisia palvelumalleja. **Uusiksi ratkaisumalleiksi on kaavailtu mm yksityisiä palveluja.** Lisäksi on alettu keskustella sosiaalipolitiikan toimijoiden työn yhteensovittamisesta siten, että valtio "mahdollistaa", mutta ei välttämättä tuota palveluksia. Gilbert (1989) käyttää tästä termiä "the enabling state", mahdollistava valtio, jonka tehtävänä on luoda suotuisat mahdollisuudet rinnakkaisille toimijoille. **Rinnakkaisten toimijoiden yhdistämisestä hyvinvointipalvelujen tuottamisessa Suomessa ei ole liioin kokemuksia.** Oletettavaa on, että toimintamalleja yhdistelemällä päästäisiin kaikkiin puolin parhaisiin tuloksiin. (Anttonen ja Sipilä 1992).

Suuret jo 1) pitkään toimineet yksityiset yritykset ovat jo tehneet tuloaan kotityöpalveluun. Tällaisia ovat siivousalan ja ruokapalvelualan yritykset. Toisaalta kotityöpalvelualalle on hitaasti syntynyt 2) pieniä lähinnä itsensä työllistäviä mikroyrityksiä ja edelleen aivan 3) uusille toiminta-alueille yksityistä yrittäjyyttä.

Aiemmin puhuttiin ihmisen mittaisista palveluista. Pienten mikroyritysten voi odottaa kykenevän tuottamaan ihmisen mittaisia ja joustavia kotityöpalveluja tehokkaammin kuin suurten yritysten.

Seuraavassa on tarkasteltu esimerkinomaisesti suuria ja pieniä kotityöpalvelussa toimivia yrityksiä ja niiden kokemuksia alalta.

Suurimmat siivousliikkeet ja kotityöpalvelu

Lähinnä yrityksiin siivouspalveluja myyvät **suuret siivousliikkeet toteavat poikkeuksetta, että kotisiivoukselle olisi runsaasti kysyntää.** Ammattimaista siivousta myyvilläkin on vielä löytymättä se onnistunein tapa hoitaa kotityöpalvelua.

SOL Siivouspalvelut on suurimpia siivousliikkeitä. Kotisiivouspalvelua ei tarjota. Siivouspalvelua ovat useimmat siivousliikkeet tehneet 80-luvulla, mutta sen on aikanaan lopetettu. Nyt siivousliikkeet pohtivat kiivaasti kotisiivoustyön lähestymistä uutta kautta vanhuspalveluina, siten että mukaan liitetään myös hoivapalvelua.

(Attila, 1999)

Kotisiivoukselle olisi Attilan mukaan runsaasti kysyntää. SOL näkee ongelmat lähinnä asiakkaiden kriittisyydessä ja kustannuksissa. Arvonlisävero 22 % nostaa kohtuuttomasti kotisiivouksen hintaa. Kiinnostusta kotisiivouksen tarjoamiseen SOLissa on.

Attilan (1999) mielestä voidaan lähteä siitä, että perhe tekee kotitaloustyöt, mutta jaksamisensa ja taitojensa mukaan. **Ammattilaisilla on perusteltua teettää esimerkiksi sellaiset työt, joissa erikoiskoneista on tehokasta hyötyä kuten lattioiden vahaukset. Toisaalta esimerkiksi ikkunanpesut hoituvat paljon tehokkaammin kunnollisilla välineillä, jotka usein yksityiskodeista puuttuvat.** Samoin tietämys ja ammattitaito ovat lukuisissa kodin tehtävissä tarpeen.

Ihmiset ovat tottuneet viikkosiivoukseen ja yhteen siivouspäivään. Totuttuja tapoja on vaikea muuttaa. Entistä siistimpien töiden ja puhtaana pysymisen kannalta parempien materiaalien vuoksi nykyisin voitaisiin luopua viikoittaisesta siivouksesta. Käytäntö voisi olla vaikkapa kerran kuukaudessa ostettu perussiivouspalvelu ja kotitalouden voimin hoidettu päivittäinen järjestys ja ylläpito. (Värri, 1999) Siivouspalvelun tarjoamisen keskeisin ongelma on juuri kodin tavaroiden järjestäminen. Ulkopuolinen kykenee erinomaisesti siivoamaan kodin, mutta toisen kodin tavaroiden järjestäminen ja paikoilleen asettaminen on vaikea, jos ei mahdoton tehtävä, ja vie paljon aikaa, eikä lopputulos välttämättä tyydytä palvelun ostajaa. Siksi voisi olla eduksi oppia hoitamaan järjestyksen pito oman perheen voimin ja ostaa silloin tällöin kodin perussiivousta. (Attila, 1999).

Erittäin mielenkiintoinen on Attilan näkemys, että ammattilaisten myötä kodeissa käytettävät erilaiset aineet miedontuisivat ja niiden käyttömäärät pienenisivät. **Palvelujen ulkoistaminen merkitsisi siis ympäristöystävällisempää toimintatapaa kuin oman perheen voimin tehden.**

ENGEL kuuluu suuriin valtakunnallisiin siivous- turva- ja kiinteistöyrityksiin. Yrityksen kotipalvelutoiminta on pääosin siivousta, mutta myös kylvetystä, kaupassakäyntiä, vaatehuoltoa ja vaikkapa ikkunoiden pesua. Yrityksellä on ostopalvelusopimuksia Helsingin kaupungin kanssa, jolloin tehtävien määrittäjänä toteutuksen valvojana ja maksajana on kaupunki. (Väri, 1999).

Siivousliikkeillä kotipalvelutyön tuntihinnat vaihtelevat ollen 110-130 markkaa tunti yhtä työntekijää kohti.

Kotityöpalvelussa mikroyrittämislle maaperää

Työllistävä ratkaisu ei aina ole palkkatyötä eikä jatkuvaan laajentamiseen pyrkivää yritystoimintaa. **Se voi olla myös ihmisenmittaista, yksilön tavoitteita toteuttavaa mikroyrittämistä.** Kotityöpalveluyrittäjä tarjoaa erikoisosaamista, voimiaan sekä aikaa. Monilta ihmisiltä näitä resursseja puuttuu. He voivat korvata niitä rahalla. **Mikroyrittäjäisyys – muotoisena kotityöpalvelusta muodostuu tasa-arvoinen resurs-sienvaihdantasuhde ja kotipalveluyrittämisestä arvostettava yksilön kyvyk-kyiden osoitus.** Alistetun palvelijan, piian, asema on mennyttä aikaa. Yrittäjäisyys nostaa sekä omanarvontuntoa, että ammatin arvoa muiden silmissä. Yrittäjäytenä ala saattaa kiinnostaa nykyistä enemmän myös miehiä.

Seuraavassa tarkastellaan työministeriön tutkimusta, jossa kuvataan mahdollisuuksia ja edellytyksiä työllistyä mikroyrittäjäksi kotityöpalvelualalle.

Asiakkaat jalkojen juuressa ja alkuinvestoinnit pienet

Kynnys kotipalveluyrittäjäksi on matala. Alkuinvestoinnit ovat pienet. Jo toimivat yrittäjät ovat käyttäneet noin **25 000 mk yritystoimintansa alkuinvestointeihin;** autoon, kännykkään ja puhelinvastajaan. Kotipalveluyritysten asiakkaat ovat suhteellisen lähellä ja paikallisia ihmisiä. Heidän tarpeensa ja arvostuksensa ovat alkavalle yrittäjälle jokseenkin tuttuja. Kotipalveluyrittäjän markkinointiponnistukset eivät ole taloudellisesti raskaita. Tieto kotitalouksille myytävistä palveluista leviää pääosin ”puskaradion” kautta. Aloittava kotipalveluyritys tavoittaa vakaan toiminta-vaiheen noin vuodessa. (Härkki, 1996).

Paljonko sitten kotipalveluyrittäjän olisi saatava myyntiä päivässä, jotta eläisi? Toimivilta alan yrittäjiltä saadulla kustannusrakenteella, olisi **kotipalveluyrittäjän myytävä noin 800 mk päivässä ja 200 000 markkaa vuodessa,** jotta saisi itselleen 7500 mk kuukausipalkan kaikkine lainmukaisine sosiaalimaksuineen ja kesälomakor-vauksineen. Kotipalvelun työtunnin hinta on arvonlisäveroineen nykyisin yli sata markkaa, joten tavoitemyyntiin pääsee kahdeksan tunnin työpäivällä.

Kotityöpalveluyrittäjänä tulee toimeen

Yrittäjä pyrkii tuottamaan palvelut siten, että niille riittää kysyntää ja toisaalta siten, että niiden tuottaminen on taloudellisesti kannattavaa ja antaa yrittäjälle leivän. Tutki-tuista kolmestakymmenestäkuudesta, toimivasta kotipalveluyrittäjästä 92 % ilmoitti, että **kotipalveluyrittäjänä tulee toimeen.** (Härkki, 1999).

Leivän ansaitseminen kotityöpalvelussa edellyttää, että lähtee asiakkaan tarpeista, ei valikoi töitensä, on valmis tekemään myös viikonloppuja ja on työssään joustava. Yli puolella kotipalveluyrityksistä olisi tarjota työtä uudelle, vakituiselle työntekijälle. Edellytys on, että

tämä suostuu tekemään mitä vain, myös siivoamaan. Yksikään yrittäjistä ei kuitenkaan työllistä uusia ihmisiä, koska palkan sivukulut ovat niin korkeat.

Uusilla asiakasryhmillä on tarvetta kotipalveluille, mutta heitä ei saada palvelujen käyttäjiksi, koska asiakkaat pitävät hintoja liian korkeina, osaksi koska ovat tottuneet tuettujen palveluiden hintatasoon. **Kotipalveluyrittäjät ilmoittavat tarvitsevänsä työtunnista keskimäärin 85.50 mk ja arvonlisävero 22 prosenttia on 18.81 mk. Kotityöpalvelutyötunnista pitäisi saada yhteensä 104 mk.** (Härkki, 1996).

Yhteiskunnalla ostohalukkuutta yksityisille kotityöpalveluille

Julkinen monopoli purettiin 80-luvun puolivälistä alkaen. Tämä merkitsi ostorajoi-tusten poistamista. Samoin kunnat päätyivät kustannustietoiseen toimintaan. Aiemmin kunta maksoi sosiaalipalvelun tuottajalle 45 prosenttia kustannuksista ja valtio suoraan tuottajalle loput. Uudistuksen jälkeen kunnat saavat valtiolta rahat ja kunta voi järjestää palvelut parhaaksi katsomallaan tavalla joko itse tuottaen tai ostopalveluina. **Kilpailutilanteen hallinnan edellyttämä yksikkökustannus-laskenta on kunnissa kuitenkin kehittämättä toimivaksi.** (Ohtonen, 1999).

Selvitettäessä tulevaisuuden kotityöpalvelutarvetta Suomen kuntien sosiaalijohtajilta, kunnista puolet arvelee lisäävänsä tulevaisuudessa yksityisten ostopalveluiden käyttöä. Lähivuosina yksityisiä kotipalveluja tarvitaan kuntien arvion mukaan koko maan tasolla 165 miljoonalla markalla enemmän kuin vuonna 1995. **Tutkimuksessa saatujen tietojen perusteella kotipalvelualalle olisi mahdollista työllistyä jopa 11 000 ihmistä vuoteen 2000 mennessä.** Eri asia on ryhdytäänkö tehokkain toimenpitein purkamaan työtarpeita kysynnäksi, vai jäädäänkö ristiriitaisiin tavoitteisiin pyrkivän kädenväännön tasolle. (Härkki, 1996).

Yhteiskunnan ostohalukkuutta yksityisten palvelujen suhteen eniten arveluttaa laatu. Ei niinkään se, että epäiltäisiin palveluja huonolaatuisiksi, vaan se, **miten voidaan vakuuttaa yksityisten kotipalvelujen laadusta** ja valvoa sitä. Tämä merkitsee haastetta kotipalveluyrittäjille. Tuotteistamisen yhteydessä on laadittava riittävä kirjallinen materiaali kuvaamaan tuotetta ja sitä tuottavaa yritystä. Tässä on tuoteidea myös alan oppilaitoksille. **Kotipalveluyrittäjätutkinto** olisi sertifikaatti pätevyydestä alalla. Se edellyttää, että tutkinnon sisältöön paneudutaan huolellisesti alan näkökulmasta eikä vain oppilaitosten käytäntöjen kautta.

Oulussa tutkittiin kuinka paljon kaupungin kotipalvelutyöntekijän kokonaistyöajasta menee asiakkaan kanssa. Tulos oli hämmäntävä. **Vain 30 prosenttia kotipalvelutyöntekijän ajasta kuluu asiakkaan kanssa,** loput 70 prosenttia on kokouksia, suunnittelua, kirjallisia töitä, raportointia, puheluja ja muuta järjestelytyötä. Käytännössä onkin todettu, että yksityiset palvelut ovat tehokkaampia ja pitkällä aikavälillä taloudellisempia kuin julkiset palvelut. (Ohtonen, 1999).

Yksityisten palveluiden toimintaedellytykset

Parin viime vuosikymmenen aikana suurin osa palvelutoimialojen työllisyyden kasvusta on johtunut julkisen sektorin kasvusta ja erityisesti hyvinvointivaltion rakentamisesta. Yksityisten palveluiden toimintaedellytyksiin ei ole samassa määrin kiinnitetty huomiota. Voidaan arvioida, että **yksityisten palveluiden toimintaedellytykset ovat päinvastoin jopa heikentyneet muiden elinkeinojen saaman julkisen tuen vuoksi.** Julkiset palvelut ovat omalta osaltaan vaikuttaneet esimerkiksi niin sanotun verokiilan kohoamiseen, ja samalla

yksityisten palveluiden hintojen kohoamiseen ja niiden kysynnän laskuun. (Ilmakunnas, 1998).

Tämän vuosikymmen kuluessa yksityisten palveluiden toimintaedellytyksiin on alettu kiinnittää huomiota suuren työttömyyden vaikutuksesta. Verrattaessa Suomen yksityisten palveluiden työllisyysosuutta muihin EU-maihin ja Yhdysvaltoihin, **yksityisillä palveluilla on arvioitu olevan huomattavasti potentiaalia työllisyys-tensä kasvattamiseksi.** Yksityisten palveluiden roolia työllisyyden kannalta on korostanut myös se, että teollisuuden työvoiman kysyntä kohdistunee melko harvoille ammattialoille ja julkisen sektorin kyky palkata uutta työvoimaa törmää tiukkaan budjettirajoitteeseen. **Erityistä huomiota kiinnitetään yksityisten ja julkisten palveluiden keskinäiseen vuorovaikutukseen.** (Ilmakunnas, 1998).

Yksityisten ja julkisten palveluiden vuorovaikutus

Suomalaista hyvinvointivaltiota on luonnehdittu ns. julkispalveluvaltioksi erotukseksi tulonsiirtoja jakavista ns. jakovaltioista. Kuntien tuottamien julkisten palveluiden kasvulla on ollut monia merkittäviä seurausvaikutuksia. Harvaanasutussa maassa, jossa keskimääräiset tuotannontekijätulojen erot vaihtelevat eri alueiden välillä, henkilöpalveluita ei olisi markkinaehtoisesti syntynyt yhtä tasaisesti maan eri osiin. **Julkisilla palveluilla on ollut siten tasa-arvo vaikutus.** Tosin tämä vaikutus on alkanut heiketä, kun kasvavaa kysyntää ei ole kyetty kattamaan.

Julkisten palveluiden laajeneminen on heijastunut suoraan yksityisten palveluiden elintilaan. **Kun julkinen sektori itse toimii tuottajana ja tarjoaa palveluita ilmaiseksi tai alihintaan, tämä luonnollisesti kaventaa puhtaasti yksityisen yrityksen toimintaedellytyksiä ko. markkinoilla.** (Ilmakunnas, 1996).

Julkisten palveluiden laajeneminen on nostanut veroastetta ja vaikuttanut näin ollen kielteisesti myös sellaisten yksityisten palveluiden kysyntään ja työllisyyteen, joita julkinen sektori ei itse tuota. On alettu puhua hyvinvointivaltion tuotosvai- kutuksesta. Hyvinvointivaltion verotus on noussut tasolle, jossa verotus vaikuttaa itsepalveluun siirtymiseen palvelualoilla. Tällaisia esimerkkejä ovat huoltoasemien, tavaratalojen ja erilaisten neuvonta- asemien palveluiden katoaminen osin verokiilan vaikutuksesta. **Hyvinvointivaltio itseasiassa vaikuttaa joidenkin palveluiden katoamiseen kuluttajien saatavilta.** Samoin voidaan nähdä tuotosvaikutuksen vaikeuttavan uusien palveluiden kuten kotityöpalvelujen syntymistä ja kehittymistä. (Ilmakunnas, 1996)

5. Kotityöpalvelujen käyttöä tukevat järjestelmät

5.1 Kotitaloustyön tukijärjestelmä

Itä- ja Länsi-Suomen läänien alueella kuluttaja voi saada osan **yhteiskunnan tukena osan kotityöpalvelun hinnasta**. Tuettuja palveluita ovat kotitaloustyöt, hoiva- ja hoitotyö sekä vakioasunnon, kesämökin tai sijoitusasunnon kunnossapito ja peruskorjaustyöt. Asiakas saa kotitaloustyöhön 40 prosentin tuen kotitalouden maksamasta palkkiosta, kuitenkin enintään 33 markkaa työtunnilta. Jos siivouksen tuntihinta on esimerkiksi 91 mk, asiakas maksaa työstä 65 markkaa tunnilta. Loput 26 markkaa maksattuu yrittäjälle tukijärjestelmän kautta yhteiskunnan panostuksena.

Kotaloustukijärjestelmän piiriin kuuluvat työt
<ul style="list-style-type: none">• kotitaloustyö: siivous, ikkunanpesu, ruoanvalmistus• hoiva- ja hoitotyö: vanhustenhoito, lasten väliaikainen hoitotyö, vammaisten hoito• remontti: laatoitus, maalaus, katto- tai kylpyhuoneremontti• piha- ja puutarhatyöt

Tuen piiriin eivät kuulu: uudisrakentaminen, koneiden asennus ja huolto, terveyden ja sairaanhoito, yhteiskunnan muutoin tukema työ

Kotitalous voi käyttää kotitalousyrittäjän palveluita korkeintaan 150 tuntia vuodessa. Se riittää esimerkiksi säännöllisiin viikkosiivouksiin tai parin viikon remonttiin. Kotitalous voi hyötyä järjestelmästä jopa 5 000 markkaa vuodessa. Tuntirajan määrää on kritisoitu ja esitetty harkittavaksi tuntirajasta luopumista. (Isometsä, 1999).

Etelä-Suomen, Oulun ja Lapin lääneissä tukimuotona on yksityishenkilöiden **verovähennys**. Kotitaloustyötä ostava voi saada kotitalousvähennystä vuosittain enintään 5 000 markka vuodessa. Kotitaloustyötukikokeilua hallinnoivat työvoima- ja elinkeinokeskusten työvoimaosastot.

Hyväksyttäessä **yrityksiä, järjestöjä ja osuuskuntia rekisteriin**, joka oikeuttaa saamaan osan palvelun hinnasta tukena, työvoima- ja elinkeinokeskus pyrkii varmistamaan yrityksen laillisuuden ja toiminnan turvallisuuden kuluttajalle. Seuraavassa on esitetty tukirekisteriin hyväksymisehdot:

Tukirekisteriin kuuluvan yrittäjän edellytykset
<ul style="list-style-type: none">• hakijan pitää kuulua ennakonperintärekisteriin• yrityksellä on vastuuvakuutus vahinkojen varalta• yrityksellä ei ole maksamattomia veroja eikä valtion velkoja• eläke- tapaturma- ja työttömyysvakuutusmaksut ovat kunnossa

Yritystukena kotitalouksille on maksettu vuoden 1998 loppuun mennessä noin 12 miljoonaa markkaa ja vuoden 1998 aikana tukikokeilussa oli mukana 15 500 kotitaloutta. Työvoimaviranomaisten rekisterissä on 1200 tuettua kotityöpalvelua tarjoavaa

yrittäjästä. Tukea varattiin runsaan kahden vuoden ajalle Tanskan mallin mukaan arvioiden 200 miljoonaa markkaa. Rahaa on siis käytetty paljon vähemmän kuin oletettiin. Tuen käytön vähäisyys ei kuitenkaan merkitse, että myös kotityöpalvelujen tarve olisi vähäistä. (Kerminen, 1999).

Kotipalvelujen tarjonnan ja kysynnän kehittämisessä on keskeisiä ongelmia ja aikaa vaativaa sopeutumista. Toisaalta Suomessa alan yksityisten palvelujen tarjonta, tuotteistaminen on alkutekijöissään. Tähän asti on ollut vain julkisia, viranomaisten ja asiantuntijoiden lähinnä massatuotantolähtökohdista kehittämiä kotipalveluja. Asiakaslähtöiseen, yksilölliseen kotipalvelujen tuotteistamiseen vasta kerätään tietoja ja taitoja. Tukikokeilun voimaan astuessa 1997 vuoden lopulla ei ollut liiemmin edes yksityisten kotityöpalvelujen tarjoajia. Vasta kokeilun ensimmäisen vuoden aikana on perustettu yksityisiä kotipalveluyrityksiä ja kolmas sektori on voimallisesti kehittänyt alalle tarjontaa.

Alkuvaiheessa kotityöpalvelujen kysyntä ei voi kehittyä merkittäväksi tarjonnan pyöriessä lapsenkengissä. Tehokkaita toimintamuotoja ei ole vielä ehditty edes hakea, saati sitten löytää. Jotta voitaisiin tarttua asioihin on kirjattava niitä esteitä, jotka nyt ovat kysynnän laajenemisen tiellä ja joita pitää kyetä poistamaan, jotta kotityöpalvelun alueella oleva työ saadaan työllistämään. Seuraavassa kooste ongelmista:

Kuvio 4: *Kotipalvelujen tarjonnan kehittämisen keskeisiä osa-alueita*

Kotityöpalvelujen kysynnän laajenemisen esteitä
1. palvelujen tuotteistaminen alkutekijöissään
2. palvelujen asiakaslähtöinen kehittäminen alullaan
3. massapalvelujen kehittäminen yksilöllisiksi käynnistymässä uudenlaisen kysynnän herätessä mm keski-ikäiset kiireiset kotitaloudet
4. palvelujen markkinointi sattumanvaraista
5. palvelujen tarjonta ja kysyntä eivät kohta, koska luonnollisia markkinointi-kanavia ei ole vielä muodostunut
6. kuluttajien asenteet nojaavat kuvaan sisukkaasta suomalaista naisesta, joka selviää nurisematta ansiotyön ja kotityön ristipaineista
7. alan yritykset tyypillisiä vakaaseen kasvuun pyrkiviä yrityksiä, joiden toimintatyyli on varovaista etenemistä lähinnä itsensä työllistämiseksi. Nämä yritykset eivät rakenna tulevaisuuttaan voimallisella panostuksella hyökkäävään markkinointiin, rajuun laajenemiseen ja työllistämiseen sekä suuriin riskeihin.
8. palvelujen rahallisen tuen määrä liian vähäinen

Kokemuksia kotitaloustukijärjestelmästä

Verohallituksen vuoden 1997 tekemän tilaston mukaan kotitalousvähennystä käytti 4 616 perhettä, joille myönnetty verovähennys oli yhteensä lähes neljä miljoonaa markkaa. Yritystuettuja palveluja osti vuonna 1998 yhteensä 15 718 perhettä ja yritystukea sai lähes 900 yritystä. Palveluja myytiin määrä, joka vastaa 208 kokoaikaista työpaikkaa. Vuoden 1999 huhtikuun loppuun mennessä tuettuja palveluja on ostanut 8 438 perhettä ja tukea saanut 746 yritystä. Lokakuusta 1997 alkaen yritystukea on maksettu yhteensä 17 miljoonaa markkaa. (Kainlauri, Määttä ja Simonen, 1999).

Kuluttajien hintatukimallin alueella kotityöpalveluyritysten osuus oli merkittävä. Alueen yrityksistä lähes kolmannes oli perustettu kokeilun aikana. Itse tukimalli yrittäjät pitivät hallinnollisesti joustavana järjestelmänä. Verovähennysmallin alueella yrittäjistä valtaosa oli

toiminut ennen kokeilun alkua. Molempien mallien alueella katsottiin, että kokeilun vuoksi on syntynyt merkittävästi uusia työpaikkoja. (Kainlauri, Määttä ja Simonen, 1999).

Siivousliikkeiden edustajat ovat tutustuneet tukimalleihin käytännössä. He antoivat seuraavanlaista palautetta: **Verotukimallissa systeemi on monimutkainen ja kuluttaja saa hyödyn vasta pitkässä juoksussa.** Yritystukimalli sen sijaan kannustaa ostopäätöksentekoa eikä rasita byrokraattisuudella yksittäistä kuluttajaa. Verotukea hyödyntäessään kuluttajan on käytävä vähintään kaksi kertaa verotoimistossa saadakseen tuen saamisen edellytyksenä olevat paperiasiat hoidettua. (Karinsalo, 1999).

5.2 Omaishoidon tuki

Omaishoidon tuella tarkoitetaan vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön kotona tapahtuvan hoidon tai muun huolenpidon turvaamiseksi annettavaa hoitopalkkiota ja palveluja. Vuodesta 1993 lähtien omaishoidon tuki on ollut virallinen, lakisääteinen sosiaalipalvelu. Vuoden 1998 alusta voimaan astui lainsäädäntöuudistus, jonka myötä sitovaa hoitotyötä tekevillä omaishoitajilla on lakisääteinen oikeus vähintään yhteen vapaapäivään kuukautta kohti. (Vaarama ym, 1999).

Hoitopalkkio on hoitajalle eläkkeeseen oikeuttavaa ja verotettavaa tuloa. Sitä voidaan maksaa omaiselle tai muulle henkilölle kunnan talousarviossa varattujen määrärahojen puitteissa. Sosiaalihuoltolain mukaiset omaishoitajat eivät ole työ-suhteessa kuntaan, vaikka saavat kunnalta ennakonpidätyksen alaista palkkaa. Kysymys on toimeksiantosuhteesta, jossa omaishoitaja toimii lähinnä itsenäisenä yrittäjänä.

Omaishoidon tuella hoidettavat ovat suurimmaksi osaksi yli 65-vuotiaita, joiden toimintakyky on heikentynyt tai heillä on pitkäaikainen fyysinen sairaus tai vamma. Hoitajista enemmistö on alle 65-vuotiaita ja naisia. Hoitajista on eläkkeellä vajaa puolet, lähes viidennes hoiti omaistaan kokoaikatyönsä ohella, 12 prosentille hoitajista omaishoitotyö oli päätyö ja 12 prosenttia hoitajista oli työttömiä. **Hoitaja ei tuen nimestä huolimatta ole välttämättä hoidettavan omainen.**

Koko maassa olisi 9 900 henkilöä lisää laitoshoidossa ellei hoitavaa omaista olisi. Omaishoidon tuen laskennallinen **nettosäästö laitostukustannuksissa** oli siten arviolta **1,3 miljardia markkaa vuonna 1998.** (Vaarama ym. 1999). Kuntien arviot henkilöiden määrästä suhteutettiin asukasluukuun.

Väestöstä 6– 6.5 % eli noin 300 000– 350 000 ihmistä asuu kotona ja ovat toisen avun tarpeessa. (Sihvo, 1999). Kuitenkin omaishoidon tukea saa vain **20 000 ihmistä.** Näiden lukujen väliin jää varmasti huomattava määrä sellaisia ihmisiä, jotka tarvitsisivat omaishoitajaa. Toisaalta normaaliin perhe-elämään ja ihmissuhteisiin kuuluu luonnostaan toisten auttamista kuten lastenhoitoa tai aviopuolison auttamista sekä hoivaamista, jolloin ei pidä olettaakaan, että yhteiskunta maksaisi siitä jotakin tukea. (Metsola, 1999).

Yleisimpiä omaishoitotilanteita haittaavia ongelmia olivat hoidon raskaus, hoitajan väsymys ja hoitajan haluttomuus pitää vapaata tai jättää hoidettava toisten hoitoon sekä hoitopalkkion pienuus. Vain omaishoidon tuen alin markkamäärä kuukaudessa on lainsäädännössä määriteltä (1 554 mk/kk vuonna 1998). **Omaishoidon tukea kysyttiin vuonna 1998 pääosin enemmän kuin sitä voitiin myöntää.**

Julkisen sektorin supistuminen ei välttämättä synnytä kansalaisten omaehtoista organisoitumista, eivätkä markkinat kykene huolehtimaan palveluihin jäävistä aukoista. (Lehtola, 1995). **Omaishoidon tuella toteutettavasta vanhusten hoidosta olisi kehitettävä työnäkin houkutteleva tehtävä. Vaikkakin on todettu, että omaishoito ei ratkaise huolenpito-ongelmaa, mutta omaishoidosta löytyisi runsaasti haasteellista työtä.**

5.3 Kansalaisille vapaus valita – palveluseteli yleiseen käyttöön

Palveluseteli on julkisen vallan rahoittamaa ja käyttötarkoitukseltaan sidottua ostovoimaa, joka voidaan kohdentaa joillekin väestöryhmille tai palvelun tarvisijoille käytettäväksi palvelujen ostamiseen. Palvelusetelin käytön kautta luotetaan ihmisen kykyyn valita itselleen soveltuvat kotityöpalvelut ja annetaan kysynnän ja tarjonnan vaikuttaa tuotteiden kehittymiseen. Eduskunta on katsonut keskeiseksi palvelusetelimallin saattamisen yleiseen käyttöön.

Palvelusetelillä aikaansaatu hyöty on tarkoitettu tuensaajille, joilla on oikeus valita palveluntuottaja ja kontrolloida palvelun hinta-laatusuhdetta. **Jos palvelun kokonais-hinta on suurempi kuin palvelusetelin arvo, erotus jää asiakkaan maksettavaksi.** Palvelusetelimallissa lähdetään siitä, että tuottajat vastaavat kuntalaisten tarpeisiin ja niiden muutoksiin kaikkein herkimmin silloin, kun asiakkaat valitsevat tuottajat omatoimisesti. VATT (1995, s. 19).

Palvelusetelien käyttö kuntien sosiaalitoimessa	kuntien sosiaalitoimi %
On päätetty, että ei oteta käyttöön	5
Ei ole käytössä	75
Käyttöön otto on suunnitteilla	7
On käytössä	13
Yhteensä %	100
Kuntien lukumäärä	362

Lähde: *Sosiaalibarometri 1996. Sosiaaliturvan keskusliiton selvityksiä ja tutkimuksia. Sosiaaliturvan Keskusliitto*

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston kehittämisjohtaja Eskola (1999) näkee yksityisen kotipalvelutarjonnan lisääntymisen toivottavana. Yksityisiä ostopalveluita käyttämällä vältetään lisäämästä kunnan palveluksessa olevaa vakituista henkilö-kunta, mahdollisesti pystytään jopa vähentämään sitä. Järjestelmä tuo uusia innovaatioita, hintakilpailua ja pakottaa kunnatkin vertailemaan palvelujaan, niiden hintoja ja laatua. Asiakaskunta voisi ostaa palvelunsa yksityisiltä ilman kunnan "väliintuloa". Tämä **säästäisi julkisia menoja, lisäisi valinnan mahdollisuutta kuntalaisille ja kannustaisi oma-aloitteisuuteen palvelujen hankkimisessa. Palvelusetelikäytäntö on eräs tapa ohjata kehitystä tähän toivottuun suuntaan.**

5.4 Työllistymisprojekteja kotityöpalveluun

Kotityöpalvelujen teettämisen kysyntää on pyritty herättelemään parin viime vuoden aikana erilaisilla hankkeilla. Paitsi kysynnän myös tarjonnan kehittäminen on ollut keskeistä.

Kyläavustajaprojekti Ikaalisten seudulla

Asioilla on aikansa. Kyläavustajajärjestelmää käynnistettiin jo 80-luvun loppupuolelta useilla paikkakunnilla. Se ei kuitenkaan vielä silloin merkityksellisessä määrin lähtenyt viriämään. Ikaalisten kaupungissa lähdettiin kehittämään avustajajärjestelmää, mutta toiminta ei löytänyt tuekseen riittävästi kysyntää ja yksityistä rahoitusta, vaan toimitaan pääosin julkisen rahoituksen varassa. Kuitenkin asia on elänyt ja nyt siinä on perusta jatkaa kehittämistyötä kotityöpalvelutarjonnan laajentamiseksi.

TARTU TOIMEEN – aikuisiän kotiäidit takaisin työhön

Pitkäaikaistyöttömille paluu työmarkkinoille on vaikeaa ja viime vuosina erityisen vaikeaa se on ollut pitkään kotona olleille, kypsää keski-ikää lähenteleville naisille.

Vuoden 1998 aikana Mannerheimin Lastensuojeluliitto löysi Tartu Toimeen –projektin avulla työpaikan 212 pitkäaikaistyöttömälle eri puolilla Suomea. Suurin osa työllistyneistä koki **työkokemuksen ohella saaneensa lisää itseluottamusta.**

Projektissa pääasiassa yhdistelmätuella työllistetyt työntekijät tekivät uutta, ennen tekemätöntä työtä. He osallistuivat koululaisten iltapäiväkerhotoimintaan, perhekahviloiden ylläpitämiseen ja erilaiseen muuhun sosiaaliseen kotityöhön. Työskentelylle ominaista oli suuri itsenäisyys, minkä vuoksi työllistetyt kokivat työnsä haasteelliseksi, mutta myös raskaaksi. **Suurin ongelma oli pieni palkka.**

Kehittämiprojekti Pälkäneen seudulla

Tampereen kaupungin lähietäisyydessä, Hämeessä sijaitsevalla neljän kunnan maaseutualueella, Pälkäneen seudulla toteutettiin vuonna 1998 kotityöpalveluhanke. Hankkeen rahoitti maa- ja metsätalousministeriö. Hankkeen tavoitteena oli kehittää kotityöpalvelusta maaseudulle soveltuvaa, kysyntää omaavaa ja kannattavaa elinkeinotoimintaa.

Hankkeessa käytännön pilottien kautta etsittiin kotipalvelualalta maaseutuelin-keinoiksi soveltuvia toimintamuotoja perustamalla kotityöpalvelurenkaita. Renkaat pyrittiin koostamaan eri alojen, lähinnä terveys-, kotitalous- ja sosiaalialan, ammattilaisista kuten ruokapalvelu, siivous, terveydenhoito, kuntoutus, korjaus ja kunnostus, kuljetus, puutarhanhoito, ulkoalueiden talvihoito, pienkotitoiminta sekä raha- ja asiapaperiasioiden asiantuntemus. Pyrkimyksenä oli myös rohkaista toimivia alan yrittäjiä työllistämään lisätyövoimaa verkoston kautta syntyvän tunnettuus-tuen turvin.

Projektin kautta voidaan todeta, että kotityöpalveluyrittämisestä on löydetty-vissä kysyntää omaavaa ja kannattavaa elinkeinotoimintaa.

Yrityksiä syntyi eri aloille yhteensä kuusi seuraavasti:

- yksi mielenterveysalan palveluja tarjoava yritys
- yksi fysioterapeuttipalveluja tarjoava yritys
- kaksi koti- ja hoivapalvelualan yritystä
- yksi matkailualan yritys
- yksi pienkotityyppinen hoivayritys

Hankkeen lopputuloksena oli, että 20 osallistujasta 6 perusti yrityksen ja 10 sai kotipalvelualalta työpaikan vieraalta, työllistymisprosentiksi tuli 80 . Yrittäjäksi ryhtyi 30 %, työttömäksi jäi edelleen 20 % ja alan töitä vieraalta sai 50 %.

II Paikallinen taso

6. ESPOO - nuorten ja naisten kaupunki

Espoo on yksi pääkaupunkiseudun kolmesta kaupungista, Suomen toiseksi suurin kaupunki. Espoossa on 205 000 asukasta, 645 asukasta neliökilometrillä. Koko maan väestöön verrattuna Espoossa on suhteellisesti enemmän lapsia ja nuoria sekä vanhusten, 65 vuotta täyttäneiden osuus on vastaavasti pienempi (8.4 %) kuin koko maassa (14.7 %). Ulkomaalaisten osuus ei ole merkittävä, vain 3.2 prosenttia.

ESPOON kaupunki	
Maapinta-ala	528 km ²
Väkiluku	205 000 (1998)
josta yli 65-vuotiaita	08.4 %
josta 0 – 15 –vuotiaita	22 %
Väestötiheys	645 henkilöä / km ²
Valtioveronalaiset tulot: tulonsaaja kohti mk / vuosi	132 356 mk/v
Tuloveroprosentti	17 %

Espoon väestöstä työllisiä on 46 prosenttia, työttömiä 6 prosenttia, lapsia 22 prosenttia, eläkeläisiä 12 prosenttia ja opiskelijoita 9 prosenttia. Espoon työvoimasta naisia on yli puolet. Työttömyys aste on laskenut voimakkaasti ollen nyt alle 8 %.

Naiset ESPOON Työvoimavara	
Työvoiman osuus 15-64 v. väestöstä	69.6 %
Josta työllisiä	46 %
työttömiä	06 %
opiskelee	09 %
eläkeläisiä	12%
lapsia	22 %
Työvoimasta Naisia	50.2 %

Työttömyysaste, %	1995	1996	1997	1998
Espoo	13,6	12,5	10,5	8,8
Koko maa (EUROSTAT)	15,4	14,6	12,7	11,4

6.1 Kotityöpalvelujen kysyntä Espoossa

Espoolaisen valtioveronalainen tulo on keskimäärin 132 356 markkaa vuodessa, kun se koko maassa on 92 845 markkaa.

Hyvin toimeentulevat perheet ja uranaiset ovat yksityisten kotipalveluyritysten suuri käyttäjäryhmä. Haastateltavat mainitsevat tämän ryhmän useimmiten ensimmäisenä. Nähtävissä on, että kuluttajista aktiivisimmat ja rohkeimmat ns. kokeilevat edellä-kulkijat ovat nyt liikkeellä. Tämä kysyntä on käynnistynyt vuodesta 1997 alkaen.

Sotaveteraanit ovat oma erillinen ryhmänsä, jolle yhteiskunta tarjoaa kotipalvelua tuloista ja varallisuudesta riippumatta. Tämän kotipalvelun toteuttajina ovat julkinen palvelu, järjestöt ja yksityiset yritykset. Sotaveteraaneille toimitetaan siivousta, ruokahuoltoa, henkilökohtaista palvelua mm hygienian ylläpitoa sekä asiointia.

6.2 Julkisten kotipalvelujen tarjonta

Espoon kaupungin kotihoito jakaantuu neljään palveluyksikköön. Toimintaratkaisut voivat olla erilaisia eri yksiköiden osalta. Julkisten palvelujen painopistealue on siirtymässä yli 75-vuotiaisiin henkilöihin. Tällä hetkellä asiakaskunnasta noin 62 prosenttia on 65-74 vuotiaita. Kotihoivaa ei yhtään voida markkinoida, koska kapasiteetti on täysin käytössä. Terveyskeskuksen osastoilla ihmisiä odottaa kotiuttamista, jos heille pystyttäisiin järjestämään hoitoa kotiin. Kalliit terveyskeskuksen vuodeosastopaikat ovat täynnä, koska koteihin ei pystytä järjestämään kotityöpalveluja tarpeellisessa määrin. Yhteiskunnan toiminta ei näin ole likikään taloudellista. (Saunamäki, 1999).

Palvelut kohdennetaan niitä eniten tarvitseville. Tämä merkitsee, että vähemmän apua tarvitsevat eivät niitä saa ja toisaalta suuri joukko ei niitä edes kysy, koska julkista kotityöpalvelua on saatavissa vain vahvoihin tarveperusteisiin. Nämä perusteet ovat lähinnä yhdistettynä huono terveys ja taloudellinen tilanne. Mikäli avun tarve on säännöllistä ja jatkuvaa, tehdään vanhukselle hoito- ja palvelusuunnitelma vanhuksen, omaisten ja hoitoon ja huolenpitoon osallistuvien työntekijöiden yhteistyönä.

Kunnallinen kodinhoitoapu on maksullista. Perittävä korvaus määräytyy ruokakunnan koon ja sen yhteenlaskettujen bruttotulojen perusteella. Tukipalveluista peritään perusturvalautakunnan vahvistamat asiakasmaksut.

Tukipalvelut

Ateriapalvelu voidaan järjestää eri tavoin asukkaan avun tarpeesta ja asuinpaikasta riippuen. Ateria tuodaan kotiin tai asukas käy ruokailemassa palvelukeskuksessa. Saunapalvelua järjestetään palvelukeskuksissa. Saunapalvelun hinta on 10 markkaa kerta. Lisäksi kuljetuspalvelusta palvelun käyttäjä maksaa linja-auton kertamaksun matkaa kohden. Espoon kaupunki tarjoaa kotihoidon lisäksi turvapalvelua, jolloin kotona asuvan, vaikeastikin sairaan

ympärivuorokautinen turvallisuus ja varmuus avun saannista on taattu turvapuhelimen avulla. Hälytys ohjautuu esimerkiksi vartiointiliikkeeseen. Turvapuhelinmaksu on 150 markkaa kuukaudessa.

Espoon kaupunki ostaa turvapalvelut yksityiseltä Suomen turvallisuuskeskukselta. Yöpartioinnin piirissä on noin 580 ihmistä. Kello 8 – 22 hoitaa kaupungin kotipalveluhenkilöstö asiakaskunnan ja kello 22 – 8 valvonta ostetaan ulkopuoliselta yritykseltä. Tämän kustannus on 150 000 – 200 000 markkaa vuodessa. (Saunamäki, 1999). Turvapuhelimia on käytössä noin 70 yksikköä kohti ja koko Espoossa 400. Mikäli vanhus tai vammainen soittaa apua, se yhdistyy palolaitokselle.

Ruokahuoltoon liittyvä kuljetus on vuoden 1999 alusta hoidettu ostopalveluna paikallisilta takseilta. Yhden yksikön alueella on yli 60 asiakasta, joille kuljetetaan ruoka kotiin. (Saunamäki, kesällä 1999).

Kauppapalvelut ovat siirtyneet yksityisen yrityksen tehtäväksi. Kaupunki ostaa palvelun tältä yritykseltä. Kodinhoitajilla on tietokone, josta he tekevät tilaukset. Kauppapalvelun tarjoaja toimittaa ostokset asiakkaan kaappiin. Palvelun hinta on 35 markkaa asiakkaalta ja kuukaudessa toimitetaan noin 800 kassia yhden yksikön alueella. (Saunamäki, 1999). Kauppapalvelujen ulkoistaminen on jo huomattu kaupungin kotipalvelutyöntekijöiden niska- ja hartiaseudun vaivojen helpottamisena! Kauppapalveluiden ulkoistamista yritettiin jo kaksi vuotta sitten, mutta silloin se ei onnistunut. Kodit pelkäsivät lähteä mukaan, vieraisiin ei luotettu.

Espoon kirjaston kotipalvelu

Mielenkiintoinen yksityiskohta on Espoon kirjaston kotipalvelu. Espoon kaupungin-kirjasto toimittaa ilmaiseksi kotiin kirjat, musiikkiäänitteet ja videot. **Kotipalvelu on tarkoitettu niille espoolaisille, jotka eivät sairauden, vamman tai iän vuoksi voi käydä kirjastossa.** Aineisto toimitetaan kotiin. Samalla voi palauttaa aikaisemmat kirjat. Koko kirjaston materiaali on myös kotipalveluasiakkaiden käytössä. Asiakkaisiin pidetään yhteyttä puhelimitse, mutta kotipalvelun hoitaja voi myös käydä asiakkaan kotona. Espoon alueella on kymmenen kotipalvelukirjastoa.

Lasten päivähoito

Lähes kaikki kunnat pystyvät jo täyttämään lain vaatimukset päivähoiton järjestämisestä, ja entistä useampi voi toteuttaa myös vanhempien toiveet. Espoossa lasten jonot päivähoitoon ovat kutistuneet 22 lapsen kokopäiväpaikan pituiseksi. Osapäivähoitoa odottaa kuitenkin 60 lasta.

Päiväkoti- ja perhepäivähoidosta peritään maksu sosiaali- ja terveysministeriön vuosittain vahvistamien perusteiden mukaisesti. Maksu on porrastettu perheen maksukyvyyn mukaan.

Espoossa lasten päivähoitomaksut määräytyvät seuraavasti:

Perheen koko henkilöä	Vähimmäistulorajat mk / kk	Maksuprosentti %
1-2	5 150	11.5
3	6 350	09.4
4	7 540	07.9

Esimerkiksi kolmihenkisen perheen, jonka bruttotulot ovat 17 000 mk, hoitomaksu on 954 markkaa kuukaudessa. Espoossa kotihoidon tuki voi olla yhteensä 2800 – 3800 markkaa kuukaudessa. Sen lisäksi kukin alle 3-vuotias saa 500 markkaa kuukaudessa ja 3-6 vuotias 300 markkaa.

Espoossa on runsaasti nuoria lapsiperheitä, joten kaupunki on joutunut panostamaan päivähoitokysymyksen ratkaisemiseen. Päivähoitopaikkoja on yhteensä 13 455 ja ne jakautuvat erilaisiin muotoihin seuraavasti:

ESPOON Päivähoitopaikat yhteensä	13 455
Kaupungin päiväkotipaikkoja	7 894
Kaupungin perhepäivähoitopaikkoja	2 198
Yksityisistä päiväkodeista ostettuja paikkoja	1 035
Yksityisen hoidon tuella hoidettuja lapsia	2 328
Kunnallisia päiväkoteja	135
Leikkipuistoja (1 osavuotinen)	14

Iltapäiväkerhoja ylläpitävät urheiluseurat, lastensuojelu- ja hoitoalan järjestöt, 4H-kerhot ja seurakunnat. Kunta antaa tilat veloituksetta iltapäiväkerhojen käyttöön ja avustaa kerhoja jonkin verran taloudellisesti. Vanhemmat maksavat yleensä 300-500 markkaa kuukaudessa lasten välipaloista, askartelumateriaalista ja hoitajan palkasta.

6.3 Kolmas sektori kotityöpalvelussa

Kolmas sektori hoitaa Espoossa neljänneksen sosiaalityöstä ja päivähoidosta ja kymmenneksen kotipalvelusta.

Hyvä Arki

Espoolaiset valveutuneet naiset perustivat 80-luvulla ruokaosuuskunnan, joka hankki edullisesti ruokaa suoraan tuottajilta. Ruokaosuuskunnasta on kehittynyt yleishyödyllinen sosiaalinen yhteisö, jonka päätavoitteena on järjestää pitkäaikaistyöttömille työpaikkoja ja muuta kehittäväää ja virkistävää toimintaa. Hyvässä Arjessa on vakituksessa työsuhhteessa 11 ihmistä, mutta eri mittaisista työsuhhteista yhdistys vuonna 1998 maksoi palkkaa kaikkiaan 233 työntekijälle. Kuukausittain maksetaan palkkaa noin 100 ihmiselle. Tällä hetkellä sadasta työntekijästä 20 on maahanmuuttajia. Ruokaosuuskunta on edelleen olemassa ja toimittaa jäsenilleen esimerkiksi kerran kuukaudessa kasviskassin ja niiden käyttöreseptit, jonka palvelun hinta on yhteensä 60 markkaa. Osuuskunnan toimintaa tehokkaammaksi on noussut

Hyvä Arki yhdistys. Edelleen toimintaa tukemaan on perustettu osuuskunta Hyvä Arki, johon jäseninä kuuluvat viisi henkilöjäsentä, Hyvä Arki yhdistys ja ruokaosuuskunta. Osuuskunta harjoittaa puhdasta liiketoimintaa.

Hyvä Arki yhdistys on tarjonnut palkkatyötä useille sadoille työttömille toimintansa aikana. Pääosin palkkatyö on lyhytaikaista, mutta hyvänä alkuna paluulle takaisin työelämään. Työtehtävät ovat pääosin keittiötyötä, koulusiivousta, kotisiivousta, pientä apua kodin korjauksissa ja muutoissa. Pyykinpesu ja silityspalvelu on myös kehitetty tarpeeseen, samoin kysyttyä on huonekalujen kokoamispalvelu. Dolgov (1999) laskee, että yhdistelmä-tuen kaltaisella palkkausmuodolla he pystyisivät työllistämään nykyisenkaltaisiin tehtäviin jopa 10 000 henkilöä. Yhdistelmä-tuetun palkka muodostuu siten, että yhdistys maksaa 5200 markkaa 40 tunnin työpäivän ja Espoon kaupunki maksaa 1500 markkaa tukea. Tällöin työntekijä saa noin 8000 markan kuukausipalkan.

Raha-automaattiyhdistys rahoittaa Hyvä Arki yhdistyksen toimintaa noin 700 000 markalla vuosittain. Tämä kattaa ruoan, sähkön ja puolet vetäjän palkasta. Espoon kaupunki antaa ilmaiseksi tiloja käyttöön, tuotettavia palveluita vastaan. Liiketoimintaa harjoittava osuuskunta Hyvä Arki maksaa puolet vetäjän palkasta.

Osuuskunta Hyvä Arki myy koulusiivousta, vuokraa työntekijöitä ja harjoittaa pitopalvelutoimintaa.

Kotisiivoustyön kysyntä on toiminnanjohtaja Dolgovin (1999) mukaan lisääntynyt aivan valtavasti. Huhtikuussa 1999 yhdistys tuotti 300 tuntia siivousta. Yhdistyksellä on kymmenen siivoojaa kokopäivätyössä. Kotisiivouksen tuntihinta arvonlisäveroi-teen on 80 markkaa tunti ja ikkunoita pestään ja suursiivotaan 110 markkaa tunti. Yhdistys järjestää työntekijöilleen viikoittain siivousseminaarin, joka on helpottanut monen monia kokemattomia vastaanottamaan siivoustyötä. Kotisiivouksen teettäjät ovat hyvin kriittisiä, joten kotisiivoustyö ei ole Dolgovin mukaan niitä helpoimpia. Saman asian ottivat esiin siivousliikkeet.

Espoon kaupunki ostaa Hyvältä Arjelta kauppapalveluja, jotka ovat osana kaupungin kotihoitoa. Kaupunki on ulkoistanut kotipalveluista ostosten teon.

Asiakas soittaa suoraan Hyvään Arkeen, joka hakee tavarat ja toimittaa asiakkaan kotiin. Kaupassakäyntipalvelu maksaa 40 markkaa kerralta. Enempää asiakkaat eivät oikein suostu maksamaan.

Väestöliiton lastenhoitopalvelu

Väestöliitto tarjoaa Espoossa tilapäistä lastenhoitoapua perheille. Hoitajia on noin 190 ja he työskentelevät vuorokauden ympäri kaikkina viikonpäivinä. Väestöliiton lastenhoitopalvelun työntekijät ovat aikuisia, jotka on valittu ja valmennettu. He saavat ammatillista täydennyskoulutusta. Lastenhoitopalvelu on viranomaisten valvonnan alainen, eikä se tuota voittoa. Arkisin lastenhoitopalvelun perushinta on 30-123 markkaa tunti. Lyhin veloitus on neljä tuntia. Espoon kaupunki ostaa Väestöliiton palveluja 123 markkaa tunti.

Lähimmäisapu ry

Lähimmäisapu on Espoossa toimiva kolmannen sektorin edustaja, joka tarjoaa kotityöpalvelua. Asiakaskuntaan kuuluu sekä lapsiperheitä, vammaisia että vanhuksia. Vuonna 1998 Lähimmäisapu teki noin 6 000 käyntiä. **Kysyntää palveluista olisi enemmän**

kuin apu pystyy tarjoamaan. Palvelun hinta on 30-60 markkaa tunnissa. Auttajia on mukana noin 100.

Epävirallinen apu

Vuonna 1998 lähes kaikki (94 %) espoolaisista on antanut ja peräti 92 % saanut epävirallista apua. Useimmiten apu oli pikku palveluksia kuten kukkien kastelua, työkalujen tai päivittäistavaroiden lainaamista sekä kuljetusapua. Kovin useat eivät kuitenkaan ole saaneet apua taloustöissä, lastenhoidossa tai kaupassa käynnissä. Kuitenkin vain 12 % ilmoitti, että eivät tunne henkilöä, jolta voisi pyytää apua taloustöissä.

6.4 Yksityinen sektori ostopalvelujen tarjoajana

Yksityiset kotityöpalvelut kilpailutettu

Espoo on valinnut ostopalveluiden toimittajat, joita se käyttää ja suosittelee. Selkeästi voi havaita, että valitut ovat pääosin suuria, valtakunnallisia alan toimijoita. Niiden joukossa on kolmannen sektorin edustajina Mannerheimin lastensuojeluliitto, Vanhustyön keskusliitto, Väestöliitto, Hyvä Arki ja Lähimmäisapu. Osuuskuntia on valittujen joukossa kaksi: hyvinvointiosuuskunta Kamomilla, osuuskunta Oiva-Hoiva.

Loput 14 ovat yksityisiä yrityksiä, joista yhdeksän on suuria valtakunnallisia yrityksiä ja viisi on paikallisia liikevaihdoltaan ja työntekijämäärältään pieniä yrityksiä.

Kotihoidon ostopalvelujen toimittajat, ESPOO	
Ostopalveluiden toimittajat	yhteensä 21
tarjoaa kodinhoitoa	14
tarjoaa ateriapalvelua	5
tarjoaa turvapalveluita	2
tarjoaa pesulapalveluita	2
tarjoaa sauna- ja vaatehuoltopalveluita	1

Suuret siivousliikkeet

Engelin kotipalveluohjaaja Värri (1999) toteaa, että kotityöpalvelua kysytään erittäin paljon. Usein asiakassuhteen kehitymisprosessi käynnistyy siivoustyön ostamisesta, joka sitten poikii lisää tehtäviä varsinkin kun ajan kuluessa asiakkaan vointi heikkenee. Päivittäin Engelillä on Espoon seudulla 10 - 20 henkilöä kotityöpalvelu-tehtävissä. **Värri toteaa, että miehet ovat taipuvaisempia ostamaan kotipalveluja perheelle kuin naiset.** Palvelun hinta ja asenne kotitöiden teettämiseen ovat myös Engelissä havaittu kysynnän kasvun viiveiksi.

7. TAMPERE

Tampere sijaitsee noin 200 kilometriä Espoosta pohjoiseen. Tampere on Suomen kolmanneksi suurin kaupunki.

TAMPEREEN kaupunki	
Maapinta-ala	522.7 km ²
Väestötiheys	366 henkilöä / km ²
Väkiluku	191 254 (1998)
josta naisia	53 %
josta miehiä	47 %
josta yli 65-vuotiaita	15 %
josta 16 – 64 vuotiaita	68 %
josta 0 – 15 –vuotiaita	17 %
Veronalaiset tulot asukasta kohti	72 311 mk

7.1 Kotityöpalvelujen kysyntä

Omaishoidon piiriin kuuluu Tampereella yli kolmesataa ihmistä. Näistä monet joutuisivat ilman tukea laitoksiin. **Kysyntää on enemmän kuin tarjontaa.** ”Jos Tampere rupeaa leikkaamaan avohoitoa, kustannukset nousevat helposti säästöjä suuremmiksi”

7.2 Julkisten kotityöpalvelujen tarjonta

Päivähoito

Tampereen kaupunki maksoi vuonna 1997 lasten kotihoidon tukea 72,6 miljoonaa markkaa ja lasten kunnallista kotihoidon tukea 16,0 miljoonaa markkaa. Lapsilisää sai 20 400 perhettä 34 200 lapsesta. Päivähoito jakaantui kuvion 5 mukaisesti.

Kuvio 5: *Tampereen kaupungin sosiaalitoimen asiakkaita 1997. (Tampereen kaupungin sosiaalitoimen tilasto. 1998)*

Tampereella hoitoa saaneita vuonna 1997	
Päiväkodeissa lapsia, alle 7-vuotta	6 648
Perhepäivähoidossa lapsia, alle 7-vuotta	1 020
Kehitysvammaisia	759
Kodinhoitoapua saaneita ruokakuntia	4 321

Tampereen kaupunki myöntää **lakisääteisen kotihoidon tuen lisäksi kuntalisää**, jos lasta hoitaa kotona toinen vanhemmista, lapsi on alle 3-vuotias ja lapsella on kansaneläkelaitoksen myöntämä lapsen hoitotuki. **Veronalaisen kuntalisän suuruus on 1500 markkaa kuukaudessa.**

Tampereen kaupunki myöntää lakisääteisen yksityisen hoidon tuen lisäksi kuntalisää lapsen yksityisestä kokopäivähoidosta. Tällöin lapsen hoitopaikka on yksityisessä päiväkodissa, yksityisen perhepäivähoitajan luona tai omassa kodissa perheeseen työsuhteessa olevan hoitajan kanssa. Hoidon tuottajalle maksettava kuntalisä on enimmillään 1 200 markkaa kuukaudessa alle 3-vuotiaille ja 800 markkaa kuukaudessa yli 3-vuotiaille.

Kotipalvelu

Kotipalvelu on osa sosiaalihuoltoa ja on tarkoitettu kaikille kuntalaisille. Kotipalvelun saamiseen liittyviä syitä ovat alentunut toimintakyky, vaikeutunut perhetilanne, vamma tai sairaus. Kotipalvelun avulla pyritään asiakkaille turvaamaan se elämisen taso, joka on hänelle tuttua ja tavanomaista. Tarkoituksena on tukea eri asukasryhmiä silloin, kun he itse eivät kykene selviytymään jokapäiväisestä elämästä ilman tukea ja apua. Iltapartiot ja viikonlopputyö huolehtivat kaikkein huonokuntoisimmista asiakkaista. Kotipalvelun tukipalveluja ovat ateria-, siivous-, kuljetus- ja turvapuhelinpalvelut. Kotipalvelun käynnit jakaantuivat kuvion 6 mukaisesti.

Kuvio 6: Tampereen kaupungin kotipalvelun käynnit vuonna 1998 ja 1999

Kotipalvelun käynnit: vammaiset ja vanhukset		
	Käyntejä v 1998	Käyntejä v 1999 arvio
Tampereella	239 711	242 500

Palveluista peritään asiakkaan maksukyvyyn mukaan määräytyvä korvaus. Vähintään 30 prosentin sotainvalidit saavat avun ilmaiseksi. **Kotipalvelun kustannukseksi muodostui vuonna 1998 käyntikertaa kohden 225,00 markkaa ja kotipalvelun työtunnin hinnaksi 142,00 markkaa** Työtunnin hinta on melko korkea, joten kustannusten kannalta on perusteltu vaihtoehto kuntien yleensäkin jo tähyilemä yksityisten ostopalvelujen käyttö. Tampereella yksityisten kotityöpalvelujen tuntihinnat ovat 90 – 120 markkaan eli jo tuntihinta on kustannuksiltaan edullisempi kuin kaupungin tuottaman kotipalvelun. Lisäksi ostopalvelu ostetaan vain tarvittaessa, joten hukkatunteja ei synny. Samoin sairaustapaukset ostopalvelussa jäävät palvelun tarjoajan murheeksi ja kustannukseksi. Näistä kertyy painavia perusteita punnittaessa ostopalvelujen ja julkisten palvelujen kesken.

Kuvio 7: Tampereen kaupungin kotipalvelun kustannukset vuonna 1998

Kotipalvelun kustannukset	
Tampereella vuonna 1998	
Kustannukset mk / käynti	Kustannukset mk / käynti
Kustannukset yhteensä	23 818 787, 00 mk
Kotipalvelutunteja yhteensä / vuosi	168 000, 00 tuntia
Kotipalvelutunnin kustannus	142, 00 mk / tunti

7.3 Kolmas sektori kotityöpalvelussa

Tampereella toimii lukuisia järjestöjä, jotka tuottavat kotityöpalveluja. Tällaisia ovat esimerkiksi **Mummon Kammari, Lähimmäispiiritin kotipalvelu, Suomen Punainen Risti**

Tampereen osasto, Tampereen kaupunkilähetys ry ja Tampereen Vanhuspalveluyhdistys ry.

Tampereen Vanhuspalveluyhdistyksellä on 40 työntekijää. Palvelut koostuvat kotityöpalvelusta ja palveluasunnoista. Kotityöpalvelut ovat siivousta, kaupassakäyntiä tai vaikkapa verhojen asentamista. Palvelun hinta on siivouksesta ja muista raskaammista tehtävistä 95 markkaa tunti ja kevyemmistä tehtävistä kuten kaupassa käynti 60 markkaa tunnilta. Asiakaskuntana ovat pääosin vanhukset, mutta myös pitkäaikaissairaita on asiakkaina. Kotityöpalveluja ei erityisesti markkinoida, vaan tieto kulkee puskaradiona ihmisten kesken, palvelukotiasuntoa kysyville kerrotaan myös mahdollisuudesta saada kotityöpalveluja heidän nykyiseen kotiinsa. Kysyntään pystytään järjestelemällä kotityöpalvelun osalta vastaamaan.

Mummon kammari välittää apuaan nopeaan, tilapäiseen tarpeeseen, tukalassa tilanteessa olevan ihmisen auttamiseksi. Apu on tarkoitettu etupäässä vanhuksille ja vammaisille; ikäraja ei ole asetettu. Apua ei ole tarkoitettu niille, jotka pystyvät hankkimaan sitä ostamalla. Tehtävien suorituksesta ei peritä maksua.

Mummon Kammarin toiminta on ehkä tunnetuin kolmannen sektorin toimintamuoto Tampereella. Mummon Kammari tarjoaa apuaan arkipäivän asioissa: saattamis-avuksi sairaalaan, lääkäriin tai muihin hoitopaikkoihin, asiointiavuksi pankkiin, postiin tai kansaneläkelaitokselle, ulkoilu- ja juttuseuraksi, muuttoavuksi tai kevyiden pihatöiden tekijäksi. Mummon Kammari tarjoaa palvelujaan lapsille, vanhuksille ja vammaisille.

Tampereen kaupunkilähetys ry tarjoaa kotityöpalvelua siivousta ja muita tarvittavia tehtäviä. Työntekijöitä on 14. Asiakkaina ovat pääosin vanhukset. Palveluja annetaan kello 7 – 23 myös viikonloppuisin. Palveluhinta on arkisin 80 markkaa tunti, viikonloppuisin 100 markkaa tunti ja siivouksesta 110 markkaa tunti.

7.4 Yksityiset ostopalvelujen tarjoajina

Hanna Miettisellä on koulutusta sairaanhoito-, hieronta-, kotitalous- ja siivousaloilta ja työkokemusta perushoitajana vanhainkodissa ja –sairaalassa, sairaala-apulaisena, keittiöapulaisena ruokalassa ja ravintolassa sekä taloudenhoitajana lapsiperheessä ja oman lapsiperheen hoitamisesta. Hänen yrityksensä tarjoaa Tampereella 105 markan tuntihintaan monipuolisia palveluja kuten asiointipalvelut, kotityöt, hieronta ja terveydenhoito.

Kuriirit ovat olleet Tampereen keskustan arkipäivää jo usean vuoden ajan. Toimintaa ollaan laajentamassa ensi vuonna keskustan ulkopuolelle. Kuriirien lisäksi **palvelubussi** on osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi. (Tienilä, 1999).

Kauppapalvelua vanhuksille

Ostokuriiri tarjoaa kauppapalveluja lähinnä vanhuksille. Asiakkaat soittavat ja tilaavat päivittäiselintarvikkeet, yritys kerää tuotteet tavaratalosta ja toimittaa asiakkaan kotiin sekä rahastaa tuotteiden hinnan. Kotiinkuljetuksesta asiakas maksaa 20 markkaa. Kauppapalveluiden lisäksi on jonkin verran lääketoimituksia. (Lehtinen, 1999).

Ostokuriirilla on 500 asiakasta, joista toiset käyttävät palveluja usean kerran viikossa, toiset vain harvoin, mutta pääosa tilaa tavaraa kerran viikossa. Yritys työllistää nyt kolme henkeä.

Palveluille olisi lisää kysyntää ja sitä kautta voisi työllistää lisää, mutta yrittäjä ei pyri nopeaan kasvuun riskin kautta, vaan tyytyy vakaaseen kehitykseen. (Lehtinen, 1999).

Kauppapalveluissa kuluttajat pitävät tärkeänä, että samat ihmiset hoitavat palvelua. **Tavaroita vietäessä vanhuksen kotiin samalla vaihdetaan kuulumiset.** Ostoskuriiri on kaupunkilainen toteutustapa vanhalle kyläkaupalle. Palvelu on vanhukselle myös turvallisuustekijä. Jos ovea ei avata, kauppatavaroiden tuoja selvittää avaamattomuuden syyn. Joitakin tapauksia on ollut, jolloin vanhus on saanut sairauskohtauksen ja kauppapalvelun tarjoaja tulee hätäapuun järjestämään asiakasta hoitoon. Toisaalta myös kuolintapauksia on sattunut yrittäjän kohdalle. Vanhukset haluavat myös maksaa ostoksensa ovelta tavaroita vastaanottaessaan. Laskutus ei kelpaa asiakkaille. **Yrittäjä toteaa, että on turha kehittää vanhuksille mitään tilauspäätteitä tai muita mekaanisia välineitä, asiakkaat haluavat soittaa tilauksensa ihmiseltä ihmiselle.**

Ostoskuriiri on jatkuvasti yhteistyössä Tampereen kaupungin kotipalvelun ja kotisairaanhoidon kanssa. Tämä yhteistyö on antoisaa sekä asiakkaille, yhteiskunnalle ja yritykselle.

Turvapalveluissa Tampereella on runsaasti tarjontaa ja kilpailu on kova, varsinkin kun palveluiden tarjoajina on myös kolmannen sektorin palveluntuottajia. Tämä merkitsee että osalla tarjoajista toiminta ei ole puhdasta liiketoimintaa, vaan niiden toimintaa tuetaan esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen varoin. Hintakilpailussa turvapalvelujen tuottajat eivät siten ole tasavertaisia.

Kotitiimi - OSUUSKUNTA LEMPESTI

Tampereen kaupungin naapurikunnasta Lempäälästä käsin, toimii osuuskunta Lempesti. Lempesti on toiminut viitisen vuotta. Tampere on sen keskeistä toimialuetta. Alunperin tehtäviksi kokeiltiin laajaa kirjoa erilaisia töitä, mutta viime vuoden aikana tarjottavien palveluiden rajausta on määrittynyt kotitaloustyön tukikokeiluun kuuluviin tehtäviin. **Tukikokeilulla on siis erittäin keskeinen merkitys osuuskunnan jäsenten työllistymisessä.** (Moisio, 1999).

Kotityöpalvelujen hoitamista varten osuuskunnassa on Kotitiimi, jonka yksi jäsen kantaa myös kotityöpalvelutarjonnan vetovastuun. Osuuskunta Lempesti työllistää kaikkiaan 18 henkeä, joista 12 kuuluu Kotitiimiin. Kotisiivous on kysytyin tehtävä ja kysyntää on yli kapasiteetin, kaikkea työtä ei kyetä tekemään. Työtä olisi. Kotitiimiin on haussa lisää työntekijöitä. Eräs ongelma on auton välttämättömyys. Siivouskohteet eivät ollenkaan aina ole yleisillä kulkuneuvoilla saavutettavissa.

Työttömällä puolestaan ei ole välttämättä omaa autoa käytettävissään, varsinkaan naisilla. (Moisio, 1999).

Lempestin Kotitiimin **asiakkaat ovat työssäkäyviä, hyvin toimeentulevia perheitä, joilla usein on pieniä, mutta myös vähän suurempia lapsia.** Asiakkaiden aika ei riitä kotitöiden tekemiseen, he haluavat vapaa-aikanaan tehdä muita asioita. Usein asiakkailla on isot asunnot. Moisio (1999) totesi, että vanhukset säästävät vieläkin ”arkkurahaa” ja heitä onkin vähemmän asiakkaina. Ne asiakkaat, jotka käyttävät palveluita, eivät pidä niitä kalliina, mutta uusien käyttäjärühmien saamiseksi liikelle hintaa olisi kyettävä pudottamaan.

Lempesti maksaa normaalisti arvonlisäveron palvelustaan, paitsi hoitotyöstä, joka arvonlisäverolaisissa on määritelty arvonlisäverottomaksi. Seuraavassa on avattu

kotityöpalvelun hinta ja arvonlisäveron osuus palvelusta. Asiakas maksaa työtun-nista 71 markkaa ja palvelun tuottajalle jää 81.48 mk Yhteiskunnan maksama kotitaloustyön tuki on 28.40 mk ja arvonlisäveroa maksetaan yhteiskunnalle 17.92 mk. Kuvio 9.

Kuvio 9: *Osuuskunta Lempestin kotityöpalvelun myyntihinnan osa-alueet*

OSUUSKUNTA LEMPESTI - kotipalvelu	
Kotityöpalvelun hinta	
Asiakkaan maksama osuus	71,00 mk
Kotitaloustyön tuki 40 %	28,40 mk
Kotityöpalvelun kokonaishinta	99,40 mk/ tunti
josta arvonlisävero 22 %	-17.92 mk
Arvonlisäveron jälkeen	81.48 mk / t

Lähde: *Osuuskunta Lempesti, Moisio*

Omaiset ja läheiset ry

Ihmiset, jotka hoitavat omaistaan tai muuta henkilöä kotona ovat perustaneet Omaishoitajat ry:n. Sen yksi toimialue on kotityöpalvelu, jotta omaishoitajat vapautuvat myös omiin toimiinsa.

Tampereen omaishoitajien puheenjohtaja toteaa, että kotityöpalvelussa on hirveästi töitä. Omaishoitajat ry henkilöt tekevät vuodessa noin 2000 työpäivää. Kotipalvelu-työn hinta on 75 markkaa tunti ja työpäivä on kuusi tuntia. Siivousta ei tehdä, vain jos se lomittuu sopivasti muun työ oheen. Omaishoitajien renkaassa on 30 perhettä, jotka käyttävät apunaan Omaishoitajat ry kotipalvelua. Yhdistys kokee, että perheiden lukumäärä on hyvä tämältyyppiseen toimintaan. Toiminta edellyttää, että renkaan jäsenet jossain määrin tuntevat toisiaan. Työntekijöitä on 15 – 20 henkeä. Kuukaudessa tehdään 210 työpäivää, joten perhettä kohti riittää noin 7 päivää kuukaudessa apua.

Tampereen kaupunki harkitsee Omaishoitajat ry toiminnan tukemista. Tähän asti yhdistys on saanut Raha-automaattiyhdistyksen 350 000 markan vuotuisen tuen. Yhdistys tarvitsisi nykyisen rahoitusohjan lisäksi kaupungilta 60 markkaa tukea työpäivää kohti, jotta se pystyisi laajentamaan toimintaansa. Laitoshoitopaikka kaupungille maksaa noin 350 markkaa vuorokausi. Omaishoitajien kotityöpalvelun avulla osa ihmisistä voitaisiin kotiuttaa. Tampereen kaupunki on budjetoanut kotipalveluun vanhuksille 1.5 miljoonaa markkaa eli noin 50 000 markkaa vanhusta kohti. Omaishoitajien puheenjohtaja laskeskelee, että he pystyisivät huojentamaan kaupungin budjettia huomattavasti, jos kaupunki lähtisi hyödyntämään heidän toimintaansa. (Tuula Laurila, 1999).

7.5 Kuluttajien kokemuksia kotitaloustyön tukijärjestelmästä - toteutettu selvitys

Tämän tutkimuksen yhteydessä toteutettiin selvitys siitä, **miten kotitaloustyön tuki-kokeilu on toiminut Tampereella**. Kokeilu on monella tavalla mielenkiintoinen. Kokeiltavana on kaksi eri mallia: kuluttajan verotuksessaan saama vähennys ja toisaalta yhteiskunnan maksama tukiosuus suoraan palvelun hintaan. Edelleen mielenkiintoista on käyttäytymisen muutoksen askellus ja muutoksen toteutumiseen tarvittava aika. Kotityöpalveluiden

kuluttajahinta, yhteiskunnan tukiosuuden suuruus ja taloudellisesti elättävän kotityöpalvelun hinta, kaikki hakevat vielä paikkaansa. Kuten aikaisemmin on todettu moneltakin perustalta voi todeta tarpeiden olemassa-olon, mutta niiden muuttuminen konkreettiseksi kysynnäksi on vasta yhteis-kunnallisen kehityksen tulos. **Kotitaloustyön tukikokeilun jatkaminen on kirjattu Lipposen hallituksen ohjelmaan, joten Suomen päättäjät ovat tiedostaneet kotityöpalvelujen tarpeen tulevaisuuden kasvuun ja ovat valmistamassa toimintaa sitä varten.**

1. Selvityksen tavoite ja taustaa

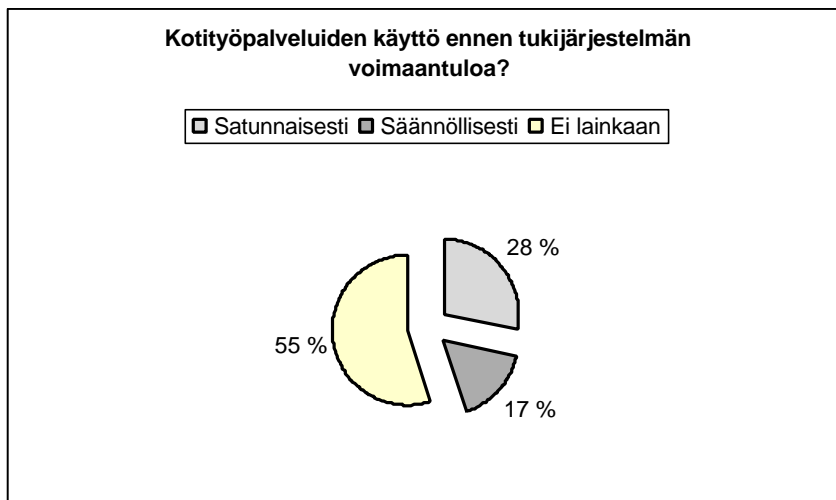
Selvityksen **tavoitteena oli kartoittaa kotitaloustyön tukijärjestelmään kuuluvia palveluja käyttäneiden pirkanmaalaisten mielipiteitä.** Selvityksessä haastateltiin puhelimitse **60 kuluttajaa**, jotka tammikuussa 1999 olivat ostaneet tuettua kotityötä. Otos on Pirkanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksen kotityöyritysrekisteristä. Työvoima- ja elinkeinokeskuksen tarkastaja Pirjo Isometsä on toiminut asiantuntijana. Selvitys on tehty yhdessä Helsingin yliopiston kuluttajaekonomian osaston kanssa.

Haastatelluista 37 ihmistä asui Tampereella ja muut lähiseutujen kunnissa. Kerrostalossa asui yksi kolmasosa ja kaksi kolmasosaa asui rivi- tai omakotitalossa. Pääosa haastatelluista (39) oli työssäkäyviä keski-ikäisiä ja loput (21) eläkeläisiä.

2. Tuen vaikutus ostettujen kotityöpalvelujen käyttöön

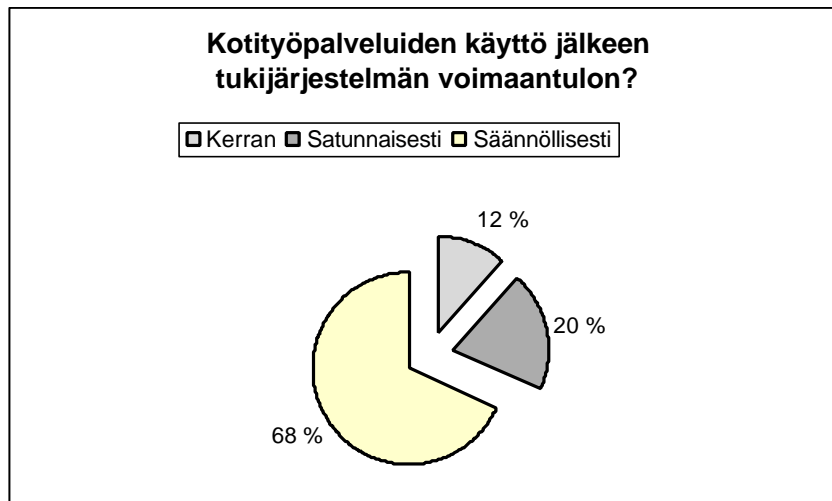
Otoksen 60stä kotitaloudesta ennen tukijärjestelmää 55 % ei ollut lainkaan ostanut kotitaloustyötä, 28 % oli ostanut satunnaisesti ja 17 % säännöllisesti. Kuvio 10.

Kuvio 10: *Kotityöpalvelujen ostaminen ennen kotityön tukikokeilua*

Tukijärjestelmän tultua voimaan 68 % ryhtyi ostamaan säännöllisesti kotitalouspalveluja. Vain kerran palvelua käytti 12 % ja 20 % käytti säännöllisesti. Kuvio 11.

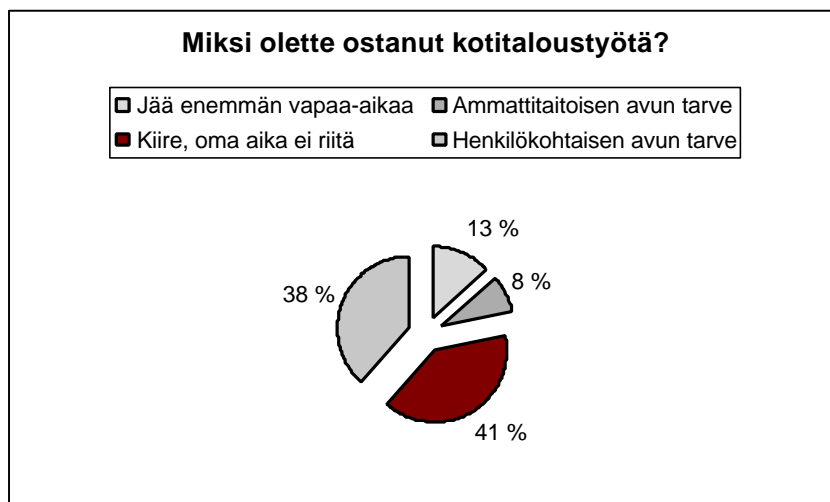
Kuvio 11: Kotityöpalvelujen ostaminen kotityön tukikokeilun voimaantumisen jälkeen

3. Ostopalvelujen käytön syyt

Kysyttäessä syitä ostopalvelujen käyttöön kuluttajat esittivät seuraavia perusteluja: oma aika ei riitä (41 %) ja tarve henkilökohtaiseen apuun (38 %) olivat keskeisimmät syyt ostaa kotitaloustyötä. Jää enemmän vapaa-aikaa (13 %) ja ammattitaitoisen avun tarve (8 %) olivat myös syynä palvelujen ostoon. Kuvio 12.

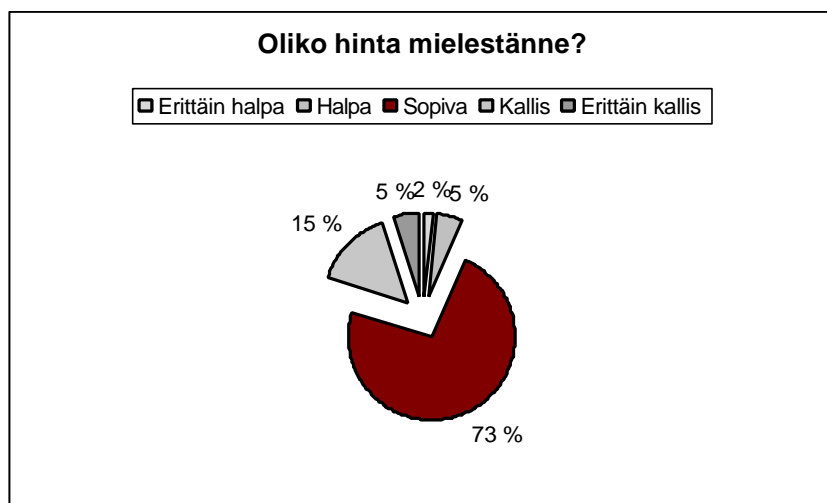
Kuvio 12: Kotityöpalvelujen ostamisen syyt

4. Ostettujen kotityöpalvelujen hinta

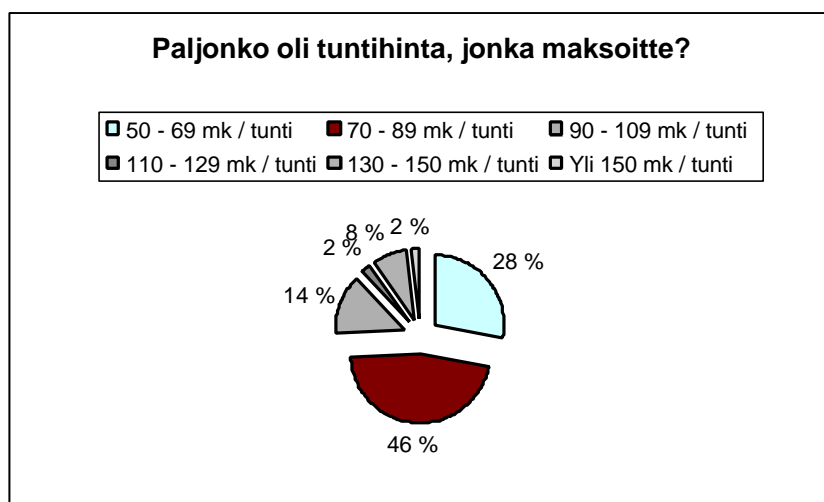
Hinta oli pääosin sopiva (73 %), joidenkin mielestä kallis (15 %) tai halpa (5 %). Joiden mielestä hinta oli erittäin halpa (2 %) ja erittäin kallis (5 %). Kuvio 13.

Kuvio 13: Kotityöpalvelun ostamisen kalleus tai halpuus

Suurin osa (46 %) maksoi palvelusta 70-89 mk/tunti, halvemmalla tuntihinnalla 50-69 mk/t osti palvelun 28 % kotitalouksista, kalliimmalla 90-109 mk tuntihinnalla palvelua osti 14 %. Hinta oli 130-150 markkaa tunti 8 %:lla. On huomattava, että kotitalouden maksama hinta on osa kokonaishinnasta ja tuki maksetaan yrittäjälle kuluttajan maksaman hinnan lisäksi. Kuvio 14.

Kuvio 14: Kotityöpalvelun tuntihinta ostettuna

Ostetut kotityöpalvelut

Ostetuin palvelu oli siivous, sitä käytti 55 kotitaloutta otoksen 60. Myös remonttiin ruoanvalmistukseen tarvittiin apua.

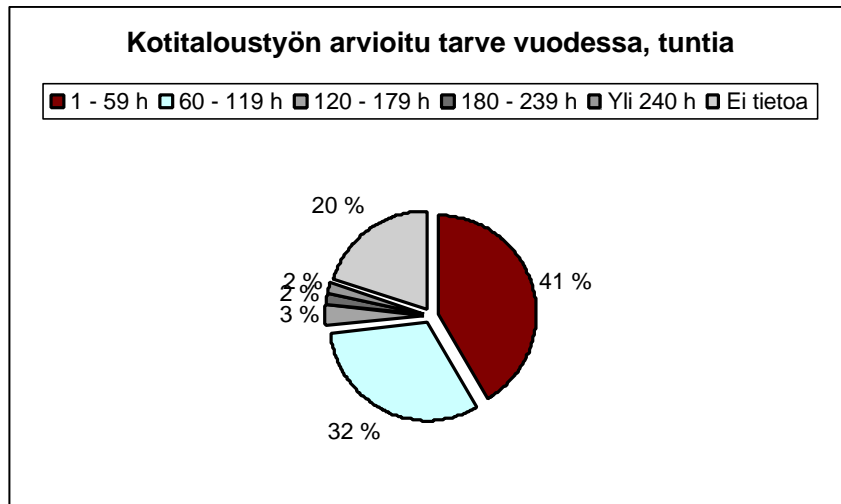
5. Tuen vaikutus ostettuihin kotityöpalveluihin

Vain 22 kotitaloutta olisi tilannut palvelun ilman tukea, loput 38 kotitaloutta ei olisi ostanut kotitaloustyötä, jos järjestelmää ei olisi ollut. Palvelun oli tarjonnut yksityinen yritys, vain kolme oli käyttänyt osuuskuntaa ja kaksi yhdistystä. Kysyttäessä jatkokäytöstä 59 kotitaloutta haastatelluista kuudestakymmenestä halusi ostaa kotitalouspalveluja jatkossa, jos tuki on voimassa. Jos tukea ei saa, 22 kotitaloutta ostaisi palvelua. Kokeilleista tuen näki

tarpeelliseksi 58 kotitaloutta 60stä, näistä 50 taloutta halusi tuen heti palvelua ostettaessa eikä verovähennyksenä.

Jatkossa 30 kotitaloutta ostaisi apua kotiinsa 1-3 viikkoa eli 40-120 tuntia vuodessa. Tuettuna kotitalouksista 41 % käyttäisi vuodessa 1-59 tuntia ostokotityöpalveluja, 32 % käyttäisi 60 – 119 tuntia ja 20 % ei osannut sanoa. Kuvio 15.

Kuvio 15: Tuettuna ostettujen kotityöpalvelujen tarve vuodessa

Haastattelujen pohdintaa

Suuri osa haastatelluista oli perheellisiä, työssäkäyviä ja olivat käyttäneet siivous-palveluja helpottaakseen arkeaan. Palvelun laatuun ja yrityksiin oltiin erittäin tyytyväisiä, hintakin tuntui useimpien mielestä olevan kohdallaan. Lähes kaikki käyttäjät käyttivät palveluja säännöllisesti, muutaman kerran kuukaudessa. Ilman tukea ei moni ollut siivouspalveluja tilannut, osa sanoikin suoraan tilaavansa taas pimeiltä markkinoilta, jos tuki loppuu, mutta olevansa nyt tyytyväisempiä kun vakuutukset ym. ovat kunnossa. Tukijärjestelmä koettiin tarpeelliseksi tai erittäin tarpeelliseksi, elämää helpottavaksi asiaksi.

Tukimalli näyttääkin löytäneen peruskäyttäjänsä perheellisten ihmisten keskuudesta. Monet mainitsivat, että Tampereen seudulla ei tähän asti ole ollut heille kohtuuhintaista apua tarjolla. Keski-ikäiset ovat aloittaneet vilkkaimmin ehkä siksikin, että heillä on taitoa hakea tietoa ja palveluita ja he ymmärtävät, mistä asiassa on kyse. Osalla vanhemmista ihmisistä, joille haastattelua yritettiin tehdä, ei ollut mitään käsitystä asiasta, vaikka he olivat palveluja käyttäneet. Juuri tämä vanhusväestö on tiedottajien taidon koetinkivi.

III Kotityöpalvelu ammattina

8. Kotityöpalvelu ammattina

Edellä on tarkasteltu kotityöpalveluun työllistymismahdollisuuksia ja palvelun tarjoajia yleiseltä, valtakunnalliselta tasolta ja edelleen paikallisin esimerkein, Espoo ja Tampere lähemmän perehtymisen kohteina. Tarkastelu osoittaa, että kotityöpalvelualalla toimitaan edelleen niiden toimintatapojen perustalta, jotka ovat vuosia olleet vallalla. Kuitenkin tarjonnassa massatuotannon aika on ohi, talousrajoitteet ovat tulleet jäädäkseen ja kysyntä on kasvava, tarpeiltaan sekä arvostuksiltaan vahvasti ja nopeasti muuttuva. Kolmas sektori on laman aikana ja sen jälkeen noussut noussut voimakkaasti. Sitä on tarvittu paikkaamaan julkisen kotityöpalvelun riittämättömyyttä.

Kaikki kolmannen sektorin edustajat, joiden kokemuksia tässä tutkimuksessa on kuultu ovat tuoneet esille kotityöpalvelun määrällisen riittämättömyyden ja sisällön oleellisia puutteita. Toisaalta on korostettu kansalaisten kypsymättömyyttä maksullisten kotityöpalvelujen käyttöön. Julkinen sektori sen sijaan on rajannut toimialuettaan tiiviimmin ja tiiviimmin vain eniten apua tarvitseviin ja entistä rajatumpiin tehtäviin. Näin toimien useissa kunnissa voidaan sanoa kotityöpalvelujen tyydyttävän tarpeen. Tällöin tarkastellaan sitä tarvetta, jonka palvelun tarjoajat ovat itse itselleen määritelleet.

Yhteenvedona voidaan siis todeta, että kotityöpalveluille olisi runsaasti tarvetta. Sen sijaan kuluttajat, kotitaloudet eivät vielä yleisesti omaa valmiutta maksullisten ostopalvelujen käyttöön. Toisaalta voimakas mielenkiinto on herännyt. Kun vuonna 1996 kotityöpalvelu jopa ilmiönä oli tuntematon, niin vuonna 1999 liioittelematta voi sanoa, että useimmat suomalaiset ovat kuulleet kotityöpalvelutarjonnan kehittymisestä ja miettineet asiaa tykönään. Konkreettisiin toimenpiteisiin ovat lähtenee vasta harvemmat.

8.1 Kotityöpalvelun ammattialat

Kotityöalalla työskentelevien määrällinen arviointi on vaikeaa, koska usein ruoanlaitto, siivous ja piha- ja puutarhatehtävät sekä erilaiset henkilökohtaiset hoiva- ja aputyöt kuten vanhusten- ja lastenhoito ovat luokiteltu omille aloilleen eri rekistereihin riippumatta siitä tehdäänkö töitä kotitalouksissa, yrityksissä tai julkisissa laitoksissa. Tiedot ammasteista ovat väistämättä sirpaletietoa eri aloilta, mutta antavat myös yleistä käsitystä. Seuraavassa on tarkasteltu kotityöpalvelualan eri ammatteja tilastotietojen valossa.

Kotitaloudenhoitaja

Kodinhoitajat huolehtivat yksityistalouden hoitoon liittyvistä tehtävistä yksityis-kodeissa. Heistä suurin osa on suomenkielisiä 89 prosenttia, ruotsinkielisiä on 5 prosenttia ja muun kielisiä 6 prosenttia. Pääosa noin 30 prosenttia eli 118 henkilöä kotitaloudenhoitajista työskentelee pääkaupunkiseudulla. Suurimmalla osalla alalla toimivista ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta. Ammatillinen tai korkeakoulututkinto on noin kolmasosalla. Kotitaloudenhoitajien ansiotulot kuukaudessa olivat vuonna 1997 keskimäärin 6000 markkaa. (Liite 1.)

Siivoaja

Siivoajan tehtävissä toimii kaikkiaan 48 645 henkilöä, joista yksityisten yritysten palveluksessa yli 20 000 henkilöä eli noin 42 prosenttia. Siivoajat ovat pääosin suomenkielisiä, vain 4 prosentti on ruotsin kielisiä ja 2 prosenttia puhuu muita kieliä. Pääkaupunkiseudulla siivoojista työskentelee 25 %. Siivoojien ansiotulot vuonna 1997 olivat 5100 – 7400 markkaa kuukaudessa. Yli puolet siivoojista ei perusasteen jälkeen ole suorittanut mitään tutkintoa, mutta 40 prosentilla on ammattillinen tutkinto tai korkeakoulussa suoritettu tutkinto. (Liite 1).

Lastenhoitaja

Lasten päivähoidossa suurimman ryhmän muodostavat ilman perusasteen jälkeistä koulutusta olevat ja kotipalvelussa hoitoalan koulutuksen saaneet. Lasten päivähoitajien, kotityöpalveluyrittäjien ja kotipalveluhenkilöstön koulutus jakaantuu seuraavasti (taulukko 4):

Taulukko 4: Päivähoidon ja kotipalvelun henkilöstön koulutusjakauma prosenttia (Ohtonen, 1996)

Päivähoidon ja kotipalvelun työvoiman koulutus			
	Päivähoito	Kotipalvelu	Yrittäjä
Hoitoalojen koulutus	20	55	28
Ei perusasteen jälkeistä koulutusta	30	21	29
Muiden erikoisalojen koulutus	18	14	18
Opettajan koulutus	19	0.3	4
Tekniikka ja luonnontieteet	6	5	8
Kauppa- ja toimistoala	4	3	8
Yleissivistävä koulutus	2	0.7	1
Humanistinen ja esteettinen	0.6	0.3	2
Maa- ja metsätalous	0.6	1.0	2
Liikenne ja tietoliikenne	0	0.1	0

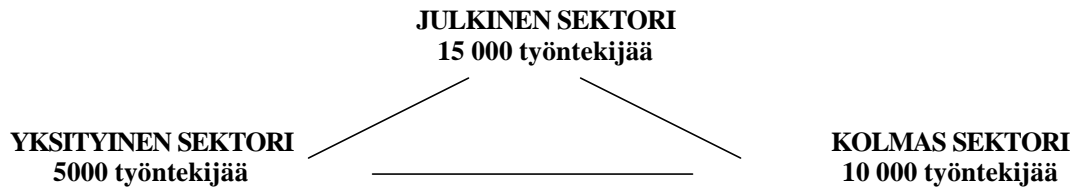
Lasten päivähoito ja kotipalvelu ovat naisten aloja. Työsuhteilla mitaten miesten osuus on vain alle 2 prosenttia. Koulutusasteessa ei naisten ja miesten välillä ole systemaattista eroa, vain ainoastaan ylemmän keskiasteen tutkinnon suorittaneissa miesten osuus oli selvästi keskimääräistä suurempi. (Ohtonen, 1996).

8.2 Kotityöpalvelu työllistäjänä

Sosiaalitoimen työvoiman määrää ei Ohtosen (1996) mukaan ole ollut tarpeen seurata tarkasti, koska työvoima alalle on voitu rekrytoida sangen väljin koulutuskriteerein. Metsolan (1999) mukaan **kotipalvelussa julkisella sektorilla työskentelee 15 000 ihmistä. Koko maan alueella TE-keskusten rekisterissä kotitaloustyöpalvelujen tuottajayrityksiä on 1200. Rekisteristä löytyvät vain ne yhteisöt ja yritykset, jotka ovat hakeutuneet tuen piiriin. Yksityisten kotipalvelujen työpaikoiksi voidaan arvioida 5000 työpaikkaa ja kolmannen sektorin piiristä löytynee noin 10 000 työpaikkaa.**

Siten kotipalvelualalla työskentelee ruoanlaitto, siivous, vammaisten ja vanhusten kotityössä noin 30 000 henkeä.

Kuvio 7: Kotipalvelun työllistävyys yhteensä 30 000 työpaikkaa

Terveys- ja sosiaalipalveluissa työskenteli vuonna 1997 noin 27 000 ihmistä ja muissa yhteiskunnallisissa ja henkilökohtaisissa palveluissa noin 36 000 suomalaista sekä majoitus- ja ravitsemispalveluissa noin 56 000 ihmistä. (Liite 1). **Kotipalveluun luettavissa tehtävissä näillä aloilla työskentelee noin 30 000 ihmistä.**

Tarkasteltaessa yleensä palvelusektorin työllistävyyttä liki kaksi kolmesta suomalaisesta työllisestä työskentelee palvelusektorilla. Palvelujen osuus työllisyydestä on 65 prosenttia, josta yksityisten palvelujen osuus on 36 prosenttia ja julkisten palvelujen osuus työllisyydestä 29 prosenttia. Palvelutyössä oli vuonna 1996 noin 1.3 miljoonaa suomalaista noin 2 miljoonasta työllisestä. Lamavuosina 1989-1994 työllisyyden lasku palvelualoilla oli prosentuaalisesti suunnilleen saman suuruista kuin koko kansantalouden työllisyyden lasku eli palveluiden työllisyys säilyi melko vakaana. Työllisyyden koheneminen vuoden 1994 jälkeen on sen sijaan ollut hieman kokonaistyöllisyyden kasvua voimakkaampaa. Keskimääräistä voimakkaampaa kasvu on ollut sosiaalipalveluissa. Palvelualan työllisyysosuus on arvonlisäysoosuutta suurempi eli vuonna 1996 noin 33 prosenttia (Tilastokeskus).

Vielä vuodesta 1989 vuoteen 1990 kotityöpalvelun paikkoja lisättiin samoin vanhainkotien paikkoja. Työvoiman määrän kasvun pysähtyi vuonna 1990. Lama kiristi julkisen talouden eikä tyydyttävää toimintamuotoa ole asiaan vielä löydetty.

Hälyyttävä ongelma ammatin ja alan kehittymisen kanalta jopa normaaliksi toimintatavaksi asetettuna työllistämistuella olevien pätkätyöntekijöiden käyttäminen alan tehtävissä. Haastatellut arvioivat, että yli puolet alalla työskentelevistä on joko alkamassa muutaman kuukauden päästä päättävää työrüpeamaa tai sitten lopettamassa sitä. He eivät motivoitu työhönsä, eivät mieti alan kehittämistä, ovat usein täysin ammattitaidottomia ja eivät luonnollisesti lisää alan arvostusta. **Vakavaa on, että kunnissa kotipalvelu on totuttu hoitamaan työviranomaisten myöntämän rahoituksen turvin, eikä kuntien budjettiin ole vuosiin sisällytynyt rahoitusta riittävään kotipalvelutyöhön. Julkisen kotipalvelun hoitaminen perustuu nykyisellään siihen, että työttömyys jatkuu vakaana ja sitä kautta tuleva rahoitus on ei häiriinny, vaan on taattu pitkälle tulevaisuuteen.**

Kotipalvelun työvoimakysynnän lamavaikutukset poikkeavat esimerkiksi päivähoiton vastaavista. Päivähoiton työvoiman kysyntä laski tuntuvasti laman myötä kun lasten päivähoito korvautui kotihoidolla. Vanhusten kotipalvelun kysyntä ei laman aikana samassa määrin korvautu omaishoidolla, vaan palvelukysyntä pysyy korkeana taloudellisista suhdanteista riippumatta. Julkisesta kotipalvelusta vähennettiin 30 prosenttia työvoimasta vuosina 1990-1993.

Lasten päivähoitossa kaikkiaan työskenteli vuonna 1993 yli 45 000 ihmistä. Suurin osa toimii julkisen päivähoiton palveluksessa ja vain pieni osa toimii kodeissa. Lasten päivähoitossa

työskentelevien lukumäärä väheni yli 20 prosenttia vuodesta 1990 vuoteen 1993. (Ohtonen, 1999).

Kotipalvelussa oli vuonna 1993 työssä yli 12 000 ihmistä ja työpaikat vähenivät vain 5 prosenttia vuodesta 1990. Yrittäjiä sosiaalitoimessa ei tuolloin vuonna 1993 vielä juurikaan ollut. Alkava yrittäminen kotipalvelualalla oli kuitenkin lisännyt yrittäjien määrää yli 204 prosenttia. (Liite 1).

Laitoshuoltotehtävissä oli vuonna 1993 noin 27 000 ihmistä. Tuolloin jo oli aloitettu laitoshoidosta avohoitoon siirtäminen ja työpaikat vähenivät noin 12 prosenttia.

Eri kuntaryhmien väliset erot työpaikkojen runsaudessa ovat varsin selvät. **Palvelualojen työpaikkoja on yli 43 sataa työkäistä asukasta kohden kaupunkimaisissa kunnissa, maaseutumaisissa kunnissa vain runsaat 20.** Taajaan asuttujen kuntien ja maaseutumaisten kuntien väliset erot ovat sen sijaan melko pienet.

Ohtonen (1996) selvitti kotipalvelualalta työttömäksi jääneiden kohtaloa ja totesi, että työttömäksi jääneistä suurin osa (9 %) on työttömänä usean vuoden, osa jää omaa kotiaan hoitamaan (6 %), eläkkeelle (5 %), opiskelemaan (5 %) tai vaihtaa alaa (5 %).

Lasten päivähoitotyöstä työttömäksi jääneistä pitkäaikaisesti työttömiä on 12 prosenttia, omaa talouttaan hoitaa 8 prosenttia, opiskelee 6 prosenttia ja alaa vaihtaa 6 prosenttia. Yrityksensä lopettaneista alaa vaihtaa 20 prosenttia, 8 prosenttia ryhtyy opiskelijaksi ja 6 prosenttia jää eläkkeelle. (Ohtonen, 1996).

Kotipalvelutehtävissä siirrytään usein toimintasektorin sisällä tehtävästä toiseen. (Ohtonen, 1996). Tämä tarkoittanee jonkin asteista viihtymistä alalla ja toisaalta tietysti alalle hankitun ammattitaidon hyödyntämistä. Kun tutkittiin vuodesta 1990 vuoteen 1993 kotipalvelutehtäviin tulleita havaittiin, että alalle tulleista oli aiemmin:

- 35 % työssä muulla alalla
- 33 % opiskelemassa
- 17 % kotona äitiys-,sairauslomalla tai lapsia hoitamassa
- 08 % työtön

Suoritettu kansainvälinen vertailu tukee käsitystä, että Suomesta ”puuttuu” yksityisten palveluiden työpaikkoja. Palvelut ovat tässä mielessä alikehittyneitä, vaikka huomioidaan myös julkisten palveluiden laajuus. Jälkeenjääneisyyttä on enemmän kuluttajapalveluissa kuin yrityksille tai yhteiskunnalle tarkoitetuissa palveluissa. Tässä mielessä niiden työllisyyden edistäminen myös elinkeinopoliittisin keinoin voidaan nähdä perustelluksi. Kansainväliseen vertailuaineistoon perustuva analyysi tuki käsitystä, jonka mukaan kireällä verotuksella on haitallinen vaikutus yksityisiin palveluihin. (Ilmakunnas, 1996).

Kotitaloustyön tukikokeilun vaikutuksia työllistävyyteen on seurattu tarkemmin lokakuun 1998 alusta alkaen, jolloin kotitalouksien työllistämistä alettiin tukea taloudellisesti yhteiskunnan varoin. **Alkuvaiheessaan tukikokeilulla ei näyttänyt olevan merkitystä työllistävyyden lisääjänä, mutta syksyllä 1999 voitiin todeta, että kysyntä kotitalouksien toimintaa tukeviin tehtäviin on lisääntynyt.**

Pirkanmaalla arvioidaan syntyneen noin 50 uutta työpaikkaa tuen ansiosta.

8.3 Työntekijänä kotityöpalvelualalla

Kotityöpalveluhenkilöstöltä vaaditaan kokonaisvaltaista, laaja-alaista ja tavoitteellista työn hallintaa, aktiivisuutta ja sopeutuvuutta uusiin ja muuttuviin tilanteisiin sekä oman kokonaispersoonallisuuden käyttöä.

Suomalaisen **kotipalvelualan työntekijän ammatillisia pätevyysvaatimuksia** voidaan ryhmitellä seuraavasti:

1. **tuotannolliset kvalifikaatiot**, joihin sisältyvät teorian ja käytännön monipuolinen hallinta
2. **normatiiviset kvalifikaatiot**, jotka voidaan jakaa
 - mukautumiskvalifikaatioihin eli työn ulkoisiin ehtoihin kuten työaikaan, työtahtiin, luotettavuuteen ja tunnollisuuteen
 - motivaatiokvalifikaatioihin eli sisällölliseen työhön sitoutumiseen, oma-aloitteisuuteen ja itsenäiseen työtoteeseen, työn ottamiseen haasteena ja sisällöllisesti mielenkiintoisena.
 - sosiokulttuurisiin kvalifikaatioihin, kuten työntekijän liittymisen toisaalta työorganisaatioon ja toisaalta verkottumiseen ulospäin, vuorovaikutustaidot, sosiaalisen ja kulttuurisen kyvykkyyden, kuten viestinnän ja roolinottokyvyn.
 - innovatiivisiin kvalifikaatioihin, jotka poikkeavat rutiineista; tällöin työntekijältä edellytetään ennakkoluulotonta rajojen rikkomista monitasoisissa työprosesseissa. (Heikkinen 1995)

Kotityöpalvelun edellytykset työntekijältä

Ihmisen on sovelluttava kotityöpalvelutehtävään. **Sosiaalisuus, halu ja kyky vuorovaikutukseen, joustavuus ja sopeutumiskyky** ovat alalla menestymisen ja viihtymisen edellytyksiä. (Värri, 1999).

Kotipalvelussa työskentelevän on **oltava valmis kohtaamaan työssään päivittäin hyvin erilaisia ihmisiä** ja heidän hyvin erilaisia ongelmiaan. Maallikkopsykologin taidot ovat usein koetuksella. On kyettävä aistimaan asiakkaan tarpeet ja ymmärtämään hänen käytöstään.

Asiakkaan **luottamuksen saavuttaminen** on kotityöpalvelussa hyvin tärkeää. Vaitiolovelvollisuus asettaa tiukat rajat sille, mitä kotityöpalvelussa voidaan puhua ja mitä siitä puhutaan eteenpäin. Kommunikoinnissa on oltava hienovarainen ja asiat esitettävä harkitusti.

Erityisen paljon on yleisessä keskustelussa ja tiedotusvälineissä kiinnitetty huomiota kotityöpalvelua tarjoavan henkilön **taloudelliseen luotettavuuteen** siis siihen, että hän ei varasta tai huolimattomuuttaan tuhoa asiakkaansa omaisuutta. Kotityöpalvelu-tehtäviin kuuluu usein vastuuta asiakkaan rahoista tai ainakin asiakkaan kodista ja tavaroista. Pankkiautomaatilla asioidessaan palveluhenkilöllä on mukanaan asiakkaan pankkikortti ja tunnusluku. Hänellä on hallussaan myös avaimet asiakkaan asuntoon sekä tärkeitä henkilökohtaisia tietoja, kuten henkilötunnus.

Kotityöpalvelun neuvonnallisuus

Kotityöpalvelutehtävien joukossa on **kiinnitetty hämmästyttävän vähän huomiota palvelutyön neuvonnalliseen, ohjaavaan osa-alueeseen**. Usein kotityöpalvelu-henkilö

ainoana ulkopuolisena tuntee vanhuksen tai vammaisen rahankäyttöä ja talouteen liittyviä asioita.

Kotityöpalvelutehtävissä on mahdollisuus valvoa, että asiakasta ei huomaamattaan tai ymmärtämättään käytetä hyväksi. Palveluhenkilön olisi osattava mitoitaa ruoka-ostokset kunkin asiakkaan taloudellisen tilanteen mukaan. Hän tarkkailee, että pankissa on rahaa laskuihin. Jos laskuissa ilmenee epäselvyyksiä tai yllättäviä muutoksia, hänen olisi ryhdyttävä tarvittaviin toimiin niiden selvittämiseksi. Hän tarkkailee asiakkaansa taloudellisia etuja sekä omaisiin että viranomaisiin päin. Erilaisten yhteiskunnan taloudellisten etujen saaminen vaatii omaa aktiivisuutta ja kotityöpalvelua tarjoavan henkilön tulee osata esittää asiakkaalleen olemassa olevia mahdollisuuksia ja tahoja yhteiskunnallisten etujen saamiseksi sekä myös käytännössä toteuttaa erilaisten hakemusten laatimisen asiakkaan puolesta tai hänen kanssaan. Tällaisia ovat esimerkiksi kansaneläkelaitoksen tuet tai toimeentuloasiat.

Neuvontatehtävän hoitaminen edellyttää, että palveluhenkilö tietää ja tuntee paljon asioita kuten erilaiset tukimuodot. Tukea jakavien tahojen olisikin huomioitava tämä yhteistyöalue ja tarjottava mm ilmaista koulutusta juuri kotityöpalvelussa työskenteleville henkilöille. **Näin vahvistettaisiin yhteiskunnallista tasa-arvoa ja ehkäistäisiin heikompiensaisten jäämistä tukien ulkopuolelle sen vuoksi, että he eivät jaksakaan tai kykene tukia itselleen hakemaan.** Esimerkiksi KELAn valistavan koulutuksen tarjonnassa on suuria paikallisia eroja. Pälkäneellä tarjotaan auliisti kattavaa koulutusta yhteiskunnan tarjoamista tuista, sen sijaan Hämeenkyrössä tiedonjakamiseen suhtaudutaan kielteisesti.

Kotityöpalvelun neuvonnallinen osa-alue korostuu nyky-yhteiskunnassa, jossa pankki kuin myös monet muut tahot ovat siirtyneet henkilökohtaisesta palvelusta koneellistuneeseen palveluun. Tämä lisää erittäin voimakkaasti vanhusten ja vammaisten mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa tasa-arvoisina. He syrjäytyvät yhteiskunnan palveluista ja taloudellisista tuista sähköisten välineiden käytön tiedon ja taidon puutteesta.

Hoito- ja kotipalveluyrittäminen edellyttää monipuolista koulutusta ja mutta vahvana perustana myös elämäkokemusta.

Työn sisältö – meille kuuluu kaikki mikä liittyy elämään

Kekseliäisyys on oivallinen ja jopa välttämätön ominaisuus kotityöpalvelun ammattilaiselle. Erilaisten **apuvälineiden käyttö** varsinkin vammaisten ja vanhusten arjesta selviämässä voi olla erittäin tehokasta. Puhelimella voi varmistaa sen, että vanhus nauttii lääkkeitä ajallaan. Turvapuhelin luo vanhukselle ja hänen omaisilleen turvallisuuden tunnetta. Erilaiset liikkumisen apuvälineet ehkäisevät vahinkoja. Pukeutuminen saattaa vielä sujua, kun tarjotaan sopivia apuvälineitä.

Tasapainoilu perheenjäsenten **erilaisten mielipiteiden** kanssa on kotityöpalvelussa yleistä. Usein joutuu työskentelemään ristiriitaisten näkemysten vallitessa. Työssä voi joutua toimimaan sovittelijana perheenjäsenten välissä konflikteissa. Arjessa kohdataan kasvatus-, mielenterveys- tai muita ongelmia, jolloin yhteistyö eri viranomaistenkin kanssa voi olla tarpeellista.

Kun perheessä on vakava sairaus, perhettä on pyrittävä tukemaan sekä henkisesti että fyysisesti. Työskentely tällaisessa tilanteessa on henkisesti erittäin raskasta.

9. Kotityöpalvelu ammattina, alalla työskentelevien haastattelut

Seuraavassa perehdytään kotityöpalvelualan ammattina. Ongelmana on kotityöpalvelutehtävien moninainen sisältö. Kotityöpalvelu koostuu itse asiassa useista aloista. Tässä haastattelututkimuksessa suomalaisen yhteiskunnan tilanne on saanut määritellä alueen, jolla pääosin liikutaan. Haastateltavat olivat käytännössä useimmiten tekemisissä vanhusten kanssa riippumatta paikkakunnasta ja riippumatta palvelua tarjoavasta tahosta. Toisaalta siivous on keskeinen tehtävä, joka korostuu alan ihmisten tehtäväkentässä. Kotityöpalvelualan työntekijöiden ammatti-identiteettiä, ammatin sisältöön, vaatimuksiin, ongelmiin ja niiden ratkaisuehdotuksiin, työn tasa-arvonäkökohtiin ja kotityöpalvelun merkityssisältöön perehdyttiin haastattelulla 36 kotityöpalvelualalla työskentelevää henkilöä.

Tutkimusta varten otettiin yhteyttä 58 alalla työskentelevään. Ajankohta, jolloin haastattelut oli tehtävä osui juuri kesän alkuun ja kesäloma-aikaan, joten osa henkilöistä (8) ei voinut osallistua tutkimukseen ajankäytön esteiden vuoksi. Kotityöpalvelun työntekijät liikkuvat työssään paikasta toiseen. Jatkuva siirtyminen paikasta toiseen teki kolmen henkilön osallistumisen mahdottomaksi. Viisi alan työntekijää oli lopettamassa ja siirtymässä kesän jälkeen opiskelemaan, eivätkä he enää olleet kiinnostuneita miettimään kotityöpalvelun ammatin sisältöä. Kuutta henkilöä ei koskaan tavoitettu.

Haastatteluja pyrittiin järjestämään ryhmäkokouksina, mutta se osoittautui mahdottomaksi, koska alan ammattilaiset ovat työssä kaikkina vuorokaudenaikoina ja liikkuvat koko ajan työssään. Haastattelut toteutettiin tutkijan ja haastateltavan kahdenkeskisinä tapaamisina haastateltavan valitsemissa paikoissa.

Kaikkiaan 36 kotityöpalvelun ammattilaista haastateltiin. Käsittelyyn otettiin kuitenkin 30 henkilön vastaukset. Loput haastatteluista jäivät puutteellisiksi ja jouduttiin hylkäämään. Kolme vastaajaa oli ollut alalla vasta muutaman päivä, eivätkä he tunteneet alaa riittävästi. Kaksi vastaajasta ei kyennyt syventymään asiaan riittävällä tarmolla ja heidän pintapuoliset vastauksensa hylättiin. Yhden vastaajan kiire häiritsi haastattelua ja haastattelu hylättiin. Tehdyt 30 haastattelua vahvistivat kuitenkin toisiaan ja niistä oli todettavissa alan ammattilaisen työn ominaisuuksien kirjo.

Haastatellut edustivat tasaisesti kumpaakin aluetta 15 oli Tampereelta ja 15 Espoosta. Näistä 13 teki kotipalvelutyötä, jossa siivous oli keskeinen tehtävä, mutta myös ruoanvalmistus ja asiointitehtävät kuuluivat työn sisältöön. Kummassakin oli yksi lastenhoitaja, mutta heidänkin työnkuvaansa kuului ruoan lämmitys ja siivous. Kaksi muuta olivat kotityöpalvelun erikoisaloja. Kummallakin alueella haastatelluista 10 oli kolmannen sektorin palveluksessa ja viisi yksityisyrittäjä.

Kotityöpalvelun työntekijä, keski-ikäinen perheellinen nainen

Alle 24-vuotiaita kotityöpalvelussa vakituudessa työsuhteessa olevia on vähän. Melkein kaikki kotipalvelualalla työskentelevistä nuorista ovat **opintoihin liittyvässä harjoittelussa tai sitten he ovat opiskelijoita, jotka ansaitsevat rahaa** opiskeleluunsa tai tehdäkseen vaikka ulkomaanmatkan. Opiskelijoita tai harjoittelijoita olivat myös tämän tutkimuksen kuusi alle 24-vuotiaista. Kotipalvelukeikkatyötä tekevien opiskelijoiden joukossa pojat ovat jokseenkin tasapuolisesti edustettuina. Haastatellut nuoret sanoivat, että työ on fyysisesti niin raskasta, että se sopii nuorille fysiikaltaan voimakkailla nuorilla miehille. Nämä nuoret eivät koskaan ajattele koti-palvelutyöstä itselleen ammattia, vaan se on vain keino ansaita rahaa. Kun alalle

pääsy on työvoimapulan takia ilman koulutustakin helppoa, kotipalvelutyö ja siitä varsinkin siivoustehtävät ajautuvat usein keikkatyöntekijöiden käsiin.

Kotipalvelutyöntekijä on yleisimmin keski-ikäinen, perheellinen nainen. Keski-ian myötä miehet katoavat kotipalvelutyöstä. Vakituksessa kotipalveluhenkilöstössä miehet ovat harvinaisuus. Kun miehiä alalla on he ovat ehkä kehittäneet palvelun erikoistuneeksi kuten esimerkiksi kauppapalveluksi tai alastonsiivouspalveluksi! Suomessa alastonsiivoojia on ainakin Järvenpäässä ja Tampereella. Molemmat ovat miehiä. Kotipalvelutyöntekijät ovat perheellisiä, mutta yleisimmin heidän lapsensa ovat jo aikuisia. **Heidän omaan perheeseensä kuuluu enää kaksi henkeä.** Heillä on siis oman elämänsä kautta käytännön kokemusta sekä kotitaloustehtävistä että perhe-elämästä. Kuvio 16.

Kuvio 16: Kotipalvelutyöntekijöiden ikäjakauma

Kotipalvelutyöntekijöide		
Ikä	N=30	%
16-24	6	20
25-39	8	26
40-49	14	46
50-59	2	6

Työntekijän ikä on merkityksellinen kotityöammatissa. Soveltuvien ikä vaihtelee sen mukaan, mistä näkökulmasta asiaa katsotaan. **Fyysisiä ponnistuksia vaativat siivous ja puutarhatyöt sekä liikuntarajoitteisten nostamiset vaativat hyvää kuntoa** ja nuoruus ja miehiset voivat voiviat olla avuksi. Ainakin keski-ikäinen ja vanheneva nainen joutuu tällöin niin raskaalle, että hän helposti sairastuu. Toisaalta alan ammattilaiset sanovat, että **asiakkaat haluavat vanhempia työntekijöitä.** Luotettavuus, ammattitaito, elämäkokemuksen tuoma ymmärrys ja iän antama valmius kunnioittaa toisen tapaa elää ja ajatella, nämä ovat haastateltavien mielestä syitä, miksi asiakkaat haluavat useimmin iäkkäämpää työntekijää.

Useimmat haastateltavat ovat perheellisiä, mutta lapset ovat jo kasvaneet aikuisiksi. Noin puolella lapset ovat olleet aikanaan kunnallisessa päivähoitossa ja puolet on hoitanut lapsensa itse kotona. Tällöin lapset ovat olleet joitakin kertoja viikossa seurakunnan lapsikerhossa tai kaupungin leikkipuistossa puistotäidin hoidossa. Nuorempien haastateltavien lapset ovat kunnallisessa päivähoitossa.

9.1 Kotityöpalvelun ammattilaisten koulutus ja aiemmat työtehtävät

Koska kotityöpalveluhenkilöstö on iältään jo keski-ikäistä, ovat kotipalvelutyöntekijät usein jo eläneet työelämää muillakin ammattialoilla. **Useimpien elämäntaival on käynyt toimistotyön tai jonkin palvelualan kautta.** Esimerkiksi ravintolan hovi-mestarin tai tarjoilijan työtehtävät ovat monen ihmisen kohdalla muuttuneet kotipalvelutyöksi. **Tampereella pankkitoimihenkilöt ovat siirtyneet kotipalveluun.** Myös muista toimistotöistä kuten kirjanpidosta ja palkanlaskennasta on siirrytty kotipalvelutyöhön. Lama lopetti monen kotipalvelutyöntekijän entisen työpaikan ja sen antamalla jalustalle oman perheen hoitamisesta saadulla kokemuksella lisätynä on löytynyt se ammattipätevyys, jolla

nyt kotipalvelutyöntekijänä liikutaan. Myös lapsensa aikuisiksi kasvattaneelle kotiäidille tuntuu löytyvän luontainen polku siirtyä työelämään juuri kotipalvelutyöntekijäksi.

Melkein puolet haastatelluista alan ihmisistä oli hankkinut ensin alalle sopivaa koulutusta ja vasta sen myötä hakeutunut kotipalvelualalle. Yleisimmin tämä koulutus on keskiasteen ammattitutkinto tai lyhyempikestoinen koulutus. **Ammattitutkinnoista yleisimpiä ovat lähihoitajan tutkinto ja laitoshuoltajan tutkinto.** Haastateltavat olivat olleet alalla vuodesta kahteen vuotta. Työpaikan he ovat useimmiten löytäneet työnvälitystoimiston kautta tai koulutuksen harjoittelujaksolla tutustuneet paikkaan ja koulutuksen päätyttyä palanneet takaisin. Yleisesti alalla toimivat halusivat lisäkoulutusta. Kuvio 17.

Kuvio 17: Kotipalvelutyöntekijöiden aikaisemmat työtehtävät

Kotityöpalveluntekijöiden aikaisemmat tehtävät	N=30
kotiäitiys	8
toimistotyöt	7
muut tehtävät	6
majoitus- ja ravitsemistyö	5
sairaalatyöt	4

9.2 Kotityöpalvelutyön sisältö

Kotipalvelutyö koostuu monista eri tehtäväalueista. Tehtävät ovat kotisiivousta, kaupassa ja asioilla käyntiä asiakkaan kanssa tai ilman asiakasta, henkilökohtaiseen hygieniaan liittyviä töitä kuten kylvetystä, terveydenhoidollisia tehtäviä kuten rasvausta tai lääkkeiden antamista, vaatehuoltoa sekä muita henkilöpalveluja kuten papiljottien laittamista hiuksiin, lukemista, lomakkeiden täyttöä tai kirjeen kirjoittamista. Eräs kotipalvelutyöntekijä määritteli työt seuraavasti: ” Kaikki ne työt, mitä sukulaiset ennen tekivät perheen vanhuksille”. Kuvio 18.

Lastenhoitotyössä sen sijaan työalue on selkeästi rajattu lastenhoitoon. Kodeissa työskenteleville lastenhoitajille ei välttämättä kuulu vaatehuolto tai edes ruoanlaitto hoidettaville lapsille. He vain lämmittävät valmiin ruoan. Siten tarkasteltaessa vanhusten-, vammaisten- tai lastenhoitoa, työn **sisällön laajuudessa** on oleellinen ero. Lastenhoitotyö rajautuu hoidettavan lapsen tai lasten hoitamiseen. Vanhusten ja vammaisten hoitotyössä huolehditaan ihmisen kaikista arjen askareista, mukaan lukien ihmisen koko elinympäristö. Lastenhoitotyön **ajallinen ulottuvuus** on myös paljolti tässä ja nyt, kun sen sijaan vanhusten ja vammaisten kotipalvelussa on ajateltava asiat ehkä useamman päivän ajalle, jotta asiakas selviää siihen asti kunnes joku taas tulee häntä auttamaan. Kotipalvelutyössä **asiakkaan yksilöllisten tarpeiden ja halujen huomioiminen** on myös keskeisemmällä sijalla kuin lastenhoitotyössä.

Kuvio 18: *Kotityöpalvelun sisältö*

Kotipalvelutyönsisältö	mainintoja
kotisiivous	27
ruokahuolto	25
vaatehuolto	25
asioiden toimittaminen asiakkaan kanssa	19
asioiden toimittaminen asiakkaan puolesta	19
terveydenhoidolliset tehtävät	15
henkilökohtainen hygienia	15
sosiaalisen yhteydenpidon avustaminen	10
muut henkilöpalvelut	27

9.3 Kotipalveluammattin edut

Kotipalvelutyötä tekevät mainitsevat melkein poikkeuksetta ensimmäisenä ammat-tinsa hyvänä puolena työn sosiaalisen luonteen, saa olla tekemisissä ihmisten kanssa. Monet ovat aikaisemmin olleet jossakin toisessa palveluammattissa ja sen päätyttyä tai itse siihen väsyttyään ovat päättäneet edelleen jatkaa palveluammattissa ja se on ollut kotityö. Noin yksi kolmannes on tavoitteellisesti hakeutunut kotipalvelutehtäviin ja kaksi kolmannesta on osittain ajautunut ammattiin.

Kotipalveluammattilaisten sosiaalisuutta kuvaa myös se, että 30:nestä 25 ammatti-laista koki tärkeäksi mahdollisuuden auttaa työssään toista ihmistä. Keskeistä työn hyvissä ominaisuuksissa on myös se, että jokainen päivä on erilainen. Vaihteleva työ koettiin haasteena, josta selviävät vain ammattiin soveliaat ja pätevät. Vaihtelevuuteen liittyy myös monen mainitsema työn yllätyksellisyys. Kuvio 19.

Kuvio 19: *Kotipalvelutyöammattin hyvät puolet*

Kotipalvelutyö ammattina - edut	mainintoja
ihmisten kanssa olemista	28
saa olla avuksi	25
vaihteleva työ	23
työn tulos näkyy	19
haasteellinen työ	17
välitön palaute	9

Suurin osa haastateltavista viihtyy työssään hyvin. Työn sisältö on antoisa ja mielekkyys on löytynyt. Poikkeuksetta kaikki mainitsevat alhaisen palkan motivaatiota heikentäväksi. Jotkut iäkkäimmät kokevat, että eivät fyysisesti kykene tekemään työtä enää viittä vuotta. Kotityöpalvelun työntekijöillä ei yleensä ole toista työtä. Syyksi he ilmoittavat, että eivät jaksakaan ja toinen syy on verotus, koska pidätysprosentti sivutyöstä on niin suuri, että siitä ei enää taloudellisesti hyödy riittävästi suhteessa voimien panostukseen.

9.4 Kotityöpalveluammattin haitat

Kotityöpalveluammattin suurin ongelma on selkeästi **palkkaus**. Sen mainitsevat kaikki alalla työskentelevät riippumatta asiakasryhmästä, työn sisällöstä tai työnanta-jasta. Kotityö on fyysisesti raskasta sekä työasennoiltaan kuluttavaa nostelua ja taivuttelua. Työkykyisenä pysyminen edellyttää työntekijältä hyvää kuntoa. Työasentojen rasittavuutta ja yksipuolisuutta ei voida, kuten monessa muussa työssä korjata työympäristön ergonomisilla ratkaisuilla, koska yksittäisiin koteihin ei voida mennä tekemään muutoksia kotitöiden helpottamiseksi. Samasta syystä työsuojeluun voidaan tarttua vain osittain esimerkiksi turvallisina työkenkinä, mutta välineet ja tilat ovat useimmiten asiakkaan, joten niiden turvallisuutta ei voida tarkistaa tai parantaa. **Työajoiltaan** työ on vaativaa iltoineen, öineen ja viikonloppuineen sekä pyhäpäivineen. Työ on **vastuullista**; vastuuta toisesta ihmisestä ja hänen omaisuudestaan. Työ vaatii **luotettavuutta** ja **vaikenemista**, jolloin asioita on pohdittava yksin omassa mielessään ja se tuo myös henkistä raskautta. Kuvio 20.

Kuvio 12: Kotityöpalveluammattin huonot puolet

Kotipalvelutyö ammattina – haitat	N=30	mainintoja
palkka ei vastaa työn raskautta ja vaativuutta		30
työn fyysinen raskaus		30
työajat		9
ergonomisia korjauksia työympäristössä ei voi tehdä		7
vaatii fysiikkaa		6

9.5 Kotityöpalveluammattin vaikutus työntekijöiden tasa-arvoon

Tasa-arvon toteutuminen

Tasa-arvobarometrissa kysyttiin myös kokemusta tasa-arvon toteutumisesta työssä ja haitan kokemisesta omasta sukupuolesta esim. palkkauksessa, uralla etenemisessä ja työn arvostuksessa. 63 % naisryrittäjistä ja itsenäisistä ammattinharjoittajista katsoi, että tasa-arvo toteutuu erittäin hyvin tai melko hyvin. Arvio on lähellä palkansaajien arviota.

Naiset kokivat haittaa sukupuolestaan huomattavasti useammin kuin miehet. **Naisryrittäjistä 43 % ilmoitti kokevansa haittaa sukupuolestaan**, miesryrittäjistä ei juuri kukaan. Useimmin naisryrittäjät kokivat haittaa sukupuolestaan uralla etenemisessä ja yhteiskunnallisen tuen saamisessa. Seuraavaksi yleisemmin he kokivat haittaa sukupuolestaan ammattitaidon arvostuksessa ja yhteistyössä asiakkaiden kanssa. (Melkas, 1998).

Kotityöammattilaisia haastatellessa heräsi kysymys, onko ammatti niin **vaativa ja vastuullinen, että menestyäkseen ammatissa täytyy olla sekä henkisesti että fyysisesti vahva, itsensä kanssa sopuoinnussa oleva, kypsä ihminen**. Vasta tällainen ihminen pystyy nopeasti sopeutumaan outoihin olosuhteisiin ja ottamaan vastuun vieraan perheen ja kodin jostakin osa-alueesta tai koko kodista.

Kotityöpalveluammattin vaikutusta työntekijän yhteiskunnalliseen tasa-arvoon haastateltavat jäivät yleensä miettimään. Onko kotityöpalveluammatti lisännyt yhteiskunnallista tasa-arvoasi? Kukaan ei antanut selkeää ei vastausta, mutta yleisin vastaus oli, että ylipäättään työssä oleminen lisää ihmisen yhteiskunnallista tasa-arvoisuutta. Haastateltavat eivät kokeneet, että kotityöhön liittyvä ammatti olisi laskenut heidän yhteiskunnallista arvostustaan,

mutta eivät liioin kokeneet, että se olisi ainakaan oleellisesti lisännyt heidän tasa-arvoisuuttaan. **Sen sijaan perheen sisäiseen tasa-arvoon kehittyneellä kotityöpalvelutarjonnalla arveltiin olevan oleellista vaikutusta.**

Matkat ja työhön kulkeminen

Haastateltavat arvioivat, että kaupungissa työmatka on keskimäärin 5 kilometriä ja he kulkevat sen omalla autolla tai bussilla ja työmatkaan kuluu noin 30 minuuttia. Maaseudulla kotityöpalvelun asiakkaat löytyvät viidenkymmenen kilometrin säteeltä. Maaseudulla työmatkan on noin 20 kilometriä yhteen suuntaan ja työntekijät tekevät sen yleisesti omalla autolla, koska yleisiä liikennevälineitä ei edes kulje kaikissa paikoissa ja sopiviin aikoihin.

Oman elämän hallinta

Haastateltavista kaksikymmentä kuuluu johonkin vapaaehtoisjärjestöön, mutta he sanovat, että eivät toimia aktiivisesti. Tällaisia järjestöjä ovat mm Suomen Punainen Risti ja Mannerheimin lastensuojeluliitto. Monet kuuluvat myös naisjärjestöihin kuten Marttaliittoon tai Maa- ja kotitalousnaisiin. Näissä toimiessaan he saavat myös ammatissaan hyödyllistä koulutusta sekä toisaalta markkinoivat kotityöpalvelua.

Suomalaisessa työmarkkinajärjestelmässä ammattiyhdistysliikkeet ovat huomattava vaikuttaja ja haastatelluista useimmat (23 / 30) ovat jäsenenä ammattiliitossa.

10. Yhteenveto ja toimenpide - ehdotuksia

A. Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tarkoituksena on **kuvata mahdollisuuksia työllistyä kotityöpalveluun. Kotityöpalvelulla tarkoitetaan kotona selviytymistä tukevien palvelujen tarjoamista.**

B. Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksessa tarkasteltiin kotityöpalvelun kysyntää ja tarjontaa valtakunnalliselta tasolta ja toisaalta paikallisin esimerkein, Espoo ja Tampere lähemmän perehtymisen kohteina. Samoin selvitettiin kotityöpalvelua ammattina ja elinkeinona. Tutkimus toteutettiin siten, että haastateltiin asiantuntijoita (23) kotityöpalvelun yleisen kehittymisen ja paikallisen tilanteen selvittämiseksi, kuluttajilta Tampereella (60) kysyttiin kokemuksia kotityön tukikokeilusta ja kotipalvelualalla työskenteleviä haastatteleamalla (36) selvitettiin alan merkitystä ammattina.

C. Tutkimuksen lähtökohdat

Naisista työssä 70 % ja väestö vanhenee EUn ennätysvauhtia Suomen hyvinvointijärjestelmä on tarjonnut monipuoliset palvelut. Julkiset varat eivät jatkossa riitä yhteiskunnan tarjoamien sosiaalipalvelujen entisenkaltaiseen tuottamiseen Aikuisikäisistä naisista jopa 70 % osallistuu työelämään. Suomen väestö vanhenee vuoteen 2030 mennessä EU:n ennätysvauhtia. Massatuotannon aika on ohi, talousrajoitteet ovat tulleet jäädäkseen, kysyntä on kasvava ja tarpeiltaan sekä arvostuksiltaan vahvasti ja nopeasti muuttuva.

D. Tutkimuksen tulokset

Kotona selviytymistä tukevista palveluista jää tyydyttämättä jopa puolet

Julkinen sektori on kotipalvelussa rajannut toimialuettaan vain eniten apua tarvitseviin ja entistä rajatumpiin tehtäviin. Näin toimien useissa kunnissa voidaan sanoa kotipalvelujen tyydyttävän tarpeen. Tällöin tarkastellaan sitä tarvetta, jonka palvelun tarjoajat ovat itse itselleen määritelleet. Muu kysyntä ei välttämättä nouse edes esille, koska tarjolla ei ole riittävästi tai soveltuvia palveluja.

Työssäkäyvät, nuoret, pikkulasten vanhemmat ovat ensimmäisenä omaksumassa ostopalvelujen käytön.

Tulotason noustessa sekä vanhempainloman että hoitovapaan pitäminen on harvinaisempaa. Ajatellaan, että vapaa-aikaan kuuluu nautinto ja kulutus eikä lisäarvon tuottaminen esimerkiksi siivoamalla kotia. Kunnallista apua on ollut jo pidempään erittäin vaikea - ellei mahdoton - saada tilapäisavuksi ”normaalin” perheen kotitöiden tekemiseen. Kodeissa jää paljon työtä, etenkin siivoustyötä tekemättä.

Vanhemmille ikäluokille uudenlainen käyttäytyminen kotitöiden suhteen on vaikeammin omaksuttavissa. He ovat aina hoitaneet itse kodin työt kuin myös ansiotyöt.

Kotipalvelualalle olisi lähiaikoina mahdollista työllistää 15 000 ihmistä

Lähiuosina yksityisiä kotityöpalveluja tarvitaan kuntien arvion mukaan koko maan tasolla 165 miljoonalla markalla enemmän kuin vuonna 1995.

Kodeissa asuu yli 300 000 avun tarpeessa olevaa. Tällä hetkellä vain 20 000:lla avun tarpeessa olevalla, kotona asuvalla ihmisellä on omaishoitaja. Enemmistö omaisista kantaa huonoa omaatuntoa ikääntyneistä läheisistään ja odottaisi itseltään suurempaa hoitopanosta kuin mihin pystyy. Ainakin 100 000 ihmistä tarvitsisi kodissaan hoitoapua, mikä merkitsisi kymmeniä tuhansia työpaikkoja. Lähivuosina yksityisiä kotipalveluja tarvitaan kuntien arvion mukaan koko maan tasolla 165 miljoonalla markalla enemmän kuin vuonna 1995.

Vasikään on arvioitu, että **arvonlisäveron alennus** toisi 5 500 työpaikkaa, joista ainakin **1 000 – 2 000** kotityöpalvelualalle.

Kotityöpalvelualalle olisi lähiaikoina mahdollista työllistyä 15 000 ihmistä. Eri asia on ryhdytäänkö tehokkain toimenpitein purkamaan työtarpeita kysynnäksi, vai jäädäänkö ristiriitaisiin tavoitteisiin pyrkivän kädenväännön tasolle.

Kotityöpalvelun tulevaisuuden toimijat: kolmas sektori, yksityiset palvelut

Yksityisen palvelutuotanto arvioidaan kasvavan huomattavasti. Kunnallisen koti-palvelun ei uskota enää kasvattavan merkitystään. Kolmas sektori on nousemassa voimakkaasti. Sitä on tarvittu paikkaamaan julkisen kotityöpalvelun riittämättö-myyttä.

Rinnakkaisten toimijoiden yhdistämisestä hyvinvointipalvelujen tuottamisessa Suomessa ei ole liioin kokemuksia. Oletettavaa on, että **toimintamalleja yhdistelemällä päästäisiin kaikkiin puolin parhaisiin tuloksiin.**

Kotityöpalvelun hintaan vaikuttaminen lisää kysyntää

Arvonlisäveron alennuksella kyettäisiin lisäämään kotityöpalvelujen kysyntää

Kotityöpalveluilla on läheinen vastike kotitaloustuotannossa tai harmaassa taloudessa, toisin sanoen verottomassa taloudessa. Palvelun hinta vaikuttaa siten herkästi kuluttajien käyttäytymiseen. Tässä mielessä esimerkiksi arvonlisäveron määrä ei voi olla vaikuttamatta kotityöpalvelujen kysyntään. Väitetään, että Suomen kotityöpalvelusta jopa kaksi kolmasosaa tehdään nykyisinkin harmaana työnä. Korjaus- ja remontointialalla ja yksityisessä lasten päivähoitossa esiintyy varmasti paljon kuititonta toimintaa. Korkea työttömyys, ankara verotus ja korkeat työnteki-jäin henkilösivukulut ruokkivat osaltaan pimeän työn tekoa.

Kotityöpalvelujen arvostukseen vaikuttaminen lisää tarjontaa

Yritykset ja työntekijät ovat alkaneet kysellä innokkaasti kotityöpalvelun saamista **työsuhde-etuna.** Tällä ratkaisulla tulee olemaan oleellinen vaikutus kotityöpalvelun kysyntään, tarjonnan kehittämiseen ja arvostukseen sekä edelleen palkkaukseen ja alan houkuttelevuuteen.

Kotityöpalvelu ei ole vielä löytänyt yhteiskunnallisia toimintakäytäntöjään.

Kotityöpalvelujen hinta on herkkä vaikuttaja ko. ostopalvelujen kysynnälle. Siten julkinen tuki osaltaan vaikuttaa kotityöpalvelujen käyttöön. Suomessa 1997 käynnis-tetyn **kotityön tukikokeilun** perusteella kuluttaja saa kotipalvelutyöstä joko verovähennyksen tai suoraa hintatukea. Hintatuki on 40 prosenttia kotitalouden työstä maksamasta palkkion määrästä. Vielä ei ole vakuuttavaa tietoa siitä, riittääkö nyt maksettava tukimäärä avaamaan potentiaalisen kotityöpalvelujen tarpeen konkreettiseksi kysynnäksi.

Kotityöpalvelun työntekijä, keski-ikäinen perheellinen nainen

Melkein kaikki kotipalvelualalla työskentelevistä nuorista ovat opintoihin liittyvässä harjoittelussa tai sitten he ovat opiskelijoita, jotka eivät välttämättä ole kovin sitoutuneita työhönsä tai ammatin kehittämiseen. Pääosin alan työntekijät ovat keski-ikäisiä naisia. Useimpien elämäntaival on käynyt toimistotyön tai jonkin palvelualan kautta. Ammattitutkinnoista yleisimpiä ovat lähihoitajan tai laitoshuoltajan tutkinto. Haastateltavat olivat olleet alalla vuodesta kahteen vuotta.

Julkisen kotipalvelun hoituminen perustuu nykyisellään siihen, että työttömyys jatkuu vakaana ja sitä kautta tuleva rahoitus on ei häiriinny, vaan on taattu pitkälle tulevaisuuteen. Normaaliksi toimintatavaksi on tullut, että alan työt pääosin hoituvat työllistämistuella olevien pätkätyöntekijöiden avulla. Haastatellut arvioivat, että pitkälle yli puolet alalla työskentelevistä on joko alkamassa muutaman kuukauden (4-6 kk) päästä päättävää työrüpeamaa tai sitten lopettamassa sitä. He eivät motivoitu työhönsä, eivät mieti alan kehittämistä, ovat usein täysin ammattitaidottomia ja eivät luonnollisesti lisää alan arvostusta. Kuntien budjettiin ole vuosiin sisältynyt rahoitusta riittävään kotipalvelutyöhön.

Kotipalvelualalle yrittäjyyttä

Vain 10 % työssäkäyvistä naisista oli yrittäjiä ja vain kolmasosa yrittäjistä on naisia. Kotityöpalveluala on oivallinen alue työllistää ainakin itsensä mikroyrittäjänä. Tarvittavat investoinnit ovat pienet, aloitus on nopea, asiakkaat lähellä ja kysyntä on voimakkaasti heräämässä. Julkinen sektori ei työllistä enää samassa määrin kuin aiemmin, joten alan mikroyrittäjyys kykenisi korvaamaan vajetta.

Miehiä lisää kotityöpalveluun: nyt vain 2 %

Haastatteluissa korostui työ on fyysinen raskaus. Se sopisi nuorille fysiikaltaan voimakkaille nuorille miehille. Yrittämisen lisääntyminen, työmenetelmien teknistyminen sekä uudenlaiset palvelutehtävät kuten kuriiri- tai pihanhoitopalvelu voivat olla niitä muutoksia, jotka saavat myös miehiä hakeutumaan alalle.

Toimenpide - ehdotukset

10.1 Asiakaslähtöiseen kotityöpalveluun ja työn laaja-alaisuuteen

Massatuotannosta joustavaan tuotantoon siirtyminen merkitsee toiminnan keskeiseksi tavoitteeksi nopeutta reagoida muutoksiin. Kuluttajan ja alan toimijoiden asiantuntijuus yhdistetään toimivasti. Joustavaa tuotantoa tukevat jatkuva koulutus ja verkottuminen.

Kotityöpalveluista pitää saada läpinäkyviä; **kuluttajat ja muu yhteisö saavat riittävästi tarpeellista tietoa ja kokemusta palveluista.** Edellytyksenä tällöin on palvelujen tuotteistaminen ja toiminnan laadukkuuden tietoinen pohtiminen ja mallittaminen.

Kotityöpalveluun on kehitettävissä **uusia palvelualueita.** Kuriiripalvelu, neuvonta-palvelut sekä luontoon liittyvät palvelut voisivat olla sellaisia. Suomessa luonto on oleellinen osa ihmiselämää. Asuntojen tontit ovat melko suuria, 1000-2000 m² maata. Kesäisin pihojen hoito ja talvisin lumien luominen vaativat paljon työtä. Julkinen palvelu ei pysty vastaamaan pihatyön kysyntään, joka on vielä kasvamassa.

10.2 Kotipalvelutyön täsmäkoulutus puuttuu

Suomessa kotityöpalvelun eri osa-alueille läheisiä keskiasteen ammattitutkintoja on järjestetty uudelleen. Silloin ei vielä kotityöpalvelun kysynnän laajenemista ollut näköpiirissä. Nykyisestä koulutustarjonnasta kotityöpalveluun käyttökelpoisimpia ovat lähihoitajan ja laitoshuoltajan ammattitutkinnot. Lähihoitajan ja laitoshuoltajan tutkinnoissa koulutetaan molemmissa suuriin yksiköihin, laitoksiin työntekijöitä. Lähihoitajantutkinnossa korostuu lisäksi terveydenhoidollinen alue. Pitää nopeasti saada kotityöpalveluun työntekijän **täsmäkoulutusta**, jossa opittaisiin **kotitalouden puhtaanapito- ja ruoanvalmistus sekä vaatehuolto ja puutarhatyö**. Koska alue ei houkuttele nuoria, koulutus on suunniteltava ensin aikuisille, käytännön lähtöisenä ja suoritusmuodoiltaan yksilöllisenä. Lisäksi mikroyrittäjyys tulee olla vahvana perustana.

Kotityön asiantuntijuuden omaavat kotitalousoppilaitokset ovat valmiina. Toivottavasti joissa oppilaitoksissa nopeasti ryhdytään tarjoamaan kotipalvelututkin-toa. Sen sisällön pitää antaa ammattitaito, jonka perustalta kotipalvelutyöntekijä kykenee hahmottamaan kuluttajien tarpeet ja tästä asiakaslähtöisestä näkökulmasta kehittämään uudenlaisia kotipalvelutuotekonaisuuksia.

Alan arvostuksen ansaitseminen edellyttää vahvaa ammattitaitoa, jota nykyisellä koulutustarjonnalla ei ole mahdollista saavuttaa.

10.3 Kotityöpalvelun arvostuksen kohottaminen

Pitäisi pohtia erilaisten työmuotojen vaikutusta kotityön arvostuksen nostamiseen ja siten sen tekemisen haluttavuuteen. Suomessa aloitettiin kotitaloustyön ulkoistamisprosessi kutsumalla tehtävää piikatyöksi. Tämä jo osoitti, että oltiin kovin kaukana nykyajan asenteesta ja ajasta, että kodeissa tehtävän työn tekijä on tasa-arvoinen ja arvostettu ammattihenkilö. Piika -nimityksellä on ammatti-identiteetin rakentumista estävä vaikutus. On tärkeää, että kotitaloustyöntekijöitä kutsutaan oikeilla nimikkeillä. **Koulutuksella** olisi paljon vaikutusta kotityöpalvelun arvostukseen. Myös hyvät käytännön esimerkit työn itsenäisyydestä, sen positiivisista puolista, kohottavat sen arvostusta. **Harkituilla kehittämistoimenpiteillä nostetaan myös alan arvostusta.**

10.4 Kotityöpalvelun alhainen palkkaus ongelmana

"Palkkaa pitää saada lisää. Käteen jäävä osuus pitää olla suurempi. Nykyisellä palkalla ei voi pärjätä ainakaan yksinhuoltajana. Pieni palkka aiheuttaa alalle suurta vaihtuvuutta. Ammattitaitoiset lähtevät paremmin palkattuihin tehtäviin." Tämä oli haastatteluissa esiin tullut tyypillinen kommentti alan palkkatasosta. Täten työsuhdeturvaa ja palkkaetuja parantamalla saadaan alan arvostusta ja ammatti-identiteettiä kohotettua, mikä edistää ammattiin sitoutumista ja nostaa työn laatua. Tämän seurauksena kotitaloudet ovat valmiimpia maksamaan parempaa palkkaa.

10.5 Kotityöpalvelun työmenetmien kehittäminen

Kotityöpalveluiden tutkimuksessa ja kehittämistoimenpiteissä pitäisi pohtia **työn mielekkyyden, fyysisen kuormittavuuden ja tuottavuuden kehittämistä investoinnin ja toisaalta toimenpiteen merkitystä kotityölle ammattialana**. Kotitalouksien koneistaminen on ollut voimakasta, mutta niissä kotitalouksissa, joissa kotityöpalveluita käytetään, ei

välttämättä ole koneisiin investoitu. Tästä näkökulmasta tulisi suunnata tutkimus- ja erityisesti käytännön kehittämistyötä kotityöpalvelujen toteuttamista helpottamaan ja tehostamaan.

10.6 Uuden tekniikan hyödyntäminen

Ruoka Net ja K-kaupparyhmittymä tarjoavat mahdollisuuden tehdä elintarvike-ostokset tietoliikennettä hyödyntäen. **Sähköinen kaupankäynti mahdollistaa kotoa käsin itsenäisesti tilata tarvikkeet, jotka sitten kuljetetaan kotiovelle.**

Kun on tutkittu vanhusen uuden teknologian omaksumista, on huomattu, että vanhukset kyllä omaksuvat uuttakin teknologiaa, kunhan se vastaa heidän tarpeitaan. Lisäksi tarvitaan riittävän tehokasta tiedotusta suoraan vanhemmille kuluttajille, pelkkä yleinen ilmoittelu ei yleensä riitä. Vanhuksille järjestettävillä tietokonekursseilla onkin jatkuvat jonot. Tämän kanssa rinnan kehittyvät myös vammaisten mahdollisuudet hyödyntää uutta teknologiaa. Tietokoneiden käyttömahdollisuuksia Suomessa löytyy esimerkiksi kirjastoista ja kylätaloista. Sähköisiltä jakelujärjestelmiltä vaaditaan käyttäjäystävällisyyttä, helppokäyttöisyyttä, joustavuutta.

10.7 Asuinympäristön kehittäminen

Palvelurakenteen muutoksessa myös ihmisten **fyysiselle asuinympäristölle** asetetaan **uusia vaatimuksia** palvelujen saavutettavuuden ja esteettömyyden suhteen. Avohoitoon siirtyminen edellyttää esimerkiksi asumis- ja tukipalveluiden uudelleen järjestämistä.

Vanhus- ja vammaispalveluiden siirtyminen yhä enemmän kotiin luo apuväline-, tieto- ja viestintäteknologian kehittämiseksi ja käytölle monia haasteita ja mahdollisuuksia, **joita Suomessa tulisi edelleen kehittää.**

10.8 Alan yhteistyön käynnistäminen

Kuntien sosiaalijohtajat ennustavat, että kunnista tapahtuu voimakasta yksityisten kotipalvelujen oston lisäämistä. Se ei merkitse julkisten palvelujen korvaamista, vaan kattaa kasvavaa kysyntää, johon ei enää pystytä julkisin palveluin vastaamaan. Siten se ei myöskään tarkoita julkisten työpaikkojen siirtymistä yksityisiksi, vaan **yksityisten palveluiden tarvetta täydentämään julkisia palveluja synergiaetuja kehittämällä. Paikallisten kotityöpalvelujen tarjoajat olisi välttämättä saatava samaan opasvihkoseen, siinä ne olisivat kuluttajan löydettävissä.**

10.9 Kotityöpalveluiden ulkoistamisen klusterointi

Kotitöiden ulkoistaminen on aloitettu olettamalla jokseenkin ainoaksi asiaan vaikuttajaksi perheet ja perheenjäsenet. Perheiden ympärillä on kuitenkin lukuisia joukko tahoja, joiden vaikutuspiirissä perheet ovat kaikkia muitakin päätöksiä tehdessään. Jatkossa pitäisikin nähdä avarammin kotitalouden päätöksenteko osana muuta yhteiskunnan toimintaa.

Kotitöiden tekemisen vaikutusympäristö yhteiskunnassa pitäisi kartoittaa ja koota eri intressitahot kotityöklusteriksi. Tällöin kyettäisiin monipuolisesti havaitsemaan kotitöiden ulkoistamisen tavoitteet, edellytykset ja seuraukset sekä ulkoistamista vaikeuttavat tekijät ja edesauttavat muutostarpeet kuin myös muutosten käytännön toteuttamismahdollisuudet.

10.10 Kodinhoitoetu työsuhde-eduksi

Kymmenet suuret yritykset tutkailevat parhaillaan kotipalvelualan markkinoita voidakseen tarjota henkilökunnalleen viikkosiivousta, lasten kuljetuspalveluja, ruoanlaittoa ja muita kotitöitä työsuhde-etuna. Kotityöpalvelu on selvästi koettu houkuttelevana ja käyttäytymisen muutos olisi erinomaisen työllistävä. **Verotusta tulee tältä osin kehittää joustavammaksi.**

10.11 Omaishoitajien lisätarve, 30 000 työpaikkaa

Omaishoitaja on tällä hetkellä 20 000 avun tarpeessa olevalla, kotona asuvalla ihmisellä. Kodeissa asuu yli 300 000 avun tarpeessa olevaa. Heistä osa on omaistensa hoidossa. Monilla ei ole kuitenkaan omaisia hoitajanaan. Voidaan arvioida, että ainakin 100 000 ihmistä tarvitsisi kodissaan hoitoapua, mikä merkitsisi yli 30 000 työpaikkaa. **Omaishoitajärjestelmä on käynnistetty, mutta sen kehittämistyöhön ja laajentamiseen tulee osoittaa rahoitusta.**

10.12 Arvonlisäveron pienentämisellä kysynnän lisäystä

Euroopan Unionissa käsitellään palveluiden arvonlisäveron alentamismahdollisuutta. Kotityöpalvelujen kohdalta asia olisi erinomaisen tarpeellinen, koska kysynnän syntyminen on hyvin hintaherkkää ja toisaalta kyse on palveluista, jotka on totuttu saamaan lähes ilmaiseksi, joko kotona tehden tai julkisina palveluina.

Vahvat perusteet olisi tukea halukkuutta palvelujen käyttöön verotuksellisilla toimenpiteillä. Seurauksena olisi työllistävyttä ja sitä kautta kustannussäästöä veroissa menetettyjen tulojen korvaamiseksi. On arvioitu, että arvonlisäveron alennus toisi noin 6 000 työpaikkaa Suomeen. **Olisi tärkeää, että Suomi osallistuisi EU:n arvonlisäverotusta koskevaan vertailevaan tutkimukseen, ja että kotityöpalvelu olisi yksi esimerkkialue parturien ja kampaajien ohella.**

10.13 Kotipalvelutyö ehkäisemään nuorten syrjäytymistä

Suomessa on uhkana, että jopa 15 000 nuorta alle 25-vuotiasta syrjäytyy kokonaan työmarkkinoilta. Tämä merkitsi tulevaisuudessa kansantaloudellemme noin 60 miljardin markan laskua.

Pitäisikin ryhtyä miettimään keski-ikäisten ja nuorten kotipalvelurenkaiden muodostumisen tukemista. Tällöin työllistämistuki myönnettäisiin tiimille, jossa nuoret ja keski-ikäiset työpareina työskentelisivät kodeissa ja opettaisivat työssä toisiaan. Fyysisen työn raskaus kävisi siedettävämmäksi yhdistetyin voimin. Tämä lisäisi ikätasa-arvoa sekä sukupolvien välistä suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden sietokykyä.

10.14 Kotityöpalvelulla kestävä kehitys

Puhdistus, huolto, suojaaminen, huolellinen hoito, korjaus, uudelleen käyttö ja monet muut kotityöpalveluun liittyvät asiat edesauttavat kestävä kehityksen toteuttamista kotien arjen toimissa.

Kotityöpalvelua kehitettäessä tulisi huomioida alan ammattimaisuuden vaikutukset myös ympäristön ja luonnon kannalta. Ammatillaiset tuntevat ympäristöystävällisiä puhdistusaineita ja menetelmiä. Tähän liittyy tutkimus- ja kehitystyötä tulee myös voimistua.

10.15 Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon

Kotipalvelutyö lisää sukupuolten välistä tasa-arvoa monin eri tavoin. Kotityön arvostusta kohottamalla myös työntekijän omanarvontunto kohoaa. Koska suurin osa kotityöpalvelutyön tekijöistä on naisia, tämä saattaa vaikuttaa positiivisesti yleiseen naisten työn arvostukseen.

Toisaalta tasa-arvo voi lisääntyä myös asiakasperheessä, kun perheen kokopäivätyössä käyvä vaimo/äiti (joka on yleensä vastuussa myös perheen kotitöistä) vapautuu kaksoistyön taakasta.

Tasa-arvoa voidaan lisätä myös siten, että alalle hakeutuu enemmän miehiä. Alan teknistymisen myötä kotityöpalvelut saattavat kiinnostaa enenevässä määrin miehiä. Nykyisin alan työvoimasta vain kaksi prosenttia on miehiä ja työt ovat perinteisesti jakautuneet sukupuolen mukaan. Lisäinformaatiolla voidaan tiukkaa jakautumista vähentää.

Lähteet

- Becker, G. 1991. A Treatise on Family. Second Enlarged Edition. Harvard University Press.
- Eronen Anne ja Kinnunen Petri. Hyvinvoinnin alueellinen uusjako. Kuntapuntari 3 / 1998.
- Fors, S., Karjalainen, P & Tuominen, K. 1995. Mistä apua vanhana? Tutkimus vanhusten avuntarpeesta ja eläkeläisten vapaaehtoistyöstä. Eläketurvakeskus. Tutkimuksia 3. Vaasa.
- Ferguson, C.E. 1969. The Neoclassical Theory of Production and Distribution. Cambridge university Press.
- Gershuny Jonathan ja Pahl Raymond. 1980. Britain in the Decade of the Three Economies.
- Gilbert, N. & Gilbert, B. 1989. The enabeling State. Modern Welfare Capitalism in America. Oxford University Press. New York.
- Gothoni, R. 1991. Omaiset - käyttämätön voimavarako? Sosiaalinen aikakauskirja 2.
- Haavio-Mannila, E. 1983. Hoivaamistehtävät ja yhteiskunnallinen työnjako. Sosio- logia 3, s. 210-219.
- Heikkilä Matti ja Takala Pentti. 1999. Kuinka lapset hoidetaan Suomessa. Alustavia tuloksia valtakunnallisesta lastenhoitotutkimuksesta. STAKES & KELA. 23 /1999
- Heikkinen V. 1995. Tuottava keittiö. Porvoo. SR-julkaisut Uusimaa Oy.
- Härkki Taija. 1996. Työllistyminen mikroyrittäjäksi kotipalvelualalle. Työpoliittinen tutkimus No 159. Työministeriö, Helsinki.
- Ilmakunnas Seija. 1998. Yksityisten palveluiden toimintaedellytykset ja työllisyys. Palkansaajien tutkimuslaitos. Tutkimuksia 72.
- Kainlauri Anne, Määttä Mirja ja Simonen Leila. Kotityön tukikokeilun alkuvaiheet Suomessa. Työhallinnon julkaisu 230. 1999.
- Karjalainen Jari. 1996. Työosuustoiminta työllistymisen välineenä. Työpoliittinen tutkimus 154.
- Kauppinen Kaisa ja Kandolin Irja. 1998. Gender and Working Conditions in the European Union. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö. Toimivaan palveluyhteiskuntaan. Selvitysmiesraportti palvelusektorin kilpailukyvyyn ja työllisyyden kehittämisestä. Julkaisuja 5 / 1996.
- Kunnallisvirkamiesliitto. Kodin hoitajasta kotihoitajaksi. Kunnallisvirkamiesliiton julkaisuja 1 / 1999.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Lapset ensin. MLL rakentamassa Suomen ja lasten tulevaisuutta. 1996.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Lapsiperheiden kotipalvelu. Toimintakertomus 1998.

Melkas Tuula. Tasa-arvobarometri 1998. Elinolot 1998:1. Sukupuolten tasa-arvo.

Nielsen A.C Finland Oy. Suurkeittiörekisteri 1998.

Ohtonen Jukka. Sosiaali- ja terveydenhuollon työvoiman liikkeet vuosina 1990-1993. STAKES. Sosiaaliturva 1996:2

Rantanen, Petri. 1999. Tartu Toimeen –projektin arviointitutkimus. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Rytkönen Pekka. Epävirallinen talous Suomen BKT-laskennassa. Tilastokeskus. Raportti n:o 1994:4.

Sankkila, Ilona. Kauppa – osa lähipalveluverkostoa. STAKES. 9 / 1996.

Sosiaaliturvan suunta 1998-1999. Julkaisuja 1998:15. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Tarkki Jarmo ja Petäjäniemi Tuulikki. 1998. Tasa-arvo. Saavutuksia ja haasteita.

Tilastokeskus. Kansantalouden tilinpito.

Tilastokeskus. Tietokannat. 1999.

Urponen Kyösti. 1994. Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki.

Vaarama Marja. 1995. Vanhusten hoivapalvelujen tuloksellisuus hyvinvoinnin tuotanto – näkökulmasta. STAKES. Tutkimuksia 55.

Valtioneuvoston kanslia. Julkinen talous 2000-luvulla: reunaehdot, haasteet ja uudistusten suunta. Työryhmäraportti. Julkaisusarja 1998 /4

Haastattelut

Tutkimuksessa haastateltiin 23 kotityöpalveluun liittyvää asiantuntijaa.

Attila Leena, toimialajohtaja. SOL Siivouspalvelut

Eskola Inkeri, kehittämisjohtaja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Haggren Anne, henkilöstöjohtaja. ICL Data Oy.

Heikkilä Tuula. Väestöliitto.

Heiskanen Heli, kotipalvelun johtaja. Vanhustyön keskusliitto.

Isometsä Pirjo, tarkastaja. Pirkanmaan TE-keskus.

Jokela Katariina, palvelutuotannon johtaja. Vanhustyön keskusliitto.

Karinsalo Ritva, johtaja. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Kerminen Päivi, neuvotteleva virkamies. Työministeriö.

Lampsijärvi Pirjo, projektivastaava. Hely ry.

Laurila Tuula, kotipalvelutyöntekijä. Tampereen Omaishoitajat ry

Lehtinen Juhani, Tmi Ostoskori.

Metsola Anne, tutkija. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Nurmi Aulikki, sosiaalijohtaja. Pälkäneen kunta.

Niiniharju Esa kunnanjohtaja. Hämeenkyrö.

Raijas Anu, professori. Helsingin yliopisto, kuluttajaekonomia.

Saunamäki Tuula, kotihoitoyksikön vetäjä. Espoo.

Säntti Riitta, erikoistutkija. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Teinilä Erkki, sosiaalipalvelupäällikkö, Tampereen kaupunki.

Tuominen Hanna, siivousalan yrittäjä. Tutto Bene ky.

Venho Tapani, kaupunginjohtaja. Oriveden kaupunki.

Väisänen Mika, tutkimusvastaava. Kunnallisvirkamiesliitto KVL ry.

Värri Marja-Liisa, kotipalveluohjaaja. Engel.

Liite 1

Kotitaloudenhoitajat vuonna 1997	
yhteensä	henkeä 409
naisia	401
miehiä	8

Kotitaloudenhoitajien ansiotulot keskimäärin	
-24 vuotta	7400 mk
25 – 29	6000 mk
30-34	6300 mk
35 +	5400 mk

Kotitaloudenhoitajien koulutus	
Ei perusasteen jälkeistä tutkintoa	56 %
Ylioppilas	5 %
Ammatillinen tai korkeakoulututkinto	38 %

Siivoojan ansiotulot keskimäärin kuukaudessa vuonna 1997	
-24 vuotta	5100 mk
25 – 29	7400 mk
30-34	7500 mk
35 +	7800 mk

Kotitaloudenhoitajien koulutus	
Ei perusasteen jälkeistä tutkintoa	54 %
Ylioppilas	4 %
Ammatillinen tai korkeakoulututkinto	42 %

Työsuhteet toiminta-alueittain vuosina 1990 - 1993	1990	1993	Muutos %
Lasten päivähoido	57 186	45 628	- 20.21
Kotipalvelu	12 697	12 086	- 4.78
Yrittäjänä sosiaalitoimessa	67 204		+ 204.48
Laitoshuolto	31 054	27 042	- 12.92

EF/00/115/FI